

FACTS:

Από εναλλακτικά αφηγήματα
σε αληθινές ιστορίες πολιτών
της ΕΕ

**Carme COLOMINA SALÓ
& Héctor SÁNCHEZ MARGALEF**
(eds.)

A graphic consisting of a black square with the word 'FACTS' in white, surrounded by a complex, multi-colored scribble of lines in shades of orange, red, and yellow.

FACTS

Συγχρηματοδοτείται από το
Πρόγραμμα «Ευρώπη για τους Πολίτες»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σεπτέμβριος 2022
Working Paper #120/2022

FACTS:

Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Copyright © 2022 | All Rights Reserved
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα
Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων.
Οι απόψεις που διατυπώνονται από συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους
και δεν δεσμεύουν το Ίδρυμα.

Carme COLOMINA SALÓ & Héctor SÁNCHEZ MARGALEF
Ερευνήτρια, CIDOB Ερευνητής, CIDOB

Φωτογραφία εξωφύλλου:
duncan c. Otto Schade stencil, Croydon. <https://www.flickr.com/photos/duncan/50598516291/in/photolist-2k6dC4V>

Πληροφορίες για την πρωτότυπη δημοσίευση:

Το παρόν αποτελεί μετάφραση της εργασίας «**FACTS: From Alternative Narratives to Citizens True EU Stories**», πρωτότυπη δημοσίευση στα αγγλικά από το CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs) το 2022 ως [μονογραφία του CIDOB](#) #84 (ISBN: 978-84-18977-05-3).

Τα κείμενα δημοσιεύονται σε ψηφιακή μορφή, με ανοιχτή πρόσβαση, βάσει της άδειας Creative Commons AttributionNonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση και δήλωση αποποίησης ευθυνών:

Το έργο έχει λάβει χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Ευρώπη για τους Πολίτες», απόφαση χορήγησης Αρ. 615563, ακρωνύμιο FACTS. Η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παραγωγή αυτής της δημοσίευσης δεν συνιστά έγκριση των περιεχομένων της, τα οποία αντανακλούν μόνο τις απόψεις των συντακτών, και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τυχόν χρήση των πληροφοριών που περιέχονται στο παρόν.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ:
Μια εισαγωγή στα γεγονότα, τις πεποιθήσεις & τους προβληματισμούς** 4
Carme COLOMINA SALÓ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

- 1. Το σκεπτικό του έργου FACTS:
Γιατί οφείλουμε να προάγουμε τη διαβουλευτική δημοκρατία στην ΕΕ** 6
Γιώργος ΑΝΔΡΕΟΥ
- 2. Εθνικές συγκρίσεις FACTS:
Κοινοί διαχωρισμοί και αφηγήματα** 11
Federico CASTIGLIONI
- 3. Μεθοδολογία FACTS:
Ένας διάλογος που σχεδιάστηκε με στόχο να κατανοήσουμε τους πολίτες** 18
Adriano RODARI
- 4. Καταληκτικό Συνέδριο FACTS:
Στο τέλος του δρόμου, συνέχισε να προχωράς** 26
Sophie BORKEL & Héctor SÁNCHEZ MARGALEF
- 5. FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ
Ένα έργο που ανταποκρίνεται στο όνομά του** 33
Krzysztof GŁOWACKI
- 6. Παραρτήματα (EN)** 38
Annexes
- 7. Σχετικά με τους συγγραφείς (EN)** 72
About the authors
- 8. Σύνοψη του έργου** 74
Summary of the project

Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ:

Μια εισαγωγή στα γεγονότα, τις πεποιθήσεις και τους
προβληματισμούς

Carme COLOMINA SALÓ

Ερευνήτρια, CIDOB

Ποια αφηγήματα καθορίζουν το ευρωπαϊκό εγχείρημα; Πώς αντιλαμβάνονται την Ευρωπαϊκή Ένωση οι πολίτες της; Είναι αυτή η αντίληψη ίδια ανεξαρτήτως διαχωρισμών όπως το φύλο, η ηλικία και η ταυτότητα; Ποιες είναι οι ελπίδες και οι φόβοι που διαμορφώνουν τη στάση των πολιτών απέναντι στην ΕΕ; Όλα αυτά τα ερωτήματα βρίσκονταν στον πυρήνα του έργου FACTS, σκοπός του οποίου ήταν να ελέγξει τη στιβαρότητα του παραδοσιακού αφηγήματος σχετικά με την ειρήνη και την ευημερία το οποίο εξακολουθεί να θεωρείται το βασικό επίτευγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και να εντοπίσει τις φήμες και τα ψευδή αφηγήματα που επηρεάζουν τις αντιλήψεις των πολιτών.

Το έργο FACTS ήταν μια άσκηση ακρόασης και συμμετοχής· διαδραστικό, συμπεριληπτικό και συνεργατικό· μια συμμετοχική δοκιμή με πολίτες της ΕΕ από τη Γερμανία, την Ισπανία, την Πολωνία, την Ελλάδα και την Ιταλία, στο δύσκολο περιβάλλον μιας παγκόσμιας πανδημίας που δοκίμασε τόσο την κοινωνική ανθεκτικότητά μας και τα αντανακλαστικά των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, όσο και την ατομική μας ανάγκη για σιγουριά και προστασία (βλ. Κεφάλαια 1 και 2). Η μεθοδολογία του έργου σχεδιάστηκε κατά τρόπο ώστε να συμπεριληφθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες σε συνεπικουρούμενους διαλόγους, αναγνωρίζοντας ότι ο στόχος δεν θα μπορούσε να είναι η αποτύπωση του αναρίθμητου συνόλου των απόψεων, αλλά μια διαδικασία που δίνει έμφαση στον κεντρικό ρόλο των πολιτών, περιγράφοντας τις δικές τους ιστορίες για την Ευρώπη (βλ. Κεφάλαια 3 και 5). Αυτή η ποιοτική προσέγγιση ολοκληρώθηκε με έναν διάλογο μεταξύ βουλευτών και πολιτών που είχε διαρθρωθεί ώστε να συνδέει τα αφηγήματα, τα συναισθήματα και τις στάσεις που αναδείχθηκαν σε κάθε χώρα στον πρώτο γύρο των ομάδων εστίασης (focus groups) με τους πολιτικούς εκπροσώπους τους.

“Πέρα από την αναγνώριση των διαφορετικών αφηγημάτων, το έργο FACTS ήταν μια ευκαιρία για διάλογο· μια ευκαιρία για διαβουλευτική πολιτική· μια ειλικρινής απόπειρα να ακουστεί η φωνή των πολιτών και να εξεταστεί, μέσα από μια συνεργατική προσπάθεια, η κατάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος στα μάτια των πολιτών του.”

Η σχέση των πολιτών με το ευρωπαϊκό εγχείρημα εξελίχθηκε από την ανεκτική συναίνεση σε μια «περιοριστική διαφωνία» (Hooghe and Marks, 2009), που οφείλεται στην πολλαπλή κρίση που πλήττει την ΕΕ εδώ και πάνω από μία δεκαετία. Αυτή η εξέλιξη επιδεινώθηκε επίσης από την έκθεση στη σημερινή

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

παραπληροφόρηση και τροφοδότησε μια πολωμένη σύγκρουση αφηγημάτων σε μια κατακερματισμένη ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα. Η πληθώρα των αφηγημάτων που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο του έργου FACTS δείχνει πόσο σύνθετη είναι η περίοδος που διανύουμε, αλλά θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί ένδειξη αυξανόμενης πολιτικής προβολής των υποθέσεων της ΕΕ στη δημόσια σφαίρα (Bouza, 2013).

Μια από τις πιο πολύτιμες συνεισφορές του έργου FACTS ήταν το ότι εντόπισε πως οι διαφορές μεταξύ των χωρών έχουν λιγότερη σημασία από ό,τι οι αποκλίσεις εντός των χωρών. Αυτή η πόλωση πιθανώς να υποδηλώνει ότι όλα τα κράτη μέλη αναπόφευκτα μεταφέρουν τον εθνικό τους διάλογο σε ευρωπαϊκό επίπεδο (βλ. Κεφάλαιο 2). Ωστόσο, όπως και το καταληκτικό συνέδριο, στο οποίο συμμετείχαν πολίτες και πολιτικοί από τις πέντε χώρες-εταίρους, οι εθνικές ομάδες εστίασης φανέρωσαν ότι η περιφερειακή διάσταση και η αντίληψη των γεωγραφικών διαχωρισμών (Βορράς-Νότος και Ανατολή-Δύση) εξακολουθεί να υπάρχουν και μάλιστα διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες προσεγγίζουν την ΕΕ (βλ. Κεφάλαιο 4). Συζητήσεις σχετικά με τις ανισότητες μεταξύ κρατών-μελών, πολιτών, μεγάλων κέντρων παγκοσμιοποίησης και μικρότερων τοπικών ταυτοτήτων καταγράφηκαν σε όλη τη διάρκεια του έργου.

Πέρα όμως από την αναγνώριση των διαφορετικών αφηγημάτων, το έργο FACTS ήταν μια ευκαιρία για διάλογο· μια ευκαιρία για διαβουλευτική πολιτική· μια ειλικρινής απόπειρα να ακουστεί η φωνή των πολιτών και να εξεταστεί, μέσα από μια συνεργατική προσπάθεια, η κατάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος στα μάτια των πολιτών του.

Βιβλιογραφικές αναφορές

BOUZA, Luís. "European narratives and the politicisation of the EU: 1Gone with the Wind or Game of Thrones?", *Cuadernos europeos de Deusto*, no. 49/2013, Bilbao, σελ. 47-69.

HOOGHE, Liesbet, and MARKS, Gary. "A postfunctionalist theory of European integration: From permissive consensus to constraining dissensus", *British Journal of Political Science* 39 (01), 2009, σελ.1-23.

1. Το σκεπτικό του έργου FACTS:

Γιατί οφείλουμε να προάγουμε τη διαβουλευτική δημοκρατία στην ΕΕ

Γιώργος ΑΝΔΡΕΟΥ

*Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών
του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ερευνητής, ΕΛΙΑΜΕΠ*

Η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι τα θεμέλια στα οποία βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δημοκρατία επιτρέπει στους πολίτες να διαμορφώνουν τους νόμους και τις δημόσιες πολιτικές σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ωστόσο, η δημοκρατία βασίζεται σε ασφαλιστικές δικλείδες, σε ελέγχους και εξισορρόπηση των εξουσιών, καθώς και σε θεσμούς που εκπληρώνουν τους ρόλους τους και τηρούν τους κανόνες του πλουραλιστικού δημοκρατικού διαλόγου. Για να έχει νόημα η συμμετοχή, οι πολίτες πρέπει επίσης να είναι σε θέση να διαμορφώσουν τη δική τους άποψη και να κάνουν εκλογικές επιλογές σε έναν δημόσιο χώρο, στον οποίο ο πλουραλισμός των απόψεων μπορεί να εκφράζεται ελεύθερα και τα ελεύθερα μέσα ενημέρωσης, η πανεπιστημιακή κοινότητα και η κοινωνία των πολιτών μπορούν να συνεισφέρουν στην προαγωγή του ανοιχτού διαλόγου χωρίς αρνητικές παρεμβάσεις, είτε από το εσωτερικό της χώρας είτε από το εξωτερικό. Εν ολίγοις, η δημοκρατία ευδοκimeί σε ένα κλίμα το οποίο στηρίζει τόσο την *ελεύθερη πληροφόρηση* όσο και την *ελευθερία της έκφρασης*, επιτρέποντας στον οποιονδήποτε να εκφράζει τις απόψεις του, ανεξάρτητα από τον βαθμό στον οποίο αμφισβητούν τις κυβερνήσεις και τους κυβερνώντες.

Η ψηφιακή επανάσταση μεταμόρφωσε τη δημοκρατική πολιτική και παρέχει στους πολιτικούς παράγοντες νέους τρόπους επικοινωνίας με τους ψηφοφόρους. Προσφέρει επίσης νέες ευκαιρίες συμμετοχής των πολιτών, διευκολύνοντας ορισμένες ομάδες – κυρίως τους νέους – να αποκτούν πρόσβαση σε πληροφορίες και να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή και τον δημοκρατικό διάλογο. Από την άλλη μεριά, η ψηφιοποίηση είχε αρκετές αρνητικές επιπτώσεις στην πολιτική αμφισβήτηση και την πολιτική επικοινωνία: διευκόλυνε τη χρηματοδότηση πολιτικών παραγόντων από ανεξέλεγκτες πηγές· κυβερνοεπιθέσεις με στόχο κρίσιμες εκλογικές υποδομές· διαδικτυακή παρενόχληση δημοσιογράφων· και συντονισμένες εκστρατείες παραπληροφόρησης που διαχέουν με ταχύτητα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τη ρητορική του μίσους, ψευδείς πληροφορίες και πολωτικά μηνύματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020: 1–2).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως παραπληροφόρηση νοείται η «επαληθεύσιμα ψευδής ή παραπλανητική πληροφόρηση που δημιουργείται, παρουσιάζεται και διασπείρεται για οικονομικό όφελος ή με σκοπό την εξαπάτηση της κοινής γνώμης και είναι δυνητικά επιζήμια για το δημόσιο συμφέρον» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018). Άλλοι δημοφιλείς όροι για την παραπληροφόρηση είναι η «χειραγώγηση των πληροφοριών» και ο ατελής – και ίσως ακόμη και παραπλανητικός – όρος «ψευδείς ειδήσεις» (fake news). Και οι δύο αυτοί όροι συνδέονται με την εποχή της «μετα-αλήθειας» (post-truth) ή με το πλαίσιο του «υβριδικού πολέμου». Η παραπληροφόρηση, παρότι δεν είναι νέο φαινόμενο, ευνοήθηκε κυρίως από τη συνεχή πρόοδο στους τομείς της ψηφιακής τεχνολογίας και της τεχνητής νοημοσύνης. Όπως φάνηκε

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

τα τελευταία χρόνια, καθώς αυξάνεται η διασύνδεση μεταξύ μας στον ψηφιακό κόσμο που δεν γνωρίζει σύνορα (και γενικότερα ρυθμίσεις), η δημιουργία και διασπορά παραπληροφόρησης γίνεται φθηνότερη και πιο αποτελεσματική για τους κακόβουλους, και δυσκολότερη στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση για τα κράτη και τις κοινωνίες που γίνονται στόχος. Η παραπληροφόρηση επίσης έχει βαθιές εγχώριες ρίζες, καθώς αναπτύσσεται από λαϊκιστές και εθνικιστές πολιτικούς με έντονα αντιευρωπαϊκό και αντισυστημικό λόγο. Σπέρνοντας τη δυσπιστία για την ΕΕ και περιγράφοντας απλούς μονοσήμαντους διαχωρισμούς, υποβιβάζουν τον πλουραλισμό, τροφοδοτούν την τοξική πόλωση και τον εξτρεμισμό στις χώρες τους και, ταυτόχρονα, κάνουν τη δουλειά εκείνων που επιδιώκουν τη μείωση της παγκόσμιας επιρροής της ΕΕ και προάγουν την ευρωπαϊκή αποδόμηση (Sebe et al., 2020: 338-339).

Ο διάλογος σχετικά με τον λαϊκισμό και την παραπληροφόρηση στην Ευρώπη συνδέεται στενά με τον διάλογο σχετικά με τη δημοκρατική νομιμοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα, οι πολλαπλές κρίσεις που πλήττουν την ΕΕ και τα κράτη-μέλη τα τελευταία χρόνια – ιδίως εκείνες που αφορούν τη ζώνη του ευρώ και τη μετανάστευση – έδωσαν φρέσκα πυρομαχικά στους εθνικιστές και αντιευρωπαϊούς πολιτικούς και αποδυνάμωσαν περαιτέρω την αξιοπιστία και τη νομιμοποίηση της ΕΕ στα μάτια των πολιτών. Η νομιμοποίηση πρέπει να νοείται όχι μόνο ως συναίνεση του πολίτη σε διοικούσα αρχή με την κλασική έννοια του Weber, αλλά και ως αποδοχή των δραστηριοτήτων αυτής της αρχής. Όταν ορίζεται ως προς τις δραστηριότητες της διοικούσας αρχής, η νομιμοποίηση συνδέεται με την αποτελεσματικότητα και τις επιδόσεις των πολιτικών για το κοινό συμφέρον (νομιμοποίηση εκ του αποτελέσματος – *output legitimacy*)· με τη συμμετοχή και εκπροσώπηση των πολιτών, σε συνδυασμό με την ανταπόκριση των πολιτικών ελίτ στις ανησυχίες των πολιτών (νομιμοποίηση εκ της εισροής – *input legitimacy*)· και με την ποιότητα των διαδικασιών διακυβέρνησης (νομιμοποίηση εκ της διακίνησης – *throughput legitimacy*), συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, της λογοδοσίας στους σχετικούς φορείς όσων συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων, της διαφάνειας των ενεργειών τους και της πρόσβασης σε πληροφορίες, καθώς και το ανοιχτό και συμπεριληπτικό πνεύμα απέναντι στην κοινωνία των πολιτών (Schmidt, 2021: 3-4).

Σε μια εποχή η οποία συχνά καθορίζεται από «την πόλωση, τον λαϊκισμό και την απαισιοδοξία» (Taylor, 2019), οι δημόσιοι παράγοντες ολοένα και περισσότερο χρησιμοποιούν *αντιπροσωπευτικές διαβουλευτικές διαδικασίες* για να επιτύχουν την πιο άμεση συμμετοχή των πολιτών στην επίλυση των πιο πιεστικών προκλήσεων πολιτικής. Αν και αυτές οι διαδικασίες δεν είναι «νέες» (το πρώτο σύγχρονο κύμα ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1960), παρατηρείται μια νέα παγκόσμια τάση προς μεγαλύτερο πειραματισμό σε σχέση με τον σκοπό, τον σχεδιασμό, τον συνδυασμό με άλλες μορφές συμμετοχής και τη θεσμοθέτηση. Οι διαβουλευτικές διαδικασίες είναι μια από τις πιο καινοτόμες μεθόδους συμμετοχής των πολιτών, η οποία επανεισάγει την αρχαία αθηναϊκή πρακτική της τυχαίας επιλογής (κλήρωση), βελτιωμένη με σύγχρονες στατιστικές μεθόδους που επιτρέπουν τη διαστρωμάτωση, μέθοδο που χρησιμοποιείται για τη διασφάλιση της αντιπροσωπευτικότητας. Αυτές οι καινοτομίες παρέχουν τη δυνατότητα οι υφιστάμενοι αντιπροσωπευτικοί δημοκρατικοί θεσμοί να συμπληρωθούν με χρήσιμους και ενδιαφέροντες μηχανισμούς.

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και μελέτες αντιπροσωπευτικών διαβουλευτικών διαδικασιών, αυτές οι διαδικασίες, εάν θεσμοθετηθούν, μπορούν να δώσουν φωνή και δυνατότητα παρέμβασης σε πολύ μεγαλύτερο εύρος πολιτών· να οικοδομήσουν εκ νέου την εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση· και να αυξήσουν τη νομιμοποίηση και την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών λήψης δημόσιων αποφάσεων (ΟΟΣΑ 2020).

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2020), οι διαβουλευτικές διαδικασίες έχουν οδηγήσει σε καλά αποτελέσματα ειδικά στους ακόλουθους τύπους προβλημάτων:

- **Αξιακά διλήμματα:** Οι αντιπροσωπευτικές διαβουλευτικές διαδικασίες σχεδιάζονται κατά τρόπο που ενθαρρύνει την ενεργή ακρόαση, την κριτική σκέψη και τον σεβασμό μεταξύ των συμμετεχόντων. Δημιουργούν ένα περιβάλλον στο οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν να συζητήσουν με πολιτισμένο τρόπο δύσκολα ηθικά ζητήματα που δεν έχουν προφανείς ή «σωστές» λύσεις και να βρουν κοινό έδαφος.
- **Σύνθετα προβλήματα που απαιτούν συμβιβασμούς:** οι αντιπροσωπευτικές διαβουλευτικές διαδικασίες προσφέρουν στους συμμετέχοντες χρόνο να μάθουν, να προβληματιστούν και να διαβουλευθούν, καθώς και πρόσβαση σε ευρύ φάσμα στοιχείων και εμπειρογνωμοσύνης από επίσημους φορείς, ακαδημαϊκούς, δεξαμενές σκέψης, ομάδες υποστήριξης, επιχειρήσεις και άλλους ενδιαφερομένους. Αυτά τα σχεδιαστικά χαρακτηριστικά επιτρέπουν στους πολίτες να συλλάβουν την πολυπλοκότητα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και να εξετάσουν τα προβλήματα στο πλαίσιο των νομικών, ρυθμιστικών και/ή δημοσιονομικών περιορισμών.
- **Μακροπρόθεσμα ζητήματα τα οποία υπερβαίνουν τα βραχυπρόθεσμα κίνητρα των εκλογικών κύκλων:** πολλά ζητήματα δημόσιας πολιτικής αποτελούν δύσκολες αποφάσεις, καθώς τα οφέλη συχνά αποκομίζονται μόνο σε βάθος χρόνου, ενώ το κόστος βαραίνει πιο γρήγορα. Οι διαβουλευτικές διαδικασίες βοηθούν την αιτιολόγηση δράσεων και δαπανών για τέτοια ζητήματα, καθώς είναι σχεδιασμένες κατά τρόπο που απομακρύνει τα μικροκομματικά συμφέροντα και τα συμφέροντα που συνδέονται με τις εκλογές, ωθώντας τους συμμετέχοντες να ενεργούν για το κοινό καλό.

Βεβαίως, οι διαβουλευτικές διαδικασίες δεν είναι πανάκεια. Οι δημοκρατικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν ευρύ φάσμα προκλήσεων, οι οποίες απαιτούν διαφορετικές μεθόδους αντιμετώπισης ή συμμετοχής. Για παράδειγμα, οι διαβουλευτικές διαδικασίες δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση του προβλήματος της πολιτικής συμπερίληψης και του προβλήματος της συλλογικής λήψης αποφάσεων. Ούτε είναι οι διαβουλευτικές διαδικασίες κατάλληλες για επείγουσες αποφάσεις, προβλήματα στα τελικά στάδια λήψης αποφάσεων όπου οι πιθανές λύσεις είναι περιορισμένες, ζητήματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια, ή την επίλυση δυαδικών ζητημάτων.

Ωστόσο, η έρευνα έχει δείξει ότι οι διαβουλευτικές διαδικασίες ωφελούν τους πολιτικούς, τους δημόσιους λειτουργούς, τα μέλη της ίδιας της διαδικασίας και το ευρύ κοινό με διάφορους τρόπους.

- *Συμβάλλουν σε καλύτερα αποτελέσματα πολιτικής* επειδή η διαβούλευση οδηγεί σε μελετημένες δημόσιες κρίσεις και όχι σε δημόσιες απόψεις. Οι περισσότερες διαδικασίες δημόσιας συμμετοχής δεν έχουν σχεδιαστεί για να είναι αντιπροσωπευτικές ή συνεργατικές. Κατά συνέπεια, μπορεί να έχουν χαρακτήρα αντιπαράθεσης (μια ευκαιρία έκφρασης παραπόνων και όχι εξεύρεσης λύσεων ή κοινού εδάφους). Οι διαβουλευτικές διαδικασίες δημιουργούν τον χώρο για μάθηση, συζήτηση και ανάπτυξη τεκμηριωμένων συστάσεων, που είναι πιο χρήσιμες για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων.
- Παρέχουν στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων *περισσότερη νομιμοποίηση για να κάνουν*

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

δύσκολες επιλογές. Αυτές οι διαδικασίες βοηθούν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να κατανοούν καλύτερα τις προτεραιότητες των πολιτών, και τις αξίες και τους λόγους που οδηγούν σε αυτές, καθώς και να εντοπίζουν πού είναι εφικτή η συναίνεση και πού όχι. Είναι ιδιαιτέρως χρήσιμες σε καταστάσεις στις οποίες υπάρχει ανάγκη να ξεπεραστεί ένα πολιτικό αδιέξοδο και να σταθμιστούν τα ανταλλάγματα.

- *Ενισχύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στους κυβερνητικούς και δημοκρατικούς θεσμούς δίνοντας στους πολίτες σημαντικό ρόλο στη λήψη δημόσιων αποφάσεων. Ο κόσμος είναι πιο πιθανό να εμπιστευθεί μια απόφαση που έχει επηρεαστεί από απλούς πολίτες, παρά μια απόφαση που έχει ληφθεί αποκλειστικά από την κυβέρνηση.*
- *Προάγουν τον σεβασμό στα κοινά και ενδυναμώνουν τους ανθρώπους. Η ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε διαβούλευση ενισχύει την πολιτική αποτελεσματικότητά τους (την πεποίθηση ότι μπορούν να κατανοήσουν και να επηρεάσουν τις πολιτικές υποθέσεις).*
- *Καθιστούν τη διακυβέρνηση πιο συμπεριληπτική ανοίγοντας την πόρτα σε μια πολύ πιο ποικιλόμορφη ομάδα ανθρώπων. Οι διαβουλευτικές διαδικασίες, με τη χρήση κληρώσεων, κινητοποιούν πολίτες οι οποίοι, κατά κανόνα, δεν θα συνέβαλαν στη διαμόρφωση δημόσιας πολιτικής και τη λήψη αποφάσεων.*
- *Ενισχύουν την ακεραιότητα και αποτρέπουν τη διαφθορά (καθώς και τη δημόσια αντίληψη περί διαφθοράς) διασφαλίζοντας ότι όσοι κατέχουν χρέη και εξουσία δεν μπορούν να ασκούν αθέμιτη επιρροή σε δημόσιες αποφάσεις.*
- *Συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της πόλωσης και της παραπληροφόρησης. Σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες, οι «θάλαμοι αντήχησης» (echo chambers) που εστιάζουν σε πολιτιστικά στοιχεία, στην επιβεβαίωση ταυτότητας και την πόλωση τείνουν να μην επιβιώνουν σε διαβουλευτικές συνθήκες, ακόμη και σε ομάδες πολιτών με παρόμοιες απόψεις (ΟΟΣΑ, 2020: 7).*

Συνοπτικά, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι αντιπροσωπευτικές διαβουλευτικές διαδικασίες έχουν βοηθήσει τις δημόσιες αρχές να λάβουν δύσκολες αποφάσεις σε ευρύ φάσμα ζητημάτων πολιτικής σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης για τα οποία υπήρχε είτε πολιτικό αδιέξοδο είτε έλλειψη προφανών λύσεων.

“Οπλισμένοι με δεδομένα, οι πολίτες αναμένεται εύλογα να μεταφέρουν θετική ενέργεια στους θεσμούς της δημοκρατίας, να βελτιώσουν την αντιπροσωπευτικότητά τους, να εμείνουν στην εποικοδομητική διαβούλευση και, κατ’ επέκταση, να ενισχύσουν τη νομιμοποίησή τους.”

Τα τελευταία χρόνια των πολλαπλών κρίσεων εμφανίστηκαν στην Ευρώπη καινοτόμες μορφές διαβουλευτικής δημοκρατίας. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι φυσικά η Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, η οποία αποτελεί μια σημαντική ευκαιρία η ΕΕ να εξετάσει μια πιο προληπτική στρατηγική για την ανάπτυξη νέων ειδών δημοκρατικής αντιπροσώπευσης, διαβούλευσης και λογοδοσίας, καθώς και να προωθήσει ένα πιο μακρόπνοο όραμα για τη δημοκρατία.

Σε γενικές γραμμές, η μακροπρόθεσμη πρόκληση για τους Ευρωπαίους πολιτικούς φορείς είναι η μετουσίωση γεγονότων και αξιών σε συγκεκριμένες και ταυτόχρονα ευέλικτες στρατηγικές δημοκρατικής διαβούλευσης, που οδηγούν σε πολιτική και κοινωνική αλλαγή. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η θετική και ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών μέσω των ψηφιακών μέσων και των κοινωνικών δικτύων θα πρέπει να συμβαδίζει με ποιοτική δημοσιογραφία και εξοικείωση με τα μέσα προκειμένου να προάγει την κριτική σκέψη και τη συναισθηματική νοημοσύνη στο ευρύ κοινό. Οπλισμένοι με δεδομένα, οι πολίτες αναμένεται εύλογα να μεταφέρουν θετική ενέργεια στους θεσμούς της δημοκρατίας, να βελτιώσουν την αντιπροσωπευτικότητά τους, να εμείνουν στην εποικοδομητική διαβούλευση και, κατ' επέκταση, να ενισχύσουν τη νομιμοποίησή τους. Η διαβούλευση με βάση τα δεδομένα σε αντιπροσωπευτικούς φορείς, οι διάυλοι άμεσης έκφρασης των ανησυχιών και επιλογών των πολιτών, καθώς και οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί λογοδοσίας των κυβερνήσεων και των δημόσιων λειτουργών είναι δυνατό να σώσουν την Ευρώπη από την επέλαση του λαϊκισμού, του εθνικισμού και του αντιευρωπαϊσμού (Blockmans, 2020: 376).

Βιβλιογραφικές αναφορές

BLOCKMANS, Steven. "Participatory fusion: How to galvanise representative democracy with deliberative tools", in: BLOCKMANS, Steven and RUSSACK, Sophia (eds.), *Deliberative Democracy in the EU; Countering Populism with Participation and Debate*. Βρυξέλλες: CEPS / Λονδίνο: Rowman & Littlefield International, 2020, pp. 357–381.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. "Building trust in human-centric AI; Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence (AI)". Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2018, (online). [Πρόσβαση στις 24.06.2022]: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. "On the European democracy action plan". Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM(2020) 790 final, Βρυξέλλες, 3.12.2020.

OECD. *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions; Catching the Deliberative Wave*. Παρίσι: OECD Publishing, 2020.

OECD. Eight ways to institutionalise deliberative democracy. OECD Public Governance Policy Papers, no. 12, 14 Δεκεμβρίου 2021.

SCHMIDT, Vivien A. "European emergency politics and the question of legitimacy". *Journal of European Public Policy*, vol. 29, no. 6, (2021), σελ. 979–993.

SEBE, Mihai, MUREȘAN, Bogdan and VAȘ, Eliza. "How can technology facilitate citizen participation in the EU?". In: BLOCKMANS, Steven and RUSSACK, Sophia (eds.), *Deliberative Democracy in the EU; Countering Populism with Participation and Debate*. Βρυξέλλες: CEPS / Λονδίνο: Rowman & Littlefield International, 2020, σελ. 333-346.

TAYLOR, Matthew. "Rebalancing the policy and politics arms race", Λονδίνο: RSA, 30 Μαΐου 2019 (online). [Πρόσβαση στις 24.06.2022]: <https://www.thersa.org/discover/publications-and-articles/matthew-taylor-blog/2019/05/rebalancing-the-policy-and-politics-arms-race>

2. Εθνικές συγκρίσεις FACTS: Κοινοί διαχωρισμοί και αφηγήματα

Federico CASTIGLIONI

Ερευνητής, Istituto Affari Internazionali

Στον μακροχρόνιο διάλογο σχετικά με το μέλλον του ευρωπαϊκού εγχειρήματος μια επαναλαμβανόμενη πηγή δυσαρέσκειας αφορά την έλλειψη καθορισμένης κοινής ταυτότητας. Αυτό το πολιτισμικό έλλειμμα αναγνωρίζεται συχνά ως μια από τις βασικές αδυναμίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και γίνεται σημαία από πολλά κόμματα ευρωσκεπτικιστών σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, όταν οι πολίτες απαντούν απευθείας σε ερωτήσεις και συμμετέχουν σε πραγματικές συζητήσεις σχετικά με αυτά τα ζητήματα, η πραγματικότητα είναι πολύ πιο σύνθετη. Το έργο FACTS σχεδιάστηκε με σκοπό να μελετήσει και να συγκρίνει τα πολιτικά αφηγήματα σχετικά με την Ευρώπη σε πέντε χώρες της ΕΕ: Γερμανία, Ισπανία, Πολωνία, Ελλάδα και Ιταλία. Από αυτό το ετερογενές δείγμα, οι θεσμικοί εταίροι του έργου αντλούν συμπεράσματα σχετικά με τις διαφορές και τις ομοιότητες στο σύνολο της κοινής γνώμης της ΕΕ. Αυτή η συγκριτική οπτική ήταν ιδιαίτερα διαφωτιστική για τον κεντρικό σκοπό του έργου: την αναγνώριση των πηγών παρα(πληροφόρησης) σχετικά με την ΕΕ και της επίδρασης στην κοινή γνώμη.

Και στις πέντε χώρες στις οποίες διεξήχθη η έρευνα, παρατηρήθηκε ανεπαρκές επίπεδο διαλόγου σχετικά με ευρωπαϊκά πολιτισμικά ζητήματα, σε συνδυασμό με μια αντίληψη ανεπαρκούς πληροφόρησης από πάνω προς τα κάτω. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι αυτή η κριτική προέκυψε αυθόρμητα από τα ίδια τα πάνελ πολιτών, καθώς διαμαρτυρήθηκαν ότι το εθνικό πολιτικό σύστημα αδυνατεί να παράσχει αυτήν την απαραίτητη γνώση σχετικά με τα ευρωπαϊκά ζητήματα και την πολιτική εν γένει. Ταυτόχρονα, στις διάφορες συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο επισημάνθηκε μια οριζόντια ομοιότητα αντιλήψεων, η οποία εκδηλώνεται με κοινούς φόβους και ελπίδες για το παρόν και το μέλλον της Ευρώπης. Αυτές οι απόψεις παρατηρήθηκαν στο σύνολο του διαλόγου, αλλά κυρίως στις συζητήσεις σχετικά με την εξωτερική πολιτική και την παραπληροφόρηση. Ένα ακόμη ενδιαφέρον εύρημα ήταν η παρουσία σε όλες τις χώρες ενός χάσματος γενεών μεταξύ των συμμετεχόντων μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας, το οποίο επηρέασε έντονα τις απόψεις και τις θέσεις σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο. Η σημαντική ομοιότητα πολλών ζητημάτων μπορεί να είναι η αφετηρία για τη συνειδητοποίηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας, εάν όχι για την ταυτότητα αυτή καθαυτή.

Ενωμένοι στη διαφορά

Σκοπός του έργου ήταν η διενέργεια έρευνας με τη συμμετοχή τυχαία επιλεγμένων – αλλά αντιπροσωπευτικών – ομάδων πολιτών σε πέντε χώρες της ΕΕ: Γερμανία, Ισπανία, Πολωνία, Ελλάδα και Ιταλία. Σε κάθε χώρα, ένας ιδιωτικός οργανισμός ή ερευνητικό κέντρο συμβεβλημένο με το έργο FACTS υπέβαλε στους συμμετέχοντες ανοιχτές ερωτήσεις που ενθάρρυναν τη δίκαιη και συμπεριληπτική ανταλλαγή απόψεων για μια σειρά

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

ζητημάτων που συνδέονται με το δημόσιο αφήγημα σχετικά με τα ευρωπαϊκά θέματα, τα στερεότυπα και την παραπληροφόρηση. Στη συνέχεια, κάθε οργανωτής παρουσίασε μια σύνοψη όλων των συζητήσεων στρογγυλής τραπέζης που πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο, για τη διευκόλυνση διακρατικών συγκρίσεων¹.

Το πρώτο αξιοσημείωτο εύρημα του έργου FACTS ήταν ότι η αντίληψη των γεωγραφικών διαχωρισμών εντός της ΕΕ παραμένει ισχυρή. Σε κάθε χώρα, η ύπαρξη δύο διακριτών περιοχών ενοποίησης, του πλουσιότερου και πιο ενοποιημένου «κέντρου» και της φτωχότερης «περιφέρειας», αναγνωρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει η ΕΕ και που πιθανόν αποθαρρύνει την περαιτέρω ενοποίηση. Αυτή η διαίρεση αναγνωρίστηκε εξίσου και σχολιάστηκε με αρνητικό τρόπο από τις χώρες οι οποίες θεωρούν ότι ανήκουν στον πυρήνα της Ευρώπης (δηλ. από τη Γερμανία) και από τις χώρες που νιώθουν ότι ζουν στα περίχωρα (δηλ. από την Ελλάδα και την Ισπανία). Παραδόξως, η αίσθηση αποκλεισμού από το «κέντρο» δεν αφορά πάντοτε κάποιο χάσμα στον Ανατολής/Δύσης ή Βορρά/Νότου, αλλά διατυπώνεται με διαφορετικούς όρους. Στην Πολωνία, για παράδειγμα, υπήρχε μια αίσθηση ότι οι πολίτες δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους λοιπούς Ευρωπαίους, ενώ στην Ιταλία η διάκριση γινόταν μεταξύ των μεγαλύτερων κέντρων παγκοσμιοποίησης και των μικρότερων τοπικών κοινοτήτων.

Σε ορισμένες χώρες του Νότου, αυτό το χάσμα θεωρείται ως ένα πολιτικά ευαίσθητο θέμα το οποίο μπορεί να επηρεάσει την όλη συζήτηση και προσέγγιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση – σε μια από τις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης οι Έλληνες μίλησαν για «ένα διευθυντήριο ισχυρών κρατών μελών» τα οποία «επιβάλλουν τις προτιμήσεις τους στα ασθενέστερα κράτη μέλη». Στο ίδιο πνεύμα, ακόμη και οι Γερμανοί συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι στις μέρες μας η Ευρώπη παρεμποδίζεται από τις ανισότητές της, οι οποίες υπερβαίνουν την οικονομία και περιλαμβάνουν τη διαφορετική αντιμετώπιση που δέχονται οι πολίτες της ΕΕ στα διάφορα κράτη μέλη. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τονίστηκε το ασταθές κράτος δικαίου στην Ουγγαρία και την Πολωνία².

Από αυτήν την ευρωπαϊκή διαίρεση απορρέει το δεύτερο σημαντικό εύρημα του έργου FACTS: ο ολοένα και δυσκολότερος συσχετισμός της ΕΕ με τις έννοιες της ειρήνης και της ευημερίας. Ακόμη και σε αυτό το ζήτημα, η διαίρεση ακολούθησε μια γεωγραφική και ιστορική ρηγμάτωση. Από τη σκοπιά της οικονομίας, ο διαχωρισμός γίνεται ανάμεσα σε χώρες όπως η Γερμανία και η Πολωνία, στις οποίες η συμμετοχή στην ΕΕ θεωρείται σημαντική ευκαιρία, και κράτη μέλη του Νότου όπως η Ισπανία και η Ελλάδα, στις οποίες καταγράφεται σαφής και έντονη δυσαρέσκεια. Πολλοί Έλληνες, Ισπανοί και Ιταλοί πολίτες εξέφρασαν ανησυχία για το οικονομικό μέλλον τους και έκαναν σφοδρή κριτική στους θεσμούς της ΕΕ για τη σκληρή (και ενδεχομένως άδικη) αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008.

Σύμφωνα με πολλούς πολίτες αυτών των χωρών, τα περασμένα αλλά και τα σημερινά λάθη της ΕΕ στον τομέα της οικονομίας θέτουν σε κίνδυνο την επίτευξη της μακροχρόνιας ανάπτυξης και ευημερίας που προωθούν ενεργά οι Βρυξέλλες. Αυτά τα διαφορετικά αισθήματα αντανakλώνται συμβολικά στο ενιαίο νόμισμα, το οποίο θεωρείται από τους Γερμανούς συμμετέχοντες ως μια από τις σημαντικότερες ενδείξεις

¹ Βλ. κεφάλαιο 3 - Μεθοδολογία.

² Αν και λιγότερο έντονες, αναφορές σε αυτό το θέμα έγιναν και στις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης στην Ιταλία και την Ισπανία.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

ενοποίησης και από τους Ιταλούς συμμετέχοντες ως ένδειξη μιας Ευρώπης χωρίς ψυχή. Όσον αφορά την ειρήνη, όλοι οι συμμετέχοντες από όλες τις χώρες αναγνώρισαν ότι της σταθερότητας στην Ευρώπη έπειτα από αιώνες πολέμων είναι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ΕΕ. Ωστόσο, όλοι εξέφρασαν παρόμοιους προβληματισμούς σχετικά με τη διαρκή κατάσταση έκτακτης ανάγκης που επικρατεί στα ηπειρωτικά σύνορα και αναρωτήθηκαν γιατί η ΕΕ φαίνεται τόσο ανίκανη να αντιμετωπίσει τις εξωτερικές κρίσεις. Όπως ήταν αναμενόμενο, το ζήτημα που προκαλεί τη μεγαλύτερη ανησυχία σε αυτόν τον τομέα είναι το μεταναστευτικό, η διαχείριση του οποίου κρίθηκε σχεδόν ομόφωνα ως αποτυχημένη.

Μεταξύ ηλικίας και ταυτότητας

Πέρα από την αποδυναμωμένη θέση της ΕΕ ως εγγυήτριας της ειρήνης και της ευημερίας, αναγνωρίστηκαν και άλλες ελλείψεις σε πολλαπλούς τομείς, ανάλογα με την προσωπική ευαισθησία του κάθε συμμετέχοντα και την εθνική ρητορική σχετικά με την Ευρώπη. Στην Ισπανία δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις ασθενείς επιδόσεις από την άποψη της προστασίας του περιβάλλοντος και της κοινωνικής πολιτικής. Στην Πολωνία εκφράστηκε δυσφορία για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που εκπροσωπούν τα εθνικά συμφέροντα στις Βρυξέλλες. Η ανάγκη να μειωθεί η ευρωπαϊκή γραφειοκρατία εκφράστηκε στην Ισπανία και τη Γερμανία, ενώ οι Ιταλοί συμμετέχοντες έδωσαν έμφαση στην επώδυνη έλλειψη ενιαίας άμυνας.

Οι ίδιες διαφοροποιήσεις παρατηρήθηκαν και όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν σχετικά με την επιτυχία και τη θετική πλευρά της Ευρώπης, οι οποίες πρωτίστως συνδέονται σε όλες τις χώρες με διάφορες πτυχές της ελεύθερης κυκλοφορίας. Στην Ελλάδα, η απαλλαγή από το καθεστώς της βίζας θεωρήθηκε ως εξαιρετικό επίτευγμα, που συνδέεται με άνοδο του τουρισμού. Στην Πολωνία, το δικαίωμα απασχόλησης στο εξωτερικό εκτιμήθηκε ιδιαίτερα, όπως και η ελεύθερη κυκλοφορία και οι επενδύσεις σε εγκαταστάσεις και υποδομές³. Στην Ισπανία και τη Γερμανία εκφράστηκε εκτίμηση για το πρόγραμμα κινητικότητας φοιτητών Erasmus και διατυπώθηκαν θετικά σχόλια σχετικά με τη διαχείριση της πανδημίας. Στην Ιταλία, πέρα από το πρόγραμμα Erasmus και τα ταξίδια αναψυχής, έγινε αναφορά και στον ρόλο της ΕΕ για τη διασφάλιση μεγαλύτερης διεθνούς σταθερότητας.

Οι εθνικές θέσεις επανήλθαν στους διαλόγους περί ταυτότητας. Αυτό το ερώτημα πάντα προέκυπτε αυθόρμητα και αποκάλυπτε αντικρουόμενες απόψεις, με τους ευρωπαίους να επικρατούν στη Γερμανία και την Ιταλία και τους ευρωσκεπτικιστές να κυριαρχούν στην Ισπανία και την Ελλάδα. Ειδικά στην Ελλάδα υπήρχε ένα αίσθημα διάκρισης ανάμεσα σε μια θεωρητική ευρωπαϊκή ταυτότητα και την εθνική ταυτότητα, το οποίο ενίοτε ήταν ιδιαίτερα βαθύ και δύσκολο να συγκαλυφθεί⁴. Στην Ισπανία οι συμμετέχοντες χαρακτήρισαν την Ευρώπη «ουτοπία», δυσκολεύτηκαν με την έννοια της ταυτότητας και τόνισαν τον συμβιβασμό μεταξύ της επιλογής σταδιοδρομίας στην Ευρώπη και σταδιοδρομίας σε κάποιο κράτος μέλος. Αντίστοιχα, οι Έλληνες πολίτες κατέκριναν την ελλιπή επικοινωνία με τους αξιωματούχους της ΕΕ και υποστήριξαν ότι η ελληνική παρουσία στην ΕΕ είναι περιορισμένη. Σχεδόν σε κάθε περίπτωση, ο

³ Βλ. Η κατοχή της ιθαγένειας της ΕΕ χαρακτηρίστηκε με αμφιλεγόμενο τρόπο ως «προνόμιο» στις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης στην Πολωνία. Ο ίδιος χαρακτηρισμός χρησιμοποιήθηκε κάποιες φορές και από συμμετέχοντες σε άλλες χώρες.

⁴ Σύμφωνα με τους πιο επικριτικούς πολίτες, η Ευρώπη ήταν και θα μπορούσε να είναι μια ταυτότητα η οποία συμπίπτει με τις κεντρικές χώρες του πυρήνα της αλλά όχι με δευτερεύοντα μέλη.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

διάλογος έδειξε μια αντίφαση ανάμεσα στην θεωρητική ιδέα για την Ευρώπη και τη θεσμική απεικόνιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

“... η ηλικία επηρέασε τον διάλογο σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ανάλογα με το θέμα και διαδραμάτισε πιο κυρίαρχο ρόλο όσον αφορά τον χωρισμό των ομάδων από ό,τι κατηγοριοποιήσεις όπως το φύλο ή η κινητοποίηση.”

Όλοι οι εθνικοί διοργανωτές ανέφεραν ότι η ηλικία επηρέασε τον διάλογο σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ανάλογα με το θέμα και διαδραμάτισε πιο κυρίαρχο ρόλο όσον αφορά τον χωρισμό των ομάδων από ό,τι κατηγοριοποιήσεις όπως το φύλο ή η κινητοποίηση. Η πρώτη διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες αφορούσε τις προτιμώμενες πηγές πληροφόρησης. Ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων μεγαλύτερης ηλικίας δήλωσαν ότι βασίζονται σε παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, όπως η τηλεόραση και οι εφημερίδες, και ότι θεωρούν αναξιόπιστες τις περισσότερες διαδικτυακές ειδήσεις. Αντιθέτως, οι νεότερες γενιές δήλωσαν σαφή προτίμηση για τις διαδικτυακές πηγές πληροφόρησης, είτε ενημερωτικές σελίδες, είτε επίσημα κανάλια επικοινωνίας, είτε μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Twitter και το Facebook. Παρά τις αποκλίσεις αυτές, ήταν σχεδόν ομόφωνη η γνώμη ότι η ΕΕ δεν επικοινωνεί αρκετά με τους πολίτες της και ότι οι εθνικοί θεσμοί δεν είναι ιδιαίτερα πρόθυμοι να αναγνωρίσουν το πρόβλημα.

Αυτή η οριζόντια δυσαρέσκεια υποδηλώνει ότι οι πολίτες είτε δεν είναι εφικτό να βρουν τις πληροφορίες που αναζητούν είτε (το πιθανότερο) είναι δύσκολο να βρουν αυτές τις πληροφορίες χωρίς να διαθέτουν ικανότητες όπως γλωσσική επάρκεια ή υψηλή πολιτική επίγνωση. Η δεύτερη διαφορά μεταξύ των ηλικιακών ομάδων συμπίπτει με έναν άλλο διαχωρισμό μεταξύ κινητοποιημένων και μη κινητοποιημένων συμμετεχόντων και αφορά τη σχέση του ατόμου με την ΕΕ. Κάποιοι πολίτες δήλωσαν ότι νιώθουν βαθιά σύνδεση με το ευρωπαϊκό εγχείρημα, ενώ άλλοι τήρησαν πολύ επιφυλακτική στάση. Φυσικά, η γνώση μιας ξένης γλώσσας ή/και οι εμπειρίες από άλλες χώρες είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας τέτοιας προσωπικής σύνδεσης. Ενώ η ηλικία είναι σημαντικό στοιχείο σε κάθε χώρα, φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα σημαντική στη Νότια/Ανατολική Ευρώπη.

Στην Ισπανία, οι νεότεροι συμμετέχοντες πρότειναν την έννοια του ίδιου συμφέροντος της ΕΕ και αναρωτήθηκαν εάν η Ένωση θα έπρεπε να επιδιώκει περισσότερο την ικανοποίηση των δικών της συμφερόντων και όχι την τήρηση μιας ανοιχτής, φιλελεύθερης προσέγγισης. Στην Πολωνία οι συμμετέχοντες χαρακτήρισαν την ΕΕ ισχυρό εργαλείο στα χέρια των νεότερων γενιών, οι οποίες υποτίθεται ότι είναι καλύτερα προετοιμασμένες για να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προσφέρει. Στην Ιταλία οι νεότεροι πολίτες αποκάλυψαν ότι η ΕΕ ανέκαθεν ήταν μέρος της ζωής τους και ότι δεν θα μπορούσαν ποτέ να φανταστούν τον κόσμο χωρίς αυτήν. Στην Ελλάδα αυτή η ομάδα συμμετεχόντων φαίνεται ότι ήταν αρκετά θετική και αισιόδοξη όσον αφορά το μέλλον των θεσμών της ΕΕ.

Προτεραιότητα στην πληροφόρηση

Ένας από τους βασικούς στόχους του προγράμματος ήταν ο προσδιορισμός των διαύλων ενημέρωσης σχετικά με την ΕΕ που έχουν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στη διαμόρφωση των απόψεων των πολιτών. Το

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

έργο FACTS αναμενόταν να εντοπίσει τις κύριες πηγές πληροφόρησης που ακολουθούν οι πολίτες και να κατανοήσει τη γενική κοινωνική επίγνωση ορισμένων απίθανων πληροφοριών σχετικά με την ΕΕ. Όπως προαναφέρθηκε, μια κοινή αίσθηση σε αυτό το σημείο – ανεξαρτήτως εθνικής ταυτότητας – ήταν η έλλειψη θεσμικής προσπάθειας για την τροφοδότηση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης με αξιόπιστα δεδομένα. Ένα δεύτερο σχετικό χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της συζήτησης ήταν το πόσο δύσκολο είναι για πολλούς πολίτες να αντιληφθούν την παραπληροφόρηση και να εντοπίσουν πιθανές κρυφές σκοπιμότητες πίσω από τη διασπορά ψευδών ειδήσεων. Αναγνωρίστηκε η ύπαρξη ενός πραγματικού, διαρθρωτικού φαινομένου που αποσκοπεί στην παραπληροφόρηση της ευρωπαϊκής κοινωνίας και στοχεύει συγκεκριμένα την ΕΕ ως θεσμό.

Πολλοί συμμετέχοντες δήλωσαν ότι αυτού του είδους οι εκστρατείες παραπληροφόρησης αποσκοπούν στην προώθηση των πολιτικών προτεραιοτήτων τρίτων χωρών, όπως η Κίνα και η Ρωσία. Σύμφωνα με άλλους, η παραπληροφόρηση στην πραγματικότητα προκύπτει από την αναζήτηση αυτοπροσδιορισμού στο διαδίκτυο, όπου δημιουργούνται ανεπίσημες κοινότητες οι οποίες μοιράζονται μια ολοκληρωμένη κοσμοθεωρία και την ανάγκη να συμφωνούν σε κάποιες κοινές θέσεις (π.χ. ευρωσκεπτικισμός, θεωρίες συνωμοσίας, COVID κ.λπ.). Από την άλλη μεριά, σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν βαθιά δυσπιστία απέναντι στα μέσα εν γένει – πρωτίστως απέναντι σε αυτά που δεν χρησιμοποιούν. Η τηλεόραση, οι εφημερίδες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα ηλεκτρονικά δίκτυα θεωρήθηκαν όλα αναξιόπιστα και έντονα πολιτικοποιημένα. Αντιθέτως, οι μόνες πηγές που θεωρήθηκαν αξιόπιστες ήταν οι επίσημοι θεσμικοί δίαυλοι – αν και δεν κρίνονται θετικά, ούτε για την ευχρηστία ούτε για τη δομή τους.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Σε αυτό το πλαίσιο, σε όλες τις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης καταγράφηκε ένας αυξανόμενος «εξευρωπαϊσμός» του εθνικού πολιτικού διαλόγου. Σε ορισμένες χώρες, όπως στην Ιταλία, αυτή η ταχεία αλλαγή εισήχθη ξεκάθαρα καθώς οι ίδιοι οι πολίτες επεσήμαναν μια αυξανόμενη εξοικείωση με την ορολογία της ΕΕ (όπως «Σένγκεν» ή «Sread») ή/και καλύτερη γνώση της εγχώριας πολιτικής άλλων κρατών μελών (πρωτίστως της Γαλλίας και της Γερμανίας). Ειδικότερα οι συμμετέχοντες μεγαλύτερης ηλικίας παρατήρησαν μια μεταβολή στην παρουσίαση της Ευρώπης στα μέσα ενημέρωσης, καθώς και την ένταξη στο τοπίο νέων πολιτικών προσώπων που στο παρελθόν ήταν πολύ λιγότερο γνωστά, όπως η Πρόεδρος της Επιτροπής ή της ΕΚΤ. Ομοίως, σε χώρες όπως η Πολωνία και η Ελλάδα παρατηρείται μια αυξανόμενη εξοικείωση με την ΕΕ, παρά την έλλειψη γνώσεων σχετικά με τεχνικά ζητήματα όπως οι συνθήκες ή οτιδήποτε εμπήπει στη σφαίρα της «υψηλής πολιτικής». Ωστόσο, η συνείδηση της συμμετοχής σε μια ευρύτερη κοινότητα δεν θα πρέπει να θεωρείται συνώνυμο του φιλοευρωπαϊσμού. Μάλιστα, η εξοικείωση με αυτούς τους όρους μπορεί συχνά να συνδέεται με δύσκολες περιόδους στην πρόσφατη ιστορία ορισμένων χωρών. Αρκετοί συμμετέχοντες θεωρούν ότι η αυξανόμενη δημοτικότητα της ΕΕ είχε αρνητικές συνέπειες, ενώ αμφισβητούν τη δημοκρατική διαδικασία που οδήγησε στη δημιουργία ενός τόσο ισχυρού θεσμού.

Συμπέρασμα

Το έργο FACTS σχεδιάστηκε με σκοπό να αντιμετωπίσει το ζήτημα της παραπληροφόρησης πραγματοποιώντας συζητήσεις σχετικά με αυτήν την πρόκληση με πολίτες από πέντε διαφορετικά κράτη-μέλη της ΕΕ. Αν και ο βασικός στόχος ήταν να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα λεγόμενα «fake news» (ψευδείς ειδήσεις) επηρεάζουν την ευρωπαϊκή κοινωνία, στο τέλος η συζήτηση σε κάθε χώρα επεκτάθηκε σε ευρύ φάσμα ζητημάτων. Σε κάθε θέμα, υπήρχε σημαντική ενότητα σε επίπεδο αντίληψης. Όλοι οι πολίτες βίωσαν παρόμοιο διχασμό εντός της ΕΕ μεταξύ ζωνών διαφορετικού βαθμού ενοποίησης (πυρήνας και περιφέρεια).

“... η κριτική δεν θα πρέπει να συγχέεται με την ξεκάθαρη εναντίωση στο ευρωπαϊκό εγχείρημα. Για παράδειγμα, πολλοί φιλοευρωπαίοι επαίνεσαν την ΕΕ για τις πολιτικές επιτυχίες της, αλλά ταυτόχρονα άσκησαν κριτική στους θεσμούς για τις ανεπαρκείς επιδόσεις τους.”

Ο πιο συνηθισμένος συσχετισμός αφορούσε τον διαχωρισμό μεταξύ ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου. Ομοίως, σε όλες τις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης εκφράστηκε κάποια δυσαρέσκεια για την ΕΕ, είτε λόγω συγκεκριμένων ελλείψεων (απουσία εξωτερικής πολιτικής, μέτρα λιτότητας, γραφειοκρατία) είτε λόγω μιας γενικής έλλειψης δημοκρατικής λογοδοσίας (πληροφόρηση, σύγχυση σχετικά με τη θεσμική αρχιτεκτονική)⁵.

Αυτή η κριτική δεν θα πρέπει να συγχέεται με την ξεκάθαρη εναντίωση στο ευρωπαϊκό εγχείρημα. Για παράδειγμα, πολλοί φιλοευρωπαίοι επαίνεσαν την ΕΕ για τις πολιτικές επιτυχίες της, αλλά ταυτόχρονα

⁵ Παρότι κανείς δεν μίλησε συγκεκριμένα για «έλλειμμα δημοκρατίας», η αίσθηση ελλιπούς ελέγχου των θεσμών ήταν επαναλαμβανόμενο αντικείμενο σχολίων από πολίτες σε όλες τις χώρες.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

άσκησαν κριτική στους θεσμούς για τις ανεπαρκείς επιδόσεις τους. Οι αρνητικές αξιολογήσεις της αρχιτεκτονικής της ΕΕ δεν ήταν ασυνήθιστες και αφορούσαν ιδίως το δικαίωμα άσκησης βέτο του Συμβουλίου ή/και την υπερβολική επιρροή των ισχυρών κρατών-μελών. Αντιθέτως, όλοι οι πολίτες (ακόμη και οι πιο ευρωσκεπτικιστές) εκτίμησαν τη δυνατότητα μετακίνησης χωρίς βίζα στη ζώνη Σένγκεν, καθώς και τη δυνατότητα εργασίας και σπουδών στο εξωτερικό. Επιπλέον, σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν θετικά την εξωτερική πολιτική της ΕΕ και απαίτησαν μια πιο ισχυρή ενιαία φωνή στις παγκόσμιες υποθέσεις. Η σημαντική ομοφωνία από πολλές απόψεις έκανε ορισμένους συμμετέχοντες να αμφισβητήσουν τον ίδιο τον ορισμό του «ευρωσκεπτικισμού», καθώς αυτή η κριτική ήταν σε ένα πλαίσιο δημοκρατικής και θεμιτής ανταλλαγής απόψεων με τους ίδιους τους θεσμούς.

Στις συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης υπήρχε ο ίδιος διαχωρισμός από την άποψη της πολιτικής αντίληψης και της ηλικιακής διαφοράς. Στην πρώτη περίπτωση, οι ερευνητές παρατήρησαν δύο διαφορετικούς φόβους για το μέλλον. Για κάποιους, η κύρια ανησυχία αφορούσε την περαιτέρω εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας στην ΕΕ, που θα αφαιρούσε από τη χώρα την όποια δυνατότητα πολιτικής επιρροής. Αυτή η εξέλιξη θα τους οδηγούσε στα χέρια ενός υπερεθνικού οργανισμού στις Βρυξέλλες, με αφανείς απώτερους σκοπούς. Για κάποιους άλλους, ο χειρότερος φόβος ήταν η κατάρρευση της παγκοσμιοποίησης και η προοπτική της χώρας τους να αδυνατεί να ανταγωνιστεί τις εχθρικές ξένες δυνάμεις. Σε αυτό το σενάριο, η προσωπική τους ζωή θα ήταν στα χέρια κάποιας ανεξέλεγκτης εξουσίας. Τέλος, όπως ήδη προαναφέρθηκε, οι φόβοι αυτοί ποικίλλαν ανάλογα με την ηλικία, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν το πιο σημαντικό κοινωνικό χαρακτηριστικό, συγκριτικά με άλλες παραμέτρους όπως το φύλο ή η κινητοποίηση.

Συμπερασματικά, οι ομοιότητες μεταξύ των πέντε χωρών υπερισχύουν έναντι των διαφορών, οι οποίες είναι πολύ λίγες και βασίζονται περισσότερο σε σημειακά φαινόμενα παρά σε βασικές αντικρουόμενες απόψεις. Αυτός ο εξαιρετικός βαθμός ομοιότητας μεταξύ των πέντε χωρών υποδηλώνει ότι μαζί με τις εθνικές φύσκες ενημέρωσης ξεκινάει να αναπτύσσεται και ένα γενικός διάλογος για την ΕΕ, με κοινές παραδοχές, ελπίδες και φόβους. Σε γενικές γραμμές, οι διαφορές μεταξύ των χωρών έχουν λιγότερη σημασία από ό,τι οι αποκλίσεις σε εθνικό επίπεδο, και αυτή η πόλωση μπορεί να υποδηλώνει ότι όλα τα κράτη μέλη αναπόφευκτα εξευρωπαϊίζουν τον εθνικό τους διάλογο. Οι αλληλοεπικαλυπτόμενες πηγές (παρα)πληροφόρησης ενώνουν πολυεθνικές ομάδες πολιτών, θέτουν ερωτήματα και προωθούν έναν πανευρωπαϊκό διάλογο στην ίδια πολιτική γλώσσα.

3. Μεθοδολογία FACTS: Ένας διάλογος που σχεδιάστηκε με στόχο να κατανοήσουμε τους πολίτες

Adriano RODARI

Μέλος Αρropos, πρώην Project Associate στο Open European Dialogue, The German Marshall Fund of the United States (GMF)

«Όταν μιλάμε για την Ευρώπη, οι πολίτες αισθάνονται σύγχυση, νιώθουν ότι δεν έχουν επαρκή πληροφόρηση και, για να είμαι ειλικρινής, το ίδιο αισθάνομαι κι εγώ. Επίσης δεν γνωρίζω πάντα τι ακριβώς συμβαίνει. Δεν λαμβάνει πια κανείς πολλές πληροφορίες, εκτός αν είναι μέλος της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Υποθέσεων. Προσωπικά, θα πρέπει να ρωτήσω έναν φίλο μου που δουλεύει εκεί για να ενημερωθώ... και πολύ συχνά απλώς του ζητάω να μου μεταφέρει τις συζητήσεις που γίνονται εκεί».

«Συνήθως, το θέμα της Ευρώπης δεν συζητείται συχνά, ο κόσμος δεν γνωρίζει ότι ορισμένες από τις αποφάσεις που λαμβάνονται στην πρωτεύουσά μας στην πραγματικότητα έχουν ληφθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο· γι' αυτό χρειάζεται να υπάρχει περισσότερη ενημέρωση».

«Έχει σημασία για τις δημοκρατίες μας να μάθουμε να ακούμε τις απόψεις διαφόρων κρατών».

Αν κανείς αναζητήσει δημοσιεύματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με το hashtag#EU, θα βρει πληθώρα αποτελεσμάτων: επίσημη πληροφόρηση για την τελευταία πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποσπάσματα από συνεντεύξεις ειδικών στο θέμα της κρίσης του κράτους δικαίου, καθώς και tweet που ασκούν αυστηρή κριτική στην ευρωπαϊκή απάντηση στις κρίσεις. Και αμέσως μετά, μια ανάρτηση που διαδίδει με τρόπο κραυγαλέο παραπληροφόρηση για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό συμβαίνει καθημερινά. Σε διάφορα μέσα επικοινωνίας. Σε διάφορες γλώσσες.

Μέσα στην αδιάκοπη αυτή ροή πληροφοριών, πιθανώς να αναρωτιόμαστε τι ακριβώς μένει στα μυαλά των πολιτών, πώς βλέπουν την Ευρώπη και πού θεωρούν ότι η ΕΕ θα έπρεπε να είναι πιο ενεργή. Με σκοπό να απαντήσει σε αυτά τα ερωτήματα, η μεθοδολογία του έργου FACTS σχεδιάστηκε προκειμένου να αποτυπώσει τα χαρακτηριστικά, τις προσδοκίες και τις ιδιότητες που συσχετίζουν οι πολίτες με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ακρόαση και η αναγνώριση των αφηγημάτων που προέκυψαν από τους πολίτες εμπειρείχε μια οργανωτική και μεθοδολογική προσπάθεια που ξεπέρασε την απλή συλλογή σκέψεων και αντιλήψεων σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη μελλοντική πορεία της. Απαίτησε τον σχεδιασμό μιας διαδικασίας με τη δυνατότητα να ενδυναμώνει τις φωνές των πολιτών και να αυξήσει το αίσθημα ευθύνης τους ως προς τα υφιστάμενα, αλλά και τα νέα ευρωπαϊκά αφηγήματα.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Η μεθοδολογία που σχεδιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε σε όλη τη διάρκεια του έργου FACTS ξεκίνησε από την ταπεινή παραδοχή ότι το έργο αυτό δεν θα μπορούσε να έχει ως στόχο την εκπροσώπηση του πλήρους φάσματος των απόψεων που διατηρούν οι πολίτες για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο άλλωστε είναι ευρύτατο. Εκτός από το ότι πρόκειται για μια πρακτικά μη πραγματοποιήσιμη εργασία, η συγκέντρωση του πλήθους των αφηγημάτων και φημών στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, δεν θα έφερνε στο φως διακρατικές συνέργειες (ή ρήγματα) ούτε και θα συνέβαλε στην αύξηση του κοινού αισθήματος ευθύνης των πολιτών απέναντι σε νέα βιώσιμα αφηγήματα για την Ευρώπη. Για τον σκοπό αυτό πιο πρόσφορη θα ήταν μια εμπειριστατωμένη έρευνα. Αντ' αυτού, φιλοδοξία του έργου ήταν να δημιουργήσει ουσιαστικό και βαθύ διάλογο μεταξύ των πολιτών σε διαφορετικά επίπεδα· πρώτα σε εθνικό και στη συνέχεια σε υπερεθνικό επίπεδο. Οι πληροφορίες που αναδύθηκαν είναι το αποτέλεσμα μιας καλοσχεδιασμένης διαδικασίας, που δίνει έμφαση στον κεντρικό ρόλο των πολιτών στην κατασκευή των δικών τους αφηγημάτων για την Ευρώπη.

Με δεδομένη την ανάγκη να επιτρέψουμε στις γνώσεις και τις αντιλήψεις των πολιτών για την Ευρωπαϊκή Ένωση να αναδειχθούν, η μεθοδολογία πίσω από το έργο σχεδιάστηκε προκειμένου να εντάξει όσο το δυνατό περισσότερους πολίτες σε έναν συνεπικουρούμενο διάλογο. Οι ερωτήσεις και η διαδικασία που ακολουθείται τόσο από τις εθνικές ομάδες εστίασης όσο και στο καταληκτικό συνέδριο μεταξύ πολιτών και βουλευτών μελετήθηκε και σχεδιάστηκε ώστε να ευνοεί την ανάπτυξη του διαλόγου και την ανάδειξη πληροφοριών εκ μέρους των συμμετεχόντων, αντί για την απλή ανταλλαγή απόψεων.

Συνολικά, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε πέτυχε τον στόχο της διερεύνησης των αφηγημάτων που διακινούνται σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση ανάμεσα σε κινητοποιημένους και μη κινητοποιημένους πολίτες, δημιουργώντας έναν χώρο ώστε αυτοί να εκφράσουν τις απόψεις τους, να εξερευνήσουν νέα αφηγήματα και να μοιραστούν τους προβληματισμούς τους για την ΕΕ απευθείας με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

«Είναι χρήσιμο να κάνουμε αυτές τις συζητήσεις και να ακούμε ο ένας τον άλλον και να αναλογιζόμαστε τις αντιλήψεις που έχουμε ο ένας για τον άλλο, τα στερεότυπα που εμπλέκονται στον τρόπο σκέψης μας... αποτελεί μάθημα για μένα να έρχομαι σε επαφή με κάποιον από τη Γερμανία και να μιλάω ανοιχτά για αυτά τα θέματα και να μαθαίνω ότι τα στερεότυπα δεν είναι η αλήθεια».

Διαφορετικά επίπεδα συμμετοχής οδηγούν σε νέες γνώσεις

Το έργο FACTS αποτελείται από δύο διακριτά, αν και αλληλοσυνδεόμενα μέρη. Μαζί παρέχουν το μεθοδολογικό πλαίσιο που βρίσκεται στη βάση του έργου. Οι δύο αυτοί πυλώνες είναι (1) οι ομάδες εστίασης που οργανώθηκαν σε εθνικό επίπεδο από τα CIDOB (Ισπανία), IAI (Ιταλία), ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελλάδα), Wise Europa (Πολωνία) και DPZ (Γερμανία) και (2) ο πολιτικός διάλογος, που σχεδιάστηκε και φιλοξενήθηκε στη Βαρκελώνη από την ομάδα του Open European Dialogue, που σχετίζεται με το γραφείο των Βρυξελλών του German Marshal Fund of the United States.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Τα διαφορετικά αυτά επίπεδα ενεργής συμμετοχής αποτέλεσαν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του έργου. Η ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στις ομάδες εστίασης, με περίπου 60 μέλη ανά χώρα, μας έδωσε καίριες νέες γνώσεις σχετικά με τις αντιλήψεις των πολιτών για την ΕΕ, ανάλογα με το υπόβαθρο, το επίπεδο της ενασχόλησής τους με τα κοινά και την ηλικία τους. Επιπλέον, το καταληκτικό συνέδριο δημιούργησε μια ευρύτερη πλατφόρμα ανταλλαγής απόψεων, στην οποία μια ποικιλόμορφη ομάδα πολιτών και βουλευτών επιδόθηκε για πρώτη φορά σε διακρατικό και διακομματικό διάλογο σε σχέση με τα τρέχοντα αλλά και μελλοντικά αφηγήματα γύρω από το ευρωπαϊκό εγχείρημα.

«Για τις νεότερες γενιές, η ΕΕ δεν αμφισβητείται – απλώς υπάρχει».

Αυτές οι διαφορετικές μορφές ενεργής συμμετοχής δημιούργησαν το έδαφος για να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο η κοινή μας ευρωπαϊκή θεσμική αρχιτεκτονική φαντάζει διαφορετική από τις διάφορες γωνίες της Ευρώπης. Κυρίως, η ενεργή συμμετοχή σε διαφορετικά επίπεδα επέτρεψε την ανάδυση νέων σχέσεων και πληροφοριών, που διαφορετικά δεν θα γίνονταν φανερές.

Με δεδομένο το χρονικό πλαίσιο, το περιεχόμενο που προέκυψε από τις ομάδες εστίασης και τον πολιτικό διάλογο επηρεάστηκε σημαντικά από γεγονότα όπως η πανδημία COVID-19, καθώς και η έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία. Ωστόσο, με τη βοήθεια του σχεδιασμού της διαδικασίας, τα σημαντικά αυτά θέματα εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν σε ξεχωριστές ευκαιρίες διαλόγου.

«Ήταν ένα όνειρο, είναι ένα όνειρο, βασισμένο σε μια εμπειρία, την εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με το οποίο επιχειρήσαμε να βρούμε μια πραγματιστική απάντηση στο πρόβλημα, μέσω της ενοποίησης των οικονομικών μας κοινοτήτων. Πρέπει να διατηρήσουμε το πνεύμα αυτού του ονείρου ... η πολιτική έπεται».

Εθνικές ομάδες εστίασης: η φωνή σου έχει σημασία!

Οι ομάδες εστίασης που πραγματοποιήθηκαν στην Ισπανία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Πολωνία και τη Γερμανία το 2021 αποτέλεσαν την αφετηρία για την έρευνα και τις συνεδρίες που ακολούθησαν. Οδήγησαν στη δημιουργία συγκρίσιμων συνόλων πληροφοριών σε όλες τις χώρες και έδωσαν την ώθηση για ένα δυναμικό ξεκίνημα στον διάλογο μεταξύ πολιτών και υπεύθυνων χάραξης πολιτικής στη Βαρκελώνη την επόμενη χρονιά.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το έργο FACTS έχει ως στόχο να εντοπίσει τις υφιστάμενες φήμες, τα ψευδή αφηγήματα ή τις ψευδείς ειδήσεις (fake news) που διακινούνται για την Ευρωπαϊκή Ένωση και να διακρίνει αν αυτές οι φήμες δυσχεραίνουν άμεσα την ιδέα της απόκτησης ευρωπαϊκής υπηκοότητας. Επίσης, στο πλαίσιο του έργου αμφισβητείται η σταθερότητα του παραδοσιακού αφηγήματος περί ειρήνης και ευημερίας, που ακόμα και σήμερα μνημονεύεται ως το κυριότερο επίτευγμα της Ενωμένης Ευρώπης. Με αυτούς τους στόχους κατά νου, οι ομάδες εστίασης επιχείρησαν να διερευνήσουν πόσο καλά αντέχει στον χρόνο το παραδοσιακό αφήγημα, καθώς και το (α) αν αποτελεί ακόμα ισχυρό κίνητρο και (β) αν οι κινητοποιημένοι και οι μη κινητοποιημένοι πολίτες μπορούν να σκεφτούν και όντως σκέφτονται διαφορετικά αφηγήματα. Ως εκ τούτου, οι ομάδες εστίασης σε εθνικό επίπεδο κρίθηκαν ως η πλέον

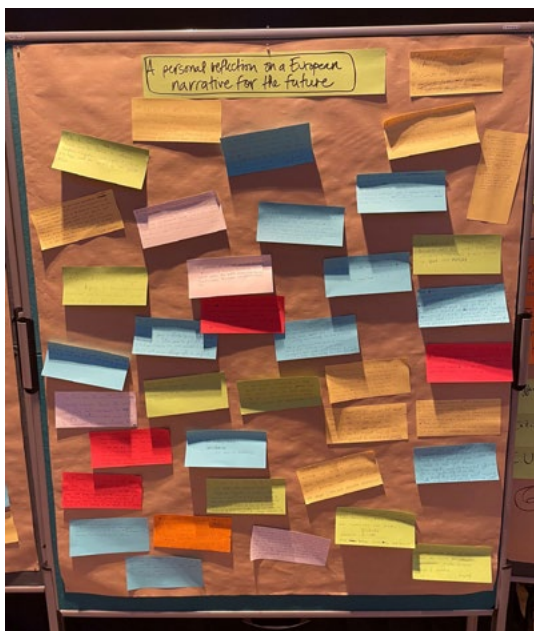
FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

κατάλληλη ερευνητική μέθοδος για να επιτευχθούν οι στόχοι της πρώτης φάσης του έργου.

Στη βιβλιογραφία των Κοινωνικών Επιστημών οι ομάδες εστίασης ορίζονται με διάφορους τρόπους. Ο ορισμός που δόθηκε από τους Powell και Single (1996:49) αρμόζει στις συνεδρίες που πραγματοποιήθηκαν κατά την πρώτη φάση του έργου: «Ομάδα εστίασης είναι μια ομάδα ατόμων που επιλέχθηκαν και συγκεντρώθηκαν από ερευνητές για να συζητήσουν και να σχολιάσουν, από την προσωπική τους εμπειρία, το θέμα που αποτελεί αντικείμενο της έρευνας».

Η ποσοτική αυτή προσέγγιση επιλέχθηκε επειδή επιτρέπει την ανάδυση πληροφοριών μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ συμμετεχόντων, γεγονός που την καθιστά διαφορετική από άλλες μορφές συνεντεύξεων (Gibbs, 1997: 2). Μάλιστα, καίριες πληροφορίες, όπως είναι ο βαθμός (ή έλλειψη) συναίνεσης γύρω από ένα συγκεκριμένο αφήγημα θα μπορούσε να γίνει αντιληπτός από τους ερευνητές μόνο μέσω της δημιουργίας ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων εντός των ομάδων εστίασης.

Συνολικά, περίπου 300 πολίτες σε πέντε χώρες συμμετείχαν στις ομάδες εστίασης. Με δεδομένο ότι πραγματοποιήθηκαν στην καρδιά της πανδημίας COVID-19, ορισμένες από τις ομάδες εστίασης στις περισσότερες χώρες (Γερμανία, Πολωνία, Ελλάδα και Ιταλία) έγιναν διαδικτυακά, για λόγους ασφαλείας. Από την άλλη πλευρά, η επιδημιολογική κατάσταση στην Ισπανία την ίδια περίοδο επέτρεψε στις ομάδες να συναντηθούν δια ζώσης.

«Δεν είμαι σίγουρος αν νιώθω απογοήτευση (από την Ευρώπη), δεν το σκέφτηκα ποτέ από συναισθηματική άποψη. Έχω την τάση να το εκλογικεύω, αλλά ναι, θεωρώ ότι υπάρχει ένα στοιχείο συναισθηματισμού σε αυτό, το οποίο δεν σκέφτομαι συχνά... Κάτι άλλαξε για μένα κάποια στιγμή στη διάρκεια των κρίσεων του 2015, όταν πάντα μιλούσαμε τόσο αρνητικά για σενάρια καταστροφής, συζητούσαμε τότε για την πιθανότητα να πετάξουμε την Ελλάδα εκτός».

Ένα πολύ κρίσιμο στοιχείο για τον σχηματισμό των ομάδων εστίασης ήταν η πολυμορφία. Κάθε μία από τις δεξαμενές σκέψης (think tanks) επέλεξε μια ομάδα περίπου 60 συμμετεχόντων, μοιρασμένων σε δύο ομάδες εστίασης ανά χώρα. Προκειμένου να γίνει η επιλογή των πολιτών, οι διοργανωτές πάνω από όλα τήρησαν τρία διαφορετικά κριτήρια: ισορροπία των φύλων (50% άνδρες και 50% γυναίκες), ηλικιακή ισορροπία (1/3 κάτω των 30, 1/3 μεταξύ 30 και 65 ετών, και 1/3 άνω των 65), και ισορροπία

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

μεταξύ κινητοποιημένων και μη κινητοποιημένων πολιτών. Το τελευταίο αυτό κριτήριο αφορούσε τον βαθμό συμμετοχής στα κοινά και ήταν αναγκαίο προκειμένου να γίνει αντιληπτό το τι κατανοούν οι «μη ειδικοί» σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, κινητοποιημένοι πολίτες θεωρούνται όσοι δείχνουν φυσικό ενδιαφέρον για την πολιτική σε τοπικό, εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και όσοι είναι λίγο ως πολύ ενήμεροι για τις δημόσιες συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα ανά τον κόσμο. Από την άλλη πλευρά, μη κινητοποιημένοι πολίτες είναι αυτοί που έχουν μια γενική γνώση σε θέματα πολιτικής, πολιτικής δραστηριότητας και πολιτικού διαλόγου, μολονότι τα θέματα αυτά δεν τους απασχολούν καθημερινά. Εκτός από τα τρία αυτά κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την επιλογή των συμμετεχόντων, στις ομάδες εστίασης που πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά επιχειρήθηκε επίσης μεγαλύτερη γεωγραφική ποικιλομορφία ως προς την περιοχή και πόλη προέλευσης των πολιτών, ενώ στις ομάδες εστίασης που πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης συγκεντρώθηκαν κυρίως πολίτες από γειτονικές περιοχές και πόλεις (π.χ. Βαρκελώνη και Ταραγόνα και άλλες κοντινές πόλεις, στην περίπτωση των ομάδων που διεξήγαγε το CIDOB στη Βαρκελώνη).

Μετά την επιλογή περίπου 60 πολιτών από κάθε χώρα, κάθε ίδρυμα οργάνωσε δύο ομάδες εστίασης με 30 περίπου συμμετέχοντες σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στη διάρκεια των δύο συνεδριών, όλοι οι ερευνητές στις διάφορες χώρες χρησιμοποίησαν το ίδιο σύνολο ερωτήσεων για να καθοδηγήσουν τη συζήτηση. Οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν κατά τρόπο ώστε να ενθαρρύνουν τους συμμετέχοντες να εκφράσουν τις πεποιθήσεις, τις στάσεις και τα συναισθήματά τους προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα παραδοσιακά αφηγήματα που τη συνοδεύουν. Επίσης, οι ερωτήσεις στόχευσαν στη διερεύνηση των συνηθειών που είχαν οι συμμετέχοντες όσον αφορά την πληροφόρηση και την κατανάλωση περιεχομένου από τα μέσα επικοινωνίας (media). Επιπλέον, οι ερευνητές έδωσαν τον χώρο στους συμμετέχοντες να διατυπώσουν το δικό τους, θετικό αφήγημα σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε όλη τη διάρκεια της συζήτησης, οι ερευνητές είχαν λάβει τις οδηγίες να αναφέρουν κάποιες βασικές πληροφορίες για τους συμμετέχοντες, δηλ. ηλικία, φύλο και πολιτική κατάσταση (κινητοποιημένοι/μη κινητοποιημένοι).

Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν αναλύθηκαν από κάθε εταίρο και δημοσιεύτηκαν με τη μορφή ξεχωριστών, αν και συγκρίσιμων, εκθέσεων. Τα δεδομένα από τις εκθέσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια ως αφετηρία για τον διάλογο πολιτών/βουλευτών που έλαβε χώρα περίπου έναν χρόνο μετά τις ομάδες εστίασης.

«Απογοητεύτηκα πολύ από την ίδια μου την κυβέρνηση που δεν συμμετείχε πιο ενεργά στη Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης... έπρεπε να είχαμε κάνει περισσότερα».

Ο πολιτικός διάλογος: πολίτες και βουλευτές στο ίδιο τραπέζι

Ο διάλογος πολιτών-βουλευτών που οργανώθηκε στη Βαρκελώνη στις 20 και 21 Μαΐου 2022 ήταν το τελευταίο κομμάτι των δραστηριοτήτων του έργου. Στόχος του ήταν να συνδέσει τα αφηγήματα, τα συναισθήματα και τις στάσεις που προέκυψαν από τον πρώτο γύρο με τις ομάδες εστίασης σε κάθε χώρα, και να επιτρέψει την ανάδυση νέων πληροφοριών μέσα από την αλληλεπίδραση πολιτών διαφορετικών εθνικοτήτων. Ένας ακόμα στόχος ήταν η αξιολόγηση της ισχύος των αποτελεσμάτων που είχαν συλλεχθεί την προηγούμενη χρονιά, έπειτα από τη σοβαρότατη κρίση ασφαλείας στην Ουκρανία που επηρέασε

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Ένα άλλο βασικό στοιχείο αυτής της δραστηριότητας ήταν η συμμετοχή εκλεγμένων μελών των κοινοβουλίων, οι οποίοι ενήργησαν ως «πολιτικό αντηχείο»¹.

Το Open European Dialogue (OED) χρησιμοποίησε την εμπειρία του στην διοργάνωση εκδηλώσεων για τα μέλη του δικτύου του, στο οποίο συμμετέχουν περισσότεροι από 150+ βουλευτές, ώστε να σχεδιάσει έναν αποκλειστικό διάλογο μεταξύ πολιτών και επίλεκτων υπεύθυνων χάραξης πολιτικής. Η ομάδα των πολιτών που προσκλήθηκε να συμμετάσχει στον διάλογο στη Βαρκελώνη επιλέχθηκε ανάμεσα στους συμμετέχοντες των προηγούμενων εθνικών ομάδων εστίασης, με τήρηση των ισορροπιών όσον αφορά τις εθνικότητες, τα φύλα, τις ηλικίες και τον βαθμό συμμετοχής στα κοινά. Συνολικά, δημιουργήθηκε μια ομάδα 30 πολιτών, που απαρτιζόνταν από έξι Ισπανούς, επτά Ιταλούς, πέντε Έλληνες, πέντε Πολωνούς και επτά Γερμανούς πολίτες.

Όσον αφορά το *πολιτικό αντηχείο*¹, το OED προσκάλεσε βουλευτές διαφορετικών πολιτικών χώρων και κομμάτων, προκειμένου να καλύψει το ευρύτερο δυνατό φάσμα πολιτικών ιδεολογιών στην Ευρώπη. Έτσι, το *πολιτικό αντηχείο*¹ αποτελούνταν από επτά βουλευτές, που εκπροσωπούσαν τα εξής κόμματα: Σύριζα (Ελλάδα), Δημοκρατικό Κόμμα (Ιταλία), Κίνημα Πέντε Αστέρων (Ιταλία), Πολιτική Πλατφόρμα (Πολωνία), Βασικό Εθνικιστικό Κόμμα (Ισπανία), Ισπανικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα (Ισπανία) και Μαζί για την Καταλονία (Ισπανία). Στη διάρκεια δύο ημερών, τα μέλη αυτού του *πολιτικού αυτού αντηχείου*¹ είχαν περιστασιακά την ευκαιρία να συνεισφέρουν τις προσωπικές τους σκέψεις όσον αφορά την εργασία και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ως υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής που λειτουργούν τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό πολιτικό πλαίσιο· να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να γίνουν κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι· και να παράσχουν ανατροφοδότηση πάνω στις συζητήσεις που διεξάγονταν. Σε αυτές τις ευκαιρίες προσωπικού προβληματισμού, οι πολιτικοί ανέβαιναν στο βήμα και συμμετείχαν σε διάλογο ένας προς έναν με τον συντονιστή. Επίσης ζητήθηκε από τους βουλευτές να σχολιάσουν τη σχέση τους με την ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται τον ρόλο τους ως διαμεσολαβητές μεταξύ της Ευρώπης και των πολιτών της.

Ο διάλογος ξεκίνησε με μια ενότητα αφιερωμένη στην ανταλλαγή προσωπικών πληροφοριών, καθώς οι συμμετέχοντες κάθισαν σε τριάδες και κλήθηκαν να μοιραστούν λίγα λόγια για το υπόβαθρό τους, τις επιρροές, τις ρίζες και τις προοπτικές τους στην Ευρώπη, μέσα σε χρόνο δέκα λεπτών ανά άτομο. Αυτό έδωσε σε πολίτες και πολιτικούς τη δυνατότητα να συνδεθούν, να εξοικειωθούν με τις απόψεις ανθρώπων διαφορετικής νοοτροπίας και να προσπαθήσουν να κατανοήσουν το γιατί κάθε άνθρωπος βιώνει την Ευρώπη αλλά και τη ζωή τόσο διαφορετικά.

Η δεύτερη μέρα ξεκίνησε με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων από τις προηγούμενες, εθνικές ομάδες εστίασης. Μόλις ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα από τις ομάδες εστίασης των πέντε χωρών, έγιναν κάποια σχόλια με στόχο να ενθαρρύνουν τον περαιτέρω στοχασμό των συμμετεχόντων, στους οποίους τώρα δόθηκε η ευκαιρία να συνομιλήσουν με πολίτες που συμμετείχαν σε άλλες ομάδες εστίασης.

¹ Με τον όρο «πολιτικό αντηχείο» αποδίδεται εδώ στην ελληνική γλώσσα η αγγλική φράση “political sounding board”, υπό την έννοια ότι οι αντιδράσεις των βουλευτών - πολιτικών στις απόψεις των πολιτών αξιοποιούνται προκειμένου να αξιολογηθούν η σημασία, η εγκυρότητα και η αντιπροσωπευτικότητα των απόψεων αυτών.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

«Αναρωτιέμαι αν το οικονομικό αφήγημα είναι εκ φύσεως λιγότερο συνδεδεμένο με την ταυτότητα, καθώς φαίνεται να υπάρχει μια πιο ισχυρή αίσθηση ευρωπαϊκής ταυτότητας στις χώρες όπου το κυρίαρχο αφήγημα είναι αυτό της ειρήνης και της ασφάλειας, όπως συμβαίνει στη Γερμανία και την Πολωνία».

Μετά τον στοχασμό πάνω στα αποτελέσματα των ομάδων εστίασης και την παρουσίαση των πιο σημαντικών σημείων στην ολομέλεια, οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε εθνικά τραπέζια, όπου πραγματοποιήθηκαν υποβοηθούμενοι διάλογοι σχετικά με τις αλλαγές που επέφερε η κρίση στην Ουκρανία στις απόψεις για την Ευρώπη. Οι εθνικές συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης καθοδηγήθηκαν από έναν συντονιστή, που φρόντισε ώστε να ακουστούν διαφορετικές φωνές, και έδωσε σε πολίτες και βουλευτές την ευκαιρία να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους με πιο φυσικό τρόπο, καθώς όλοι μιλούσαν τη μητρική τους γλώσσα.

«Η Ευρώπη θα είναι ισχυρότερη μετά τον πόλεμο».

Προς το κλείσιμο της δεύτερης ημέρας του διαλόγου, οι συμμετέχοντες οργανώθηκαν ξανά σε μεικτά τραπέζια και κλήθηκαν να αναλογιστούν αν τυχόν υπάρχουν κοινά αφηγήματα που αναδύονται μέσα από την ποικιλότητα αυτή ομάδα πολιτών και πολιτικών. Αυτό υποχρέωσε τις ομάδες να επιδοθούν σε ενεργή ακρόαση και να επιδείξουν ενσυναίσθηση, καθώς σε σύντομο χρόνο εξέτασαν μαζί πληθώρα διαφορετικών αντιλήψεων και ισχυρών πεποιθήσεων, αναζητώντας έναν ουσιαστικό κοινό τόπο.

Ο διάλογος ενισχύθηκε ουσιαστικά καθώς δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις ώστε πολίτες και πολιτικοί να συνδεθούν και να μοιραστούν απόψεις και γνώμες σε μια διαδικασία που σχεδιάστηκε για να επιτρέψει την ισότιμη συμμετοχή τους, παραμερίζοντας τα ξύλινα, προσχεδιασμένα λογύδρια προς όφελος της πιο φυσικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτών και των εκπροσώπων τους. Αυτό από τη μία οδήγησε στο να δοθεί ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο στο λειτούργημα των βουλευτών, και από την άλλη διευκόλυνε τη διερεύνηση νέων αντιλήψεων. Δόθηκε η ευκαιρία σε πολίτες και πολιτικούς να έρθουν σε επαφή με ανθρώπους από τις χώρες τους αλλά και με ανθρώπους από ξένες χώρες, ώστε να εκτεθούν σε διαφορετικές αντιλήψεις και να αποκομίσουν νέες γνώσεις σχετικά

«Ακόμα κι αν δεν συμφωνώ μαζί σου, βρήκα ένα πράγμα στο οποίο μπορούμε να συμφωνήσουμε, ότι η Ευρώπη δεν είναι κάτι δεδομένο, δεν είναι μια αναπόφευκτη, γραμμική πορεία. Είναι μια ανοιχτή πρωτοβουλία που πρέπει πάντοτε να αφουγκράζεται και να προσαρμόζεται στη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα και τις ανάγκες των πολιτών της».

«Έπειτα από δύο ημέρες διαλόγου απέκτησα πολλές νέες ιδέες και γνώσεις από άλλους ανθρώπους σε άλλες χώρες και με άλλα επαγγέλματα, και τις κρατάω. Καταλαβαίνω ότι ορισμένες ιδέες είναι πολύ διαδεδομένες σε όλη την Ευρώπη και κρατάω την αίσθηση ότι οι νεότερες γενιές μας είναι οι πιο ενθουσιώδεις – μια αίσθηση ότι περιμένουμε από τις Βρυξέλλες να κάνουν κάτι».

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

με το πώς είναι οι πολίτες και οι πολιτικοί έξω από την σφαίρα της πολιτικής. Συνολικά, ο σχεδιασμός των συνεδριών και οι προσεχτικά κατασκευασμένες ευκαιρίες συζήτησης, οι καθοδηγητικές ερωτήσεις και το μείγμα της ανταλλαγής ανθρώπινων εμπειριών και πολιτικών απόψεων δημιούργησε το έδαφος για νέες αλληλεπιδράσεις και την ανάδυση καιριών γνώσεων, που θα ήταν αδύνατο να προκύψουν σε διαφορετικό πλαίσιο. Τόσο οι πολίτες όσο και οι πολιτικοί μπόρεσαν να χαλαρώσουν και να μοιραστούν την άποψή τους, καθώς και τους φόβους και τις ανησυχίες τους. Τους δόθηκε η ευκαιρία να ακουστούν, αλλά και να μάθουν πράγματα από ανθρώπους με πολύ διαφορετικές καταβολές και αντιλήψεις. Τελικά, επιχείρησαν να πραγματοποιήσουν μια ειλικρινή, κοινή αξιολόγηση της κατάστασης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

«Ακόμα κι αν δεν συμφωνώ μαζί σου, βρήκα ένα πράγμα στο οποίο μπορούμε να συμφωνήσουμε, ότι η Ευρώπη δεν είναι κάτι δεδομένο, δεν είναι μια αναπόφευκτη, γραμμική πορεία. Είναι μια ανοιχτή πρωτοβουλία που πρέπει πάντοτε να αφουγκράζεται και να προσαρμόζεται στη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα και τις ανάγκες των πολιτών της».

«Έπειτα από δύο ημέρες διαλόγου απέκτησα πολλές νέες ιδέες και γνώσεις από άλλους ανθρώπους σε άλλες χώρες και με άλλα επαγγέλματα, και τις κρατάω. Καταλαβαίνω ότι ορισμένες ιδέες είναι πολύ διαδεδομένες σε όλη την Ευρώπη και κρατάω την αίσθηση ότι οι νεότερες γενιές μας είναι οι πιο ενθουσιώδεις – μια αίσθηση ότι περιμένουμε από τις Βρυξέλλες να κάνουν κάτι».

Βιβλιογραφικές αναφορές

POWELL, R. A. and SINGLE, H. M. "Focus groups", *International Journal of Quality in Health Care*, 8 (5), 1996, 499–504 (online). [Πρόσβαση στις 28.08.2022]: [Focus Groups | International Journal for Quality in Health Care | Oxford Academic](https://doi.org/10.1093/ijqhc/8.5.499)

GIBBS, A. "Focus Groups", *Social Research Update*, Issue 19, Guildford, 1997 (online). [Πρόσβαση στις 28.08.2022]: <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU19.html>

4. Καταληκτικό Συνέδριο FACTS:

Στο τέλος του δρόμου, συνέχισε να προχωράς

Sophie BORKEL

*Junior Project Manager,
Das Progressive Zentrum*

Héctor SÁNCHEZ MARGALEF

*Ερευνητής, Barcelona Centre
for International Affairs*

Στις 20 και 21 Μαΐου 2022, το έργο «FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ»¹ πραγματοποίησε το καταληκτικό του συνέδριο στη Βαρκελώνη, φέρνοντας σε επαφή πολίτες και εκλεγμένους αντιπροσώπους από διαφορετικά κράτη-μέλη. Τα CIDOB (Ισπανία), IAI (Ιταλία), ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελλάδα), WiseEuropa (Πολωνία), DPZ (Γερμανία) και η ομάδα Open European Dialogue team από το German Marshall Fund of the United States (γραφείο Βρυξελλών) διεξήγαγαν μια διήμερη ομάδα εστίασης στην οποία συμμετείχαν 30 πολίτες και επτά εκλεγμένοι αντιπρόσωποι εθνικών κοινοβουλίων.

Το έργο FACTS είχε ως στόχο να αναγνωρίσει τα αφηγήματα που επικαλούνται κινητοποιημένοι και μη κινητοποιημένοι πολίτες σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση,² καθώς και να αποσαφηνίσει εάν αυτά τα αφηγήματα βοηθούν ή εμποδίζουν την καθιέρωση μιας ευρωπαϊκής υπηκοότητας ή ενός αισθήματος συλλογικού ανήκειν. Μετά την ολοκλήρωση των εθνικών ομάδων εστίασης το καταληκτικό συνέδριο, το οποίο ήταν διήμερο και στο οποίο διερευνήθηκαν τα αφηγήματα και οι στάσεις απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτέλεσε μια κοινή άσκηση, βασιζόμενο στη συμμετοχή πολιτών από διαφορετικά κράτη-μέλη, με διάφορα ηλικιακά χαρακτηριστικά και φύλο, κινητοποιημένων και μη κινητοποιημένων, πλάι σε μέλη των κοινοβουλίων, που στοχάστηκαν από κοινού πάνω στα περασμένα, τρέχοντα και μελλοντικά αφηγήματα για την ΕΕ.

Η ομάδα των πολιτών αποτελούνταν από έξι Ισπανούς, επτά Ιταλούς, πέντε Έλληνες, πέντε Πολωνούς και επτά Γερμανούς πολίτες, ενώ τηρήθηκαν οι ισορροπίες όσον αφορά το φύλο, την ηλικία και τον βαθμό συμμετοχής στα κοινά (κινητοποιημένοι/μη κινητοποιημένοι πολίτες). Επιπλέον, συμμετείχαν επτά βουλευτές εθνικών κοινοβουλίων, και πάλι με τήρηση της ισορροπίας όσον αφορά τη χώρα προέλευσης, το φύλο και την πολιτική ιδεολογία τους. Οι πολίτες που συμμετείχαν στο καταληκτικό συνέδριο είχαν προηγουμένως συμμετάσχει σε μία από τις δύο ομάδες εστίασης που οργανώθηκαν στη χώρα τους· επομένως, είχαν πρότερη γνώση του έργου και επίγνωση ότι οι συμπολίτες τους βρίσκονταν σε αντίστοιχη κατάσταση. Οι βουλευτές είχαν ενημερωθεί αναλυτικά σχετικά με τις προηγούμενες δραστηριότητες στο πλαίσιο του έργου και ήταν εξοικειωμένοι με τους στόχους του.

¹ Αυτό το έργο έχει λάβει χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Ευρώπη για τους Πολίτες» με την απόφαση χορήγησης Αρ. 615563 και το ακρωνύμιο FACTS. Δεδομένου ότι αυτή η δημοσίευση αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις των συγγραφέων, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού δεν ευθύνονται για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

² Κινητοποιημένοι πολίτες είναι όσοι δείχνουν φυσικό ενδιαφέρον για την πολιτική σε τοπικό, εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο, και είναι λίγο ως πολύ ενήμεροι για τις δημόσιες συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα ανά τον κόσμο. Μη κινητοποιημένοι πολίτες είναι αυτοί που έχουν μια γενική γνώση σε θέματα πολιτικής, πολιτικής δραστηριότητες και πολιτικού διαλόγου, μολοντί τα θέματα αυτά δεν τους απασχολούν καθημερινά.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Οι δεξαμενές σκέψης που εργάζονται στο FACTS αναγνωρίζουν ότι οι συνομιλίες που διεξήχθησαν στη διάρκεια του συνεδρίου σε καμία περίπτωση δεν συνιστούν ακριβή αποτύπωση των απόψεων που έχει η ευρωπαϊκή κοινωνία για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα αφηγήματά της. Αντ' αυτού, ο στόχος ήταν να σχηματιστεί μια εικόνα του διαλόγου που μπορεί να προκύψει από τον συγχρωτισμό Ευρωπαϊών διαφορετικών υποβάθρων, ηλικιών, φύλων και εθνικοτήτων με εκλεγμένους αντιπροσώπους, σε μια εποχή που οι υγειονομικές συνέπειες της πανδημίας COVID-19 βρίσκονται μεν πίσω μας, αλλά ο οικονομικός αντίκτυπος παραμένει. Ταυτόχρονα, η Ευρώπη αντιμετωπίζει μία ακόμα κρίση λόγω της ρωσικής επιθετικότητας προς την Ουκρανία.

Τι κινητοποιεί τη συμμετοχή;

Δεδομένου ότι το καταληκτικό συνέδριο θα είχε μεγαλύτερη διάρκεια από ό,τι οι εθνικές ομάδες εστίασης, η δυναμική που χρησιμοποιήθηκε για να δημιουργηθεί η βάση του διαλόγου ήταν διαφορετική (βλ. Κεφάλαιο 3). Με σκοπό, λοιπόν, να αξιοποιηθεί αυτή η δυνατότητα, η πρώτη συνεδρία σχεδιάστηκε για να γνωριστούν μεταξύ τους οι συμμετέχοντες και οι πολιτικοί να αναγνωριστούν ως προς τον ρόλο τους. Ήταν πολύ σημαντικό να σπάσει ο πάγος μεταξύ των συμμετεχόντων, που προέρχονται από διάφορες χώρες και υπόβαθρα, προκειμένου να επιτευχθεί πιο ουσιαστικός διάλογος και πιο ειλικρινείς συζητήσεις. Η πρώτη συνεδρία βοήθησε επίσης τους συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με την επικοινωνία στη μοναδική γλώσσα που ήταν κοινή για όλους: τα Αγγλικά.

Είναι εμφανές πως η ανάγκη τους να κατανοήσουν τα κίνητρα των Ευρωπαίων συμπολιτών τους ήταν ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους οι συμμετέχοντες έλαβαν μέρος στο καταληκτικό συνέδριο του FACTS. Ο τρόπος με τον οποίο η εθνικότητα επηρεάζει τις απόψεις των πολιτών για την ΕΕ δεν ήταν ο μόνος παράγοντας που αναφέρθηκε από τους συμμετέχοντες. Η εργασιακή εμπειρία και το εργασιακό περιβάλλον αναγνωρίστηκαν επίσης ως συνθήκες που πιθανώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν οι πολίτες την ΕΕ. Μάλιστα, ορισμένοι από τους συμμετέχοντες έκριναν πως η εθνικότητα δεν συνεπάγεται μεγάλες διαφορές από μόνη της, και ότι οι διαπολιτιστικές ανταλλαγές μπορεί να απομακρύνουν κάποιον από τις ρίζες του με θετικό τρόπο. Αντίθετα, για μια άλλη ομάδα πολιτών, οι διαφορετικές απόψεις και τα διαφορετικά επιχειρήματα για την Ευρώπη εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την εθνικότητα. Ωστόσο, τονίστηκε ότι αυτό θα πρέπει να οδηγήσει σε περισσότερη διασυννοριακή συνεργασία, προκειμένου να εξομαλυνθούν οι διαφορές.

Οι πολίτες σημείωσαν πόσο σημαντικές είναι αυτές οι επαφές, όχι μόνο για τη γνωριμία με ανθρώπους από όλη την Ευρώπη, αλλά και για την προσπάθεια κατανόησης του υποβάθρου και των κοινωνικών και πολιτικών κινήτρων τους, την ανταλλαγή συναισθημάτων και, τελικά, την επιβεβαίωση ότι ορισμένες αντιλήψεις δεν διαφέρουν και τόσο μεταξύ τους.

Αυτό καταδεικνύει και πάλι το γεγονός ότι η κινητικότητα και η ελεύθερη μετακίνηση αποτελεί τον πιο πολύτιμο θησαυρό της ΕΕ, που, επομένως, θα πρέπει να προωθείται και να προστατεύεται περισσότερο.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Για έναν από τους συμμετέχοντες, έναν πολύ νεαρό άνδρα, η συμμετοχή στο καταληκτικό συνέδριο του FACTS ήταν η πρώτη του εμπειρία στο εξωτερικό. Προφανώς δεν απολαμβάνουν εξίσου όλοι οι πολίτες τα οφέλη και τις ευκαιρίες που προσφέρει η κινητικότητα· αυτό πιθανώς σημαίνει πως η κινητικότητα συνιστά προνόμιο και όχι δικαίωμα. Μάλιστα, ένας συμμετέχων παρατήρησε πως οι πολιτιστικές ανταλλαγές όπως το FACTS είναι μεν ωραίες, αλλά όταν ολοκληρώνονται, η έλλειψη ευκαιριών στην πατρίδα του παραμένει अपαράλλαχτη. Αυτό άλλωστε μας θύμισε ότι η ανάγκη μετακίνησης σε άλλες χώρες προς αναζήτηση καλύτερων επαγγελματικών ευκαιριών καθιστά την κινητικότητα λιγότερο προνόμιο ή δικαίωμα και περισσότερο υποχρέωση, που οδηγεί τους πολίτες μακριά από την πατρίδα τους, ακόμα κι αν εξακολουθούν να ζουν εντός της ΕΕ. Το αφήγημα που θέλει τους πολίτες να εγκαταλείπουν την πατρίδα τους λόγω της έλλειψης επαγγελματικών ευκαιριών είναι ένα αφήγημα που δεν μπορεί να λειτουργήσει για την ΕΕ σε βάθος χρόνου.

Από τις συζητήσεις μεταξύ των πολιτών, έγινε επίσης φανερό ότι η τοπική διάσταση της ΕΕ εξακολουθεί να αποτελεί παράγοντα (Βορράς-Νότος και Ανατολή-Δύση). Λογικά, λοιπόν, η ΕΕ θα πρέπει να λαμβάνει αυτή τη διάσταση υπόψη της όταν αναλαμβάνει δράση σε διάφορους τομείς πολιτικής. Οι συμμετέχοντες παρατήρησαν ότι οι πολίτες από τα κράτη-μέλη του Νότου ένιωθαν πιο κοντά μεταξύ τους από ό,τι με τους πολίτες από τις χώρες του Βορρά. Ωστόσο, πιθανώς αυτό να οφείλεται στη μεγαλύτερη εκπροσώπηση των πολιτών από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης.

Αυτό που παρέμενε ίδιο, ανεξάρτητα από το αν οι συζητήσεις γίνονταν μεταξύ πολιτών της ίδιας εθνικότητας ή αν ήταν αποτέλεσμα κοινού διαλόγου μεταξύ πολιτών διαφορετικών εθνικοτήτων, ήταν η διττή άποψη για την ΕΕ. Από τη μία πλευρά, υπερισχύει η ιδανική εικόνα που πρεσβεύει η ΕΕ στα μάτια των πολιτών της, ενισχύοντας τη θετική άποψη για το ευρωπαϊκό εγχείρημα. Σε αυτή την εικόνα, η ΕΕ συσχετίζεται με την ειρήνη, την αλληλεγγύη και την ευκαιρία για ανάπτυξη (ευημερία). Ακόμα κι αν οι πολίτες διαφορετικών κρατών έχουν συχνά διαφορετικές απόψεις για την ΕΕ, μοιράζονται τις ίδιες ανάγκες για ασφάλεια, ειρήνη και το όνειρο της ενωμένης Ευρώπης.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ επίσης εκλαμβάνεται ως απογοητευτική ή υποκριτική. Μερικά παραδείγματα έχουν να κάνουν με τη διαφορετική αντιμετώπιση των προσφύγων ανάλογα με την καταγωγή τους, το κατά πόσο η ΕΕ αντιμετωπίζει όλα τα κράτη-μέλη δίκαια και ισότιμα ή το κατά πόσο η ΕΕ κάνει αρκετά για να προασπίσει τα δικαιώματα και τις αξίες στο εσωτερικό της, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο.

Ένα άλλο επαναλαμβανόμενο θέμα που προέκυπτε από τις συζητήσεις μεταξύ πολιτών από διαφορετικές χώρες και τους εκλεγμένους αντιπροσώπους τους ήταν το πόσο απόμακρη μπορεί να θεωρούν οι πολίτες την ΕΕ. Οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι ανέφεραν ότι η ΕΕ και τα ευρωπαϊκά ζητήματα απουσιάζουν από τον διάλογο μεταξύ των ψηφοφόρων τους. Ωστόσο, κάποιοι βουλευτές επίσης ανέφεραν ότι οι εθνικές κυβερνήσεις τους δεν καταβάλλουν πάντοτε προσπάθεια να ενημερώνουν τους βουλευτές. Υποστήριξαν ότι, ως βουλευτές, δεν συμμετέχουν στον ευρωπαϊκό διάλογο και τη λήψη αποφάσεων και ότι οι κυβερνήσεις έχουν πάψει να προσπαθούν να εξηγήσουν την περίπλοκη φύση των δομών λήψης αποφάσεων στο ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τα αποτελέσματα των ομάδων εστίασης

Στην πρώτη άσκηση της δεύτερης ημέρας ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναλογιστούν όλοι μαζί όσα ειπώθηκαν από τις εθνικές ομάδες εστίασης (τα συγκριτικά αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Κεφαλαίο 2). Δόθηκε κάποια τροφή για σκέψη, και οι πολίτες κλήθηκαν να προβληματιστούν πάνω στις ακόλουθες ερωτήσεις:

1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αναποφάσιστη;
2. Υπάρχει απόσταση μεταξύ πολιτών και Ευρώπης;
3. Οικονομική επιβίωση
4. Άνισες ευκαιρίες σε πανευρωπαϊκό επίπεδο
5. Ειρήνη εναντίον οικονομίας σε ό,τι έχει να κάνει με την ευρωπαϊκή ταυτότητα;

Στη συνέχεια, πολίτες διαφορετικού φύλου, ηλικίας και υποβάθρου στοχάστηκαν όλοι μαζί.. Ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, έγινε φανερό ότι είναι αδύνατο να κατατάξεις ένα κράτος-μέλος ως φιλοευρωπαϊκό ή αντιευρωπαϊκό, μολονότι υπάρχουν κάποιες τάσεις. Αντίστοιχα, το όραμα που πρεσβεύει το ευρωπαϊκό εγχείρημα ποικίλλει από χώρα σε χώρα: μπορεί να αφορά την ειρήνη ή την οικονομία. Η εικόνα που είχαν στο παρελθόν οι Νοτιοευρωπαίοι για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μέσο στήριξης των δημοκρατιών τους έχει ξεφτίσει στον βαθμό που οι νεότερες γενιές δημιουργούν τα δικά τους αφηγήματα. Για τις γενιές αυτές, η ΕΕ αποτελεί μια πραγματικότητα. Ορισμένοι αναφέρθηκαν στην ανάγκη να συμπεριλαμβάνονται οι φωνές των ευρωσκεπτικιστών στις συζητήσεις για το μέλλον της Ευρώπης και να δίνεται περισσότερη προσοχή στα τεκταινόμενα στο εσωτερικό κάθε χώρας.

Ένα άλλο επαναλαμβανόμενο θέμα, με δεδομένη την παρουσία τόσο πολιτών όσο και βουλευτών στο συνέδριο, ήταν η ύπαρξη ή η έλλειψη ευκαιριών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε αυτό το σημείο, ήταν εύκολο να εντοπιστούν οι γραμμές διαχωρισμού που εξακολουθούν να υπάρχουν μεταξύ των χωρών, όπως οι γραμμές μεταξύ Βορρά-Νότου ή Ανατολής-Δύσης, καθώς και οι νέες γραμμές διαχωρισμού, όπως αυτή μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών. Οι υλικές δυσκολίες που βίωσαν οι Νοτιοευρωπαίοι κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε το 2008 επηρεάζουν ακόμα την αντίληψή τους για την ΕΕ, σε σημείο που οι Ευρωπαίοι του Νότου εστίαζαν περισσότερο στην ευημερία (ή μάλλον στην έλλειψή της) αντί για την ειρήνη, σε αντίθεση με τους Γερμανούς και τους Πολωνούς. Καθώς η ειρήνη αποτελεί σταθερά εντός της ΕΕ, η σύνδεση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος με την ειρήνη το καθιστά αυτόματα πολύ πιο επιτυχημένο από ό,τι όταν ταυτίζεται με την ευημερία. Αυτή ήταν η εικόνα που προέκυψε μέσα στην αίθουσα. Ακόμα κι έτσι όμως, η ΕΕ αναδείχθηκε ως «μη χείρον»- όπως το έθεσε μια ομάδα πολιτών: «δεν μπορούμε να φανταστούμε πώς θα ήταν τα πράγματα χωρίς την ΕΕ».

Πώς θα αλλάξει την Ευρώπη η επιθετικότητα της Ρωσίας απέναντι στην Ουκρανία;

Λαμβάνοντας υπόψη τη δύσκολη περίοδο που διανύει η ΕΕ, μία συνεδρία σχεδιάστηκε ειδικά για να συζητηθεί η κατάσταση στην Ουκρανία. Ωστόσο, πολύ λογικά, η σύγκρουση ήταν παρούσα σε όλη τη διάρκεια του καταληκτικού συνεδρίου. Όπως συνέβη και με τις εθνικές ομάδες εστίασης, τα οράματα και οι απαιτήσεις των πολιτών από την ΕΕ διαμορφώνονταν σε μεγάλο βαθμό από τις τρέχουσες συνθήκες

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

και τη χώρα προέλευσής τους. Οι εθνικές ομάδες πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 2021 και εκείνη την εποχή η προσοχή του κόσμου ήταν στραμμένη στην πανδημία COVID-19, τα εμβόλια και την ανάγκη για αλληλεγγύη. Τον Μάιο του 2022, η προσοχή ήταν στραμμένη στον τρόπο με τον οποίο ο πόλεμος στην Ουκρανία θα αλλάξει την ΕΕ.

Και πάλι, ακόμα και πάνω σε αυτό το θέμα υπήρχε σαφής γεωγραφικός/εθνικός διαχωρισμός σε σχέση με την απάντηση της ΕΕ στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι Πολωνοί πολίτες – ωθούμενοι από την ιστορία και τη γεωγραφία – ζητούσαν περισσότερα από την ΕΕ. Το ίδιο ίσχυε και για τον Πολωνό βουλευτή που ήταν παρών στη συζήτηση, ο οποίος πολύ ανοιχτά ζητούσε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη να κάνουν περισσότερα για να υποστηρίξουν την Ουκρανία. Ωστόσο, κάθε χώρα είχε τη δική της προσέγγιση, με βάση το δικό της παρελθόν και τις εμπειρίες της. Για παράδειγμα, στις χώρες του Νότου – αλλά και τη Γερμανία – υπάρχουν ακόμα αντι-αμερικανικά αισθήματα, σε διαφορετικά επίπεδα της κοινωνίας και σε διαφορετικό βαθμό. Μολονότι οι ΗΠΑ δεν εμπλέκονται άμεσα στον πόλεμο, οποιαδήποτε κίνηση του NATO ή των Δυτικών συμμάχων αντιμετωπίζεται με καχυποψία, όπως έδειξαν τα σχόλια ορισμένων συμμετεχόντων. Στην Ελλάδα, οι λόγοι γι' αυτό είναι διπλοί. Από τη μία πλευρά οι Έλληνες βρίσκονται ακόμα αντιμέτωποι με υλικές δυσκολίες και οικονομικά ελλείματα, και ο πόλεμος που ξεκίνησε η Ρωσία θα αυξήσει την πίεση που βιώνει η ελληνική κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η αίσθηση ότι χρησιμοποιούνται δύο μέτρα και δύο σταθμά όσον αφορά την αλληλεγγύη προς τους Ουκρανούς πρόσφυγες σε σύγκριση με αυτό που συνέβη το καλοκαίρι του 2015. Η αλληλεγγύη που επιδεικνύεται προς τις χώρες της ΕΕ που περιθάλλουν αυτούς τους πρόσφυγες επίσης κρίνεται σημαντικά διαφορετική.

Οι Γερμανοί έχουν επίγνωση ότι πρόκειται για μια κρίσιμη στιγμή τόσο για τη χώρα τους όσο και την ΕΕ, καθώς η συζήτηση έχει πια μετατοπιστεί για να εστιάσει στις αξίες, ενώ πλέον αμφισβητείται η χρησιμότητα της στρατηγικής που ακολουθήθηκε για την εξωτερική πολιτική κατά την περίοδο της Μέρκελ, της

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

λεγόμενης Wandel durch Handel (αλλαγή μέσω του εμπορίου). Οι Γερμανοί πολίτες που ήταν παρόντες στην αίθουσα είχαν επίγνωση ότι η Γερμανία βρίσκεται μπροστά σε ένα Zeitenwende, ένα σημείο καμπής.

Οι Ισπανοί πολίτες βρίσκονταν κάπου στη μέση. Από τη μία πλευρά, ένιωθαν πιο ενεργοί μέσα στην ΕΕ και πιο προστατευμένοι από την ομπρέλα της ΕΕ, και ταυτόχρονα αναγνώριζαν τον τρόπο που η ιδέα της αλληλεγγύης, της ενότητας και της πιθανής ευρωπαϊκής ταυτότητας έχει ενισχυθεί από τον πόλεμο και την απάντηση της ΕΕ σε αυτόν. Ένας από τους συμμετέχοντες ανέφερε ότι η εισβολή στην Ουκρανία αποτελεί επίθεση στις ευρωπαϊκές αξίες. Από την άλλη πλευρά, και οι Ισπανοί αναφέρθηκαν στα δύο μέτρα και τα δύο σταθμά σε σχέση με τη στάση απέναντι στους πρόσφυγες.

Οι Ιταλοί πολίτες παρατήρησαν ότι η κατάσταση στην Ουκρανία αποτελεί ευκαιρία για την ενίσχυση της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ, αλλά και ευκαιρία για την ΕΕ συνολικά. Κατά τη γνώμη τους, η ΕΕ πρέπει να επανασχεδιάσει ένα εγχείρημα που συγκροτήθηκε για την ειρήνη εν καιρώ πολέμου.

Ο πολίτες θέλουν να έχουν λόγο

Ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης και το υπόβαθρο των πολιτών, ή από το αν ήταν κινητοποιημένοι ή μη κινητοποιημένοι, όλοι συμφωνούσαν σε ένα πράγμα: δώστε μας τον λόγο. Η αίσθηση ότι είναι αποκομμένοι από τα όσα συμβαίνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο ήταν πάντα παρούσα. Οι συμμετέχοντες αισθάνονταν ότι δεν έχουν καμία πληροφόρηση για τη λειτουργία, τη δομή και τον τρόπο λήψης αποφάσεων στην ΕΕ. Αισθάνονταν ότι οι μακρινές Βρυξέλλες ούτε τους ακούν ούτε τους αναγνωρίζουν.

Οι συμμετέχοντες ήθελαν περισσότερο διάλογο μεταξύ πολιτών και υπεύθυνων χάραξης πολιτικής, σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ζήτησαν καλύτερη ενημέρωση και ζήτησαν οι προτάσεις και οι ιδέες τους να λαμβάνονται υπόψη στη χάραξη της πολιτικής.

“Ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης και το υπόβαθρο των πολιτών, ή από το αν ήταν κινητοποιημένοι ή μη κινητοποιημένοι, όλοι συμφωνούσαν σε ένα πράγμα: δώστε μας τον λόγο. Η αίσθηση ότι είναι αποκομμένοι από τα όσα συμβαίνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο ήταν πάντα παρούσα. Οι συμμετέχοντες αισθάνονταν ότι δεν έχουν καμία πληροφόρηση για τη λειτουργία, τη δομή και τον τρόπο λήψης αποφάσεων στην ΕΕ. Αισθάνονταν ότι οι μακρινές Βρυξέλλες ούτε τους ακούν ούτε τους αναγνωρίζουν.”

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ένας πολίτης: «Η Ευρώπη θα πρέπει να κινητοποιήσει τους πολίτες ώστε να εμπλακούν περισσότερο στη διαδικασία της δημιουργίας ενός κοινού αφηγήματος. Οι πολίτες θα πρέπει να μετέχουν περισσότερο στη χάραξη πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο».

Και τέλος, ένα ανησυχητικό σημάδι πιθανώς να είναι το γεγονός ότι σχεδόν κανένας από τους συμμετέχοντες δεν είχε ακούσει για τη Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης, και φυσικά δεν γνώριζε τα αποτελέσματα και τις προτάσεις που προέκυψαν από αυτό.

Προς ένα μελλοντικό αφήγημα;

Η ανεκπλήρωτη υπόσχεση εξακολουθεί να είναι το κυρίαρχο αφήγημα για την Ευρώπη. Για παράδειγμα, σε ορισμένες περιοχές θεωρείται ότι η ΕΕ λειτουργεί σωστά, αλλά οι συμμετέχοντες αμφισβητούν το κατά πόσο έχει καταφέρει να εκπληρώσει τον στόχο των ίσων ευκαιριών για όλους.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία στρέφει ξανά τον προβολέα στις αξίες. Οι πολιτικοί ηγέτες δηλώνουν πως η ρωσική επιθετικότητα αποτελεί επίσης επίθεση στις ευρωπαϊκές αξίες, και ορισμένες πολίτες έχουν υιοθετήσει την ίδια άποψη. Ωστόσο, πολλοί συμμετέχοντες στο καταληκτικό συνέδριο, καθώς και ορισμένοι στις εθνικές ομάδες εστίασης, εξέφρασαν τις αμφιβολίες τους για τον βαθμό στον οποίο η ΕΕ προτίθεται να υπερασπιστεί αυτές τις αξίες. Σημειώθηκε ότι στο παρελθόν τα πράγματα δεν έγιναν πάντοτε έτσι. Οι πολίτες αναρωτιούνται αν αξίες οι οποίες δεν είναι πάντοτε κοινές ούτε και τυγχάνουν πάντα υπεράσπισης μπορούν να οδηγήσουν σε νέα και καλύτερα αφηγήματα. Με παρόμοιο τρόπο, δεν είναι δυνατό να σχηματιστούν κοινά αφηγήματα όσο παραμένει η αντίληψη ότι τα ισχυρά κράτη ηγούνται και οι υπόλοιποι ακολουθούν.

“Μένει να γίνει ακόμα πολλή δουλειά και το εγχείρημα απέχει πολύ από το να τελειώσει. Ωστόσο, ξανά και ξανά, έχει αποδειχτεί ότι μπροστά σε μια κρίση, μπορούμε να συνεργαστούμε και να φέρουμε αποτελέσματα.”

Η ιδέα που υπήρχε διάχυτη την τελευταία ημέρα του καταληκτικού συνεδρίου, σχετικά με τα μελλοντικά αφηγήματα, ήταν ότι η Ευρώπη αποτελεί χώρο μόνιμου διαλόγου. Επομένως, μολονότι το αφήγημα της ειρήνης και της ευημερίας εξακολουθεί να είναι παρόν, άλλα οράματα επίσης ευνοούν μια Ευρωπαϊκή Ένωση που είναι ισχυρότερη από τις σημερινές τις δυνατότητες. Η ΕΕ ενεργεί πιο αργά από ό,τι θα ήθελε ο κόσμος. Σύμφωνα με τους πολίτες, κάθε χώρα ενεργεί ξεχωριστά ενώ θα έπρεπε να ενεργούν όλες μαζί. Κυρίως, τονίστηκε η ανάγκη της προληπτικής δράσης, στη θέση της αντίδρασης στα γεγονότα, η οποία επίσης καθιστά πιο δύσκολη την ανεύρεση ενός ισχυρού αφηγήματος, όπως αυτό της ειρήνης και της ευημερίας.

Ένας από τους συμμετέχοντες έκανε την εξής σύνοψη: «Υπάρχουν πολλά αφηγήματα για το μέλλον της Ευρώπης. Η σύγκρουση [μεταξύ αφηγημάτων] θα οδηγήσει σε ένα σημείο ισορροπίας που θα ορίζει ποια είναι η Ευρώπη που θέλουμε (ιδίως [για] τις νεότερες γενιές)».

Μία σκέψη που προέκυψε από τις συζητήσεις ήταν ότι θα πρέπει να υιοθετηθεί μια πραγματιστική προσέγγιση και να αξιοποιηθεί η ορμή που έχει δημιουργηθεί αυτή τη στιγμή. Αυτό αντικατοπτρίζει τα λόγια του Robert Schuman – ότι η Ευρώπη δεν θα δημιουργηθεί μονομιάς ούτε με βάση ένα ενιαίο σχέδιο. Θα χτιστεί μέσα από συγκεκριμένα επιτεύγματα θα οποία δημιουργούν πρώτα μια de facto αλληλεγγύη.

Μένει να γίνει ακόμα πολλή δουλειά και το εγχείρημα απέχει πολύ από το να τελειώσει. Ωστόσο, ξανά και ξανά, έχει αποδειχτεί ότι μπροστά σε μια κρίση, μπορούμε να συνεργαστούμε και να φέρουμε αποτελέσματα.

5. FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Ένα έργο που ανταποκρίνεται στο όνομά του

Krzysztof GŁOWACKI

Αναλυτής, WiseEuropa

Το έργο FACTS – Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών στην ΕΕ – αποτέλεσε μια διερεύνηση των αφηγημάτων που διαμορφώνουν την Ευρωπαϊκή Ένωση στα μάτια των πολιτών της, στον τρόπο με τον οποίο η πληροφόρηση και η παραπληροφόρηση ενδέχεται να αποτελεί το υπόστρωμα αυτών των αφηγημάτων, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο η συμμετοχή των πολιτών είναι δυνατό να εξουδετερώσει την παραπληροφόρηση στο πλαίσιο ενός συμπεριληπτικού μοντέλου δημοκρατικής διαβούλευσης. Πέντε κράτη-μέλη επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν: η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πολωνία και η Ισπανία.

Το έργο αποτέλεσε συλλογική προσπάθεια μεταξύ έξι ευρωπαϊκών δεξαμενών σκέψης, αναγνωρισμένων για την εξειδίκευσή τους στο θέμα των ευρωπαϊκών σπουδών και με ενεργή, ιστορικά, παρουσία στην κοινωνία των πολιτών. Στην καθημερινότητά τους, αυτές οι ΜΚΟ συνδυάζουν το αναλυτικό έργο της παράδοσης στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής των πλέον επίκαιρων επιστημονικών δεδομένων, με το κοινωνικό καθήκον της παρουσίασης των ευρημάτων τους και της προώθησης του εμπειριστατωμένου δημόσιου διαλόγου. Επομένως, βρίσκονταν στην κατάλληλη θέση για να φέρουν σε επαφή τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής με εκπροσώπους της ευρύτερης κοινωνίας, στο πλαίσιο των βασικών κοινωνικών προκλήσεων. Οι εταίροι του έργου, κατ' αλφαβητική σειρά, είναι:

- **CIDOB** – με έδρα τη Βαρκελώνη και εξειδίκευση στις διεθνείς υποθέσεις και την κινητοποίηση των πολιτών, ήταν υπεύθυνο για τη συνολική διαχείριση του έργου καθώς και για την ισπανική συνιστώσα του έργου.
- **Das Progressive Zentrum** – με έδρα το Βερολίνο και κεντρικό στόχο την έρευνα και τη διαμόρφωση λύσεων για μια βιώσιμη κοινωνία, ανέλαβε τον συντονισμό της γερμανικής συνιστώσας του έργου.
- **ELIAMEP** – με έδρα την Αθήνα και ενεργή δράση στον τομέα των ευρωπαϊκών σπουδών, των διεθνών υποθέσεων και της διακυβέρνησης, ήταν υπεύθυνο για την ελληνική συνιστώσα του έργου.
- **Istituto Affari Internazionali** – με έδρα τη Ρώμη και κύρια αποστολή τη μελέτη των διεθνών υποθέσεων και την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ανέλαβε τη διαχείριση της ιταλικής συνιστώσας του έργου.
- **The Transatlantic Foundation** – με έδρα τις Βρυξέλλες αποτελεί το ευρωπαϊκό σκέλος του German Marshall Fund of the United States (GMF) και μέσω του **Open European Dialogue (OED)** ήταν υπεύθυνο για την προετοιμασία του καταληκτικού συνεδρίου του έργου, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής των μελών των κοινοβουλίων.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

- [WiseEuropa](#) – με έδρα τη Βαρσοβία και εξειδίκευση στις οικονομικές και ευρωπαϊκές υποθέσεις και ενεργή συμμετοχή σε σημαντικά κοινωνικά θέματα, όπως ο πράσινος μετασχηματισμός, ηγήθηκε της πολωνικής συνιστώσας του έργου.

Με δύο ιδιαίτερα διαδραστικές τεχνικές στον πυρήνα του, ο μεθοδολογικός σχεδιασμός του έργου προσαρμόστηκε ώστε να εκπληρώσει τους στόχους του. Πρώτα πραγματοποιήθηκαν ομάδες εστίασης σε εθνικό επίπεδο, σε δύο συνεδρίες, με τη συμμετοχή περίπου 30 πολιτών σε κάθε ένα από τα πέντε κράτη-μέλη. Οι ομάδες εστίασης έφεραν στην επιφάνεια αρκετές διαφορές στα αφηγήματα που συνοδεύουν την ΕΕ στα διάφορα κράτη-μέλη της. Οι πολίτες από τη Νότια Ευρώπη στέκονταν πιο επιφυλακτικοί απέναντι στην υπόσχεση της ΕΕ για ευημερία σε σχέση με τους πολίτες της Βόρειας Ευρώπης. Σε ορισμένες χώρες, οι πολίτες επίσης αισθάνονταν ότι η περιοχή τους αντιμετωπίζεται περίπου σαν περιφερειακό ζήτημα από τις εξωτερικές δυνάμεις και όχι ως ισότιμο κράτος-μέλος. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες από όλες τις χώρες συσχέτισαν την Ευρωπαϊκή Ένωση με το επίτευγμα της ειρήνης, έστω και αν ο συσχετισμός αυτός αμαυρώνεται εν μέρει από την τρωτότητα της ΕΕ απέναντι στις κρίσεις.

Το δεύτερο και τελικό τμήμα του έργου, το καταληκτικό συνέδριο της Βαρκελώνης, είχε τη μορφή μιας σειράς δυναμικών εργαστηρίων (workshops). Στην εκδήλωση συμμετείχαν επτά βουλευτές και 30 πολίτες, οι οποίοι επιλέχθηκαν ανάμεσα στα μέλη των εθνικών ομάδων εστίασης. Η αναλογικότητα ως προς την εθνικότητα και τα υπόλοιπα δημογραφικά χαρακτηριστικά διατηρήθηκε μεταξύ και των δύο ομάδων. Οι συνεδρίες ήταν αφιερωμένες σε πειστικά ζητήματα που αφορούν το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς και τις προκλήσεις που αυτό έχει αντιμετωπίσει τα τελευταία χρόνια. Οι συνεδρίες, τις οποίες συντόνιζε επαγγελματίας, συνδυάζονταν με ευκαιρίες σχολιασμού από τους εκπροσώπους των εταιρών και, κυρίως, με τις παρεμβάσεις των βουλευτών. Οι πρώτοι παρουσίασαν τα συμπεράσματα από τις ομάδες εστίασης, ενώ οι δεύτεροι μίλησαν για τη ζωή και το έργο ενός εκλεγμένου αντιπροσώπου, και τους συσχετισμούς μεταξύ εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής.

Στη διάρκεια του καταληκτικού συνεδρίου, οι διαφορετικές καταβολές και τα ποικιλόμορφα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων αναμείχθηκαν για να σχηματίσουν ένα πολύ ισορροπημένο αποτέλεσμα. Οι ομάδες εργασίας περιλάμβαναν όλες τις εθνικότητες, τις ηλικίες και τα επαγγέλματα, ενώ η μόνη σταθερά σε κάθε ομάδα ήταν η παρουσία του συντονιστή-εκπροσώπου ενός από τους εταίρους. Επιπλέον, οι ομάδες άλλαζαν έπειτα από μία ή δύο εργασίες. Έτσι, σταδιακά η συνεργασία έγινε συνήθεια, ενώ τελικά οι περισσότεροι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να συνομιλήσουν ο ένας με τον άλλο. Σύμφωνα με εμπειρική παρατήρηση, ακόμα και άτομα που έμοιαζαν μη συνηθισμένα στην έντονη κοινωνικοποίηση ή ένιωθαν ανασφάλεια σχετικά με τις γλωσσικές τους δεξιότητες κατάφεραν αρκετά γρήγορα να μπουκν στο πνεύμα των εργασιών.

Κατά τη συζήτηση πάνω στις πιο δύσκολες στιγμές των τελευταίων ετών – τη δημοσιονομική και οικονομική κρίση, το μεταναστευτικό, την πανδημία COVID-19, τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία – οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσεται μέσα από τις κρίσεις, μολονότι εξέφρασαν την ανάγκη για μια πιο *προληπτική* και όχι αντιδραστική προσέγγιση. Αποδέχτηκαν τα οφέλη σε σχέση με την ευημερία και την ειρήνη με τα οποία συσχετίζεται συνήθως η ΕΕ, χωρίς όμως να παραλείψουν να σημειώσουν και τις αδυναμίες της, όπως τη συνεχιζόμενη ανισότητα των ευκαιριών. Επίσης παρατήρησαν ότι ο ρωσικός πόλεμος στην Ουκρανία έκανε για άλλη μια φορά τη σφαίρα των αξιών – δημοκρατία, ανθρώπινα δικαιώματα, κράτος δικαίου – τον ακρογωνιαίο λίθο της κοινότητας.

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Ο διάλογος, μολοντί κόσμιος, δεν ήταν διόλου επιφανειακός. Θίχτηκαν δύσκολα ζητήματα και οι διαφορές – είτε μεταξύ ατόμων είτε μεταξύ κρατών – αναγνωρίστηκαν και εξετάστηκαν. Για παράδειγμα, η τρέχουσα κρίση με τους πρόσφυγες από την Ουκρανία τέθηκε σε αντιπαραβολή με τη μεταναστευτική κρίση του 2015, η οποία επηρέασε ιδιαίτερα τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, και για την οποία υπήρξε η αίσθηση ότι δεν δόθηκε ικανοποιητική απάντηση από τις χώρες του Βορρά. Οι εκπρόσωποι από τις χώρες του Νότου μίλησαν επίσης πολύ ανοιχτά για τη δημοσιονομική και οικονομική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας ήταν πιο μακρόχρονες και σκληρές από ό,τι είχαν αντιληφθεί οι χώρες του Βορρά.

“... οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσεται μέσα από τις κρίσεις, μολοντί εξέφρασαν την ανάγκη για μια πιο προληπτική και όχι αντιδραστική προσέγγιση.”

Η πολυμορφία των ιστορικών εμπειριών που αποτελεί χαρακτηριστικό της ηπείρου μας σε συνδυασμό με άλλους ισχυρούς παράγοντες, όπως η γεωγραφία, είναι δεδομένο ότι και στο μέλλον θα δημιουργήσει νέες αποκλίσεις συμφερόντων και απόψεων. Αντίστοιχα, θα υπάρχει και ποικιλία προτιμήσεων σε σχέση με το βάθος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ένα φαινόμενο το οποίο είχαμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε και ζωντανά στη διάρκεια του καταληκτικού συνεδρίου. Ωστόσο, αντί να εμμένουμε στην ομοιογένεια και την ομοφωνία, μπορούμε να ξεκινήσουμε να αναζητούμε τον μέγιστο κοινό διαιρέτη, ψάχνοντας λύσεις που θα διασφαλίσουν τη φιλική συνύπαρξη με τις αντίστοιχες διαφορές μας. Άλλωστε, οι διαφορές είναι αυτό που μας δίνει αξία ως άτομα και ως κοινωνία, και πολλές από αυτές μπορούν να ενσωματωθούν στο πλαίσιο ισότιμων, γενικών κανόνων. Όπως δήλωσε κάποτε ένας από τους ιδρυτές της ΕΕ, ο Rober Schuman – και όπως ανέφεραν οι συμμετέχοντες – δεν υπήρξε ποτέ ένα ενιαίο σχέδιο για την Ευρώπη.

Μολοντί συγκεντρώσαμε πολλές νέες γνώσεις σε σχέση με το πώς αντιλαμβάνονται την ΕΕ οι πολίτες διάφορων κρατών μελών, στην πραγματικότητα αποκομίσαμε πολλά περισσότερα. Κατά το καταληκτικό συνέδριο, παρατηρήσαμε δυναμικές που δεν είναι εύκολο να σχηματιστούν νοερά και επομένως συχνά απουσιάζουν από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, είναι όμως αναγκαίες για την κατανόηση και τη διαμόρφωση μιας διαβουλευτικής, συμπεριληπτικής δημοκρατίας. Παρατηρήσαμε ανόθευτο ενθουσιασμό από την πλευρά των πολιτών, καθώς συγχρωτίζονταν με τους αντιπροσώπους τους και με πολίτες άλλων χωρών. Είδαμε μια ετοιμότητα να συζητηθούν προβλήματα τα οποία επηρεάζουν τοπικές κοινότητες, κοινωνικές ομάδες και επαγγέλματα, αλλά εκτείνονται και πέρα από αυτά. Επίσης, είχαμε τη σπάνια ευκαιρία να παρατηρήσουμε υπεύθυνους χάραξης πολιτικής υψηλού επιπέδου να συνδιαλέγονται με πολίτες έξω από το εκλογικό πλαίσιο, και να αποδεικνύονται μάλιστα πολύ επιτυχημένοι συντονιστές. Οι εντυπώσεις μας επιβεβαιώθηκαν στη διάρκεια άτυπων συζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των συμμετεχόντων – πολιτών αλλά και βουλευτών – στη διάρκεια αλλά και μετά τις επίσημες εκδηλώσεις.

“... θα υπάρχει και ποικιλία προτιμήσεων σε σχέση με το βάθος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ένα φαινόμενο το οποίο είχαμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε και ζωντανά στη διάρκεια του καταληκτικού συνεδρίου. Ωστόσο, αντί να εμμένουμε στην ομοιογένεια και την ομοφωνία, μπορούμε να ξεκινήσουμε να αναζητούμε τον μέγιστο κοινό διαιρέτη, ψάχνοντας λύσεις που θα διασφαλίσουν τη φιλική συνύπαρξη με τις αντίστοιχες διαφορές μας. ”

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

Για να είμαστε σαφείς, το έργο δεν προσφέρεται για την εξαγωγή οριστικών επιστημονικών συμπερασμάτων. Ούτε οι πολίτες, ούτε οι βουλευτές που συμμετείχαν αποτελούσαν τυχαίο αντιπροσωπευτικό δείγμα. Σε μια πρωτοβουλία όπως η δική μας, η οποία βασίστηκε σημαντικά στην εκούσια συμμετοχή, η μεροληψία της αυτο-επιλογής μπορεί μεν να περιοριστεί, αλλά δεν μπορεί ποτέ να εξαλειφθεί. Αντί γι' αυτό, η έρευνά μας είχε έναν διερευνητικό χαρακτήρα, καθώς αναζήτησε αντιλήψεις, οικοδομήματα και συσχετισμούς τα οποία σχετίζονται με την Ευρωπαϊκή Ένωση στα μάτια ανθρώπων από όλη την Ευρώπη· αναζήτησε τον ρόλο της πληροφόρησης και της παραπληροφόρησης στη διαμόρφωση αυτών των απόψεων· και τέλος αναζήτησε τυχόν διαφορές σε αυτές τις απόψεις που πιθανώς να αναδύονται μεταξύ των κρατών-μελών.

Πέρα από τον ρόλο της στη διερεύνηση των αντιλήψεων των πολιτών για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η έρευνα επίσης λειτούργησε ως εργαστήριο διαβουλευτικής συμμετοχής στα κοινά. Οι δραστηριότητες του έργου δομήθηκαν με σκοπό την προώθηση της πρακτικής, και όχι τη διατύπωση της θεωρίας. Η οργάνωση του διαλόγου μας σε δύο επίπεδα – το εθνικό και το ευρωπαϊκό – μιμείται την πραγματική δυναμική της ευρωπαϊκής πολιτικής, όπως αυτή διαμορφώνεται.

Τα αποτελέσματα του πειράματος είναι ενθαρρυντικά. Πέρα από τους μεθοδολογικούς περιορισμούς, η συγκέντρωση ατόμων από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες αποδείχτηκε εφικτή – ανθρώπους με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο και διαφορετικό τρόπο ζωής. Επίσης, αποδείχτηκε εφικτό οι άνθρωποι αυτοί να συνομιλήσουν όλοι μαζί και να καταλήξουν σε συμπεράσματα για ζητήματα ιδιαίτερα σημαντικά για ολόκληρο το ευρωπαϊκό εγχείρημα.

Ένα βασικό συμπέρασμα είναι ότι πρέπει να γίνει πολλή δουλειά ακόμα. Παρότι η διαβουλευτική πολιτική αποτελεί δημοφιλέστερο θεωρητικό θέμα τουλάχιστον από την εποχή του Habermas, απαιτείται περαιτέρω ακαδημαϊκή εργασία για να συγκεραστεί η θεωρία με την πράξη και να υλοποιηθούν οι πραγματικές συνθήκες που είναι αναγκαίες για αποτελεσματική και ισότιμη διαβούλευση. Για παράδειγμα, πώς βρίσκεις την ισορροπία μεταξύ του εύρους της συμμετοχής και της αποτελεσματικότητας των εργασιών; Τι είδους οργανισμοί θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη συστηματοποίηση της συμμετοχής των πολιτών χωρίς να ανακόψουν τον αυθορμητισμό της; Τι είδους εντολή είναι δυνατό να δοθεί στο σώμα πολιτών που διαβουλεύονται; Εάν είναι εφικτό να κατασκευαστεί ένα διαβουλευτικό μοντέλο όπως αυτό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μπορούσε να εμπνεύσει παρόμοιες λύσεις και στο εθνικό επίπεδο, το οποίο είναι παραδοσιακά πιο παγιωμένο.

“Τα αποτελέσματα του πειράματος είναι ενθαρρυντικά. Πέρα από τους μεθοδολογικούς περιορισμούς, η συγκέντρωση ατόμων από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες αποδείχτηκε εφικτή – ανθρώπους με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο και διαφορετικό τρόπο ζωής. Επίσης, αποδείχτηκε εφικτό οι άνθρωποι αυτοί να συνομιλήσουν όλοι μαζί και να καταλήξουν σε συμπεράσματα για ζητήματα ιδιαίτερα σημαντικά για ολόκληρο το ευρωπαϊκό εγχείρημα.”

Επί του παρόντος, ωστόσο, το έργο μας αποτελεί ακόμα περισσότερο την εξαίρεση παρά τον κανόνα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, σε ό,τι αφορά τον διαδραστικό, συμπεριληπτικό και συνεργατικό

FACTS: Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ

σχεδιασμό του. Τα πλεονεκτήματα που είχαμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε στην ομάδα των συμμετεχόντων μας αποτελούν ταυτόχρονα απώλειες για τα ενδιαφερόμενα μέρη που δεν έχουν ακόμα καταφέρει να αξιοποιήσουν αντίστοιχες πρωτοβουλίες. Αυτό είναι ιδιαίτερα επιτακτικό, καθώς οι πολίτες που συμμετείχαν στο έργο μας παραδέχτηκαν ότι ένιωθαν ξεκομμένοι και εν πολλοίς αδαείς όσον αφορά τους καθημερινούς μηχανισμούς και τη δυναμική της ΕΕ.

Από την άλλη πλευρά, τα συμπεράσματά μας προσφέρουν επιπλέον στήριξη στα προγράμματα που ήταν διαθέσιμα, όπως η Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης. Δυστυχώς, ελάχιστοι από τους συμμετέχοντες στο έργο FACTS γνώριζαν για τη Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης, και το ποσοστό αυτό θεωρείται ότι θα είναι ακόμα χαμηλότερο ανάμεσα σε ανθρώπους που δεν έχουν ποτέ συμμετάσχει σε κάποιο ευρωπαϊκό έργο. Για να γίνουν αυτή αλλά και άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες πιο δημοφιλείς και επομένως πιο ουσιαστικές, θα πρέπει να αφιερωθεί μεγαλύτερη προσπάθεια στην προώθησή τους.

Παρά τους αναγκαίους περιορισμούς, νιώθουμε πως δικαιούμαστε να ισχυριστούμε ότι το έργο μας, FACTS – Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ – απέδωσε τα αναμενόμενα. Ξεκινήσαμε αναζητώντας τα αφηγήματα που καθορίζουν τον τρόπο σκέψης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ορισμένα κράτη-μέλη – αφηγήματα που ενδέχεται να ευθυγραμμίζονται ή όχι με τις βέλτιστες διαθέσιμες γνώσεις. Καταλήξαμε με σχετική βεβαιότητα ότι αυτές οι γνώσεις – τα γεγονότα και το σκεπτικό πίσω τους – μπορεί πράγματι να αξιοποιηθούν στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον πιστεύουμε ότι αυτό το επίπεδο έχει να παίξει έναν πιο σημαντικό ρόλο στο ευρωπαϊκό εγχείρημα από ό,τι εικάζεται ενίοτε.

Παραρτήματα (EN)

Annexes

- **FROM STORYTELLING TO ACTION: Visions and Proposals from European Citizens** 39-43
CIDOB, Barcelona Centre for Internacional Affairs
- **FACTS – Real Information for a Brighter Future** 44-50
IAI, Istituto Affari Internazionali
- **Citizens’ Views on Fake News and False Narratives about the European Union** 51-56
ELIAMEP, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy
- **Facts and Fake News in European Narratives** 57-65
Das Progressive Zentrum
- **FACTS Project – Results of Two Focus Groups Meetings** 66-71
WiseEuropa

CIDOB briefings

ISSN 2564-8713

32
OCTOBER
2021

FROM STORYTELLING TO ACTION: Visions and Proposals from European Citizens

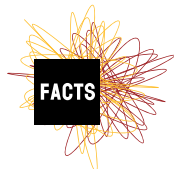
Carme Colomina, Research Fellow, CIDOB

Héctor Sánchez Margalef, Researcher, CIDOB

Within the framework of the FACTS project¹ (From Alternative Narratives to Citizens' True EU Stories), CIDOB hosted two focus groups, with a total of nearly 60 participants,² to learn more about citizens' perceptions of the European Union, and to identify the narratives, rumours, and disinformation circulating about the European project. The aim is to document how these perceptions and mediated visions can affect construction of the idea of a European citizenship. The project also aims to examine the solidity of the traditional narrative that evokes peace and prosperity as the EU's main achievement.

¹ This project has received funding from the European Union's Europe for Citizens programme under grant decision No. 615563 and the acronym FACTS. Since this publication reflects only the authors' views, the European Union and its Education, Audiovisual and Culture Executive Agency are not responsible for any use that may be made of the information it contains.

² The focus groups, organized on July 8 and 12, 2021, respected gender balance (50% men and 50% women), age balance (1/3 under 30, 1/3 between 30 and 65 years, and 1/3 over 65), and balance between mobilized and non-mobilized citizens, that is, between those who show a natural interest for regional, national, or European politics, and those who are more or less aware of the debates occurring around the world. They may be affiliated with organizations like political parties, civil society organizations, or NGOs but this is not a necessary condition, while other participants may have a general knowledge of politics, political activity, and political debates, although this does not constitute one of their main daily occupations and concerns. We also achieved a certain geographical balance between citizens living in Barcelona and citizens from other towns in the Barcelona and Tarragona regions. Since we are aware that the sample of citizens is not sufficiently representative of Catalan society, we never aimed to achieve such representation with the focus groups.

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

The European Union enjoys a good reputation among the citizens that participated in the FACTS focus groups. The most widely shared vision associates the European Union with an organization that is trying to build teamwork among its members in order to better face present and future challenges. Unfortunately, EU countries are not always of like mind. Hence, the idea of Europe also evokes an image of (“sad”) disunion because, according to citizens’ perception, the member states do not collaborate as much as they could or should. This undermines the legitimacy of the EU’s work and its effectiveness. Awareness of this weakness led some participants to express the view that the EU has disproportionate power.

Nevertheless, it may be considered that the EU maintains its capacity to provide hope, since “utopia” was one of the most repeated words when the citizens were asked to link the Union with a specific idea. This “utopia” is identified as worthwhile, even if participants acknowledged that it has been impossible to attain. In general, citizens see the founding principles and

values of the EU as positive and desirable. The EU also clearly evokes human rights and democracy, although members of both focus groups were fairly unanimous in their criticism of its lack of specificity and its hypocrisy. Some participants challenged the idea that the European Union could really be a guarantor of human rights and democracy when there are violations within its borders, and when the EU maintains relationships with third countries that systematically ignore these principles. One of these shared perceptions is that trade agreements and financial relations are favoured over human rights and democracy in any action taken by the EU or its member states.

In the two debates held in Barcelona, there is a clear generational dividing line with a more positive view of the EU being expressed by those who lived through Spain’s transition to democracy and who therefore tend to see the EU as a guarantee of stability. However, both Euroscepticism—understood as manifest hostility to the European project—and federalism were clearly minority positions in the two focus groups.

Despite the fact that participants know that Spain is not a Eurosceptic country, and that support for the EU remains stable (and is even *growing*), the concept of sovereignty emerged when trying to define the nature of the Union. Some non-mobilized participants expressed their doubts about whether ceding sovereignty benefited the interests of the citizens, but without reaching a clear conclusion. On the other hand, the idea of solidarity related to the EU was clearly invoked, especially to demand more of it, both among the member states and with third countries, appealing in particular to the material wealth of the EU. In fact, one participant observed that the EU is a contradictory privilege: it is a privilege if you are a European citizen but also an often-unattainable privilege if you are a citizen of a third country. At this point in the debate, some mobilized citizens mentioned the *Next Generation EU* instrument as a token of solidarity, but most participants could not identify exactly what approval of these post-pandemic funds might mean for European integration. However, the joint purchase of vaccines also served as an example for those who argue that ceding sovereignty in some or all cases could help to meet current challenges. Those who supported transfer of sovereignty were mostly mobilized citizens, regardless of gender or age.

“The person pays for it has the right to ask how money is being spent.”

“This implies paternalism of some countries over others and goes against the idea of equality between nations.”

Citizens’ perceptions of the European Union are strongly marked by context and the closest experiences. This explains why Covid-19 and vaccines were among the first images evoked by participants in the initial interventions, and why other words such as “crisis” or “austerity”, which marked previous narratives about the EU, no longer appear early in the discussion. However, when participants were asked about the concept of crisis, they expressed agreement with Jean Monnet’s quote that “Europe will be forged in crises”, as they acknowledged that the EU is under permanent construction. Some participants also emphasized the influence on European stability of large member states, noting that, “if France or Germany are destabilised by a political crisis, the EU can be really affected”.

Paradoxically, Brexit was only mentioned in relation to the pandemic vaccination process. While someone considered that the British had come out better in terms of managing the acquisition of vaccines, a mobilized citizen over the age of 65 considered that, by comparison with the EU, the UK had acted out of lack of solidarity. In this regard, the younger participants wondered whether, given some of the challenges facing the EU, the time had come to act according to self-interest, as other countries

do (which alludes to the debate on whether or not there is a European interest or interests).

In general, and regardless of the participant’s profile, it was recognized that the EU deserves praise for having acted in solidarity during the management of the Covid-19 crisis, and also for helping third countries to gain access to the vaccine. Participants attributed this to the dominance of the EU’s large states in making important decisions at a time when they would have reacted more decisively, and also to explicit recognition of mistakes made with the financial crisis. The response to the crisis arising from the Covid-19 pandemic is therefore perceived as more supportive and, precisely for this reason, it was suggested that maybe a better communication campaign might be needed to explain what the EU is doing.

However, and despite the context, neither the word “sustainability” nor the debate on climate change and environmental crises appeared spontaneously among the participants when they were asked for a first image, idea or concept related to the EU. This absence of identification between the EU and climate-related issues could be interpreted as a signal to European institutions that citizens may not yet assign to the EU the leadership in climate issues that the European Commission’s Green Agenda for the coming years hopes to consolidate.

“The EU is a guarantee of peace but it lacks operability. It needs to be more agile.”

“(The EU) is a source of peace for those inside. For those who are outside, it is not.”

For older participants, stability is one of the concepts most associated with the EU. The Union is peace and economic liberalism. It is the framework that has provided well-being and peace and it has done so with remarkable success within its borders, although its neighbouring states have not always been either stable or prosperous. The EU is a source of economic and financial strength, and democratic values. However, there is also a perception that the ability to export these conditions outside the continent has been low or non-existent.

Participants were asked if, today, the peace discourse, as conveyed by the European Union—conceived as a contribution to prosperity and wealth creation for its inhabitants in the last 64 years—is still sufficient as a legitimizing narrative of the European project. Mobilized participants aged under 30 replied that “the absence of war is not enough to justify the existence of the EU” if other elements of violence such as inequality, racism, gender violence, or threats deriving from climate change persist. In addition, some participants also associated the EU with concepts such as inequality, especially between countries. Accordingly, some participants,

especially young people, demanded—as an alternative and/or complement to economic liberalism—more social justice as an ideal to which the EU should aspire, considering that the EU is far from achieving this goal at present.

However, it was also lamented that the EU's role as a global player is less prominent than it should theoretically be. This fact was attributed by some mobilized young citizens to the lack of a European army that could defend the EU's interests around the world.

Nevertheless, at the end of the debate, when participants were asked to identify positive narratives about the European Union, the story of peace was clearly superseded by strong impressions of mobility and a new conception of the European space, especially among the younger generations. The success stories that were most repeated by participants and the easiest elements to identify with the Union were mainly concerned with presenting the EU as an opportunity for free movement, labour and student mobility, and the euro. Hence, both the group of those aged under 30 and that of those aged between 30 and 65 considered that, while the peace offered by the EU is the necessary basis for building a common project, other elements such as the Erasmus Programme, shared university degrees, or the facility of moving within the EU are steps forward in quality. Nevertheless, citizens demand even more from the EU.

There was strong emphasis on the idea that any political decision and action taken by the Union should be accompanied by communication and transparency. At the same time, there was almost total ignorance among participants about the possibilities of accessing most of the decisions and documents, which are public. Similarly, non-mobilized citizens, regardless of age or gender, claimed to know that the EU legislates on matters of daily impact although they do not know which.

For many participants, the EU is also synonymous with consensus. But, whether mobilized or non-mobilized, they concurred in concluding that not all consensus is necessarily positive. The mobilized participants lamented the difficulties involved in reaching consensus, while non-mobilized participants pointed out that the idea of consensus somehow undermines sovereignty of member states both individually and of the Union as a whole if it is to move forward and be more ambitious in areas where unanimity is needed and where it still applies.

“I don't have the feeling that there is disinformation about the EU but, rather, a lack of trust in the media in general.”

“The EU cannot indulge in frivolity of communication.”

The debate on the importance of communication was the liveliest in both focus groups. In general, participants of all ages expressed their dissatisfaction with the quality of the traditional media and the information they receive about the EU. “I find it very difficult to rely on the news”, admitted one of the non-mobilized young participants. A non-mobilized woman over the age of 65 explained that, from her point of view, the nature of information about the EU had evolved as it moved towards increasingly political integration. In her opinion, the information received from the EU 20 years ago referred to directives and regulations that affected the daily lives of citizens while, nowadays, the EU is engaged in “high politics” and, in her opinion, this distances it from citizenship. This statement opened the debate on what the EU should do. Is it worth pursuing a political union or should the EU focus on the things it knows how to do which is mainly systematizing and standardizing the regulatory frameworks of its member states? Participants' views on this were divided with no differences in age, gender, or between mobilized and non-mobilized citizens.

However, there is a tacit recognition of citizens' responsibility to find out about the EU, as most admit that they wait for information to reach them rather than looking for it. There are differences between the sources of information used by those aged under 30 and by some members of the cohort aged between 30 and 65, and those used by the rest of the latter cohort and that of people aged over 65. The former group are decreasingly using traditional media and turning more to social and digital media, while the latter still use traditional media. However, they reiterate that one of the problems with the EU's information deficit is the lack of general international information provided by the media. In addition, a mobilized citizen lamented that citizens trying to find out what is happening in the EU are consuming “the version of the events favouring the interests of each capital” instead of a unified account of Union's reality. A mobilized citizen over the age of 65 expressed the view that the EU “needs to be more active and less reactive” when explaining itself.

Analysis of the media reality was closely linked with the perception of a loss of **credibility**. According to the non-mobilized citizens, political representatives and the EU in general have lost credibility over the years. There is a persistent view in Spain that to pursue a career in the European institutions is to “retire”, and it was argued that the images of a half-empty European Parliament affect the perception of this institution and generate apathy towards the EU. To overcome this, EU awareness-raising campaigns are called for, so that citizens can both understand the debates and learn how the EU works (a petition that was supported by both mobilized and non-mobilized citizens). On the other hand, there are discrepancies between participants when it comes to making the EU responsible for better provision of information and improved institutional dissemination because, according to the mobilized group,

this information already exists and EU citizens should be more active in seeking to obtain it.

Regardless of their profile, participants stated that they are aware of the existence of the phenomenon of disinformation and the infodemic that has accompanied the Covid-19 pandemic. However, they failed to identify possible sources of disinformation and the geopolitical motives behind them, although they said that the media and political representatives who spread disinformation should be held accountable.

Most non-mobilized citizens acknowledged that they are mostly informed through a single channel of information, even while claiming that journalism has little credibility. They consider that the media are as polarized as the society, and that the whirlwind of immediacy prevents them from checking sources. The discussion ended with some participants appealing to individual responsibility to check facts and to try to be properly informed. There is an “individual responsibility to create your own speech”, claimed a woman in the group of people aged between 30 and 65.

Regardless of gender, age, and mobilization status, participants know that a polarized society is an easy victim of disinformation. They see the need for public responsibility with regard to information and also that of the media when acting as intermediaries. While it is true that participants admitted to not knowing how to combat disinformation, they believe in education and fostering a critical mind to be able to identify it. Yet they all acknowledge that they look at the information they receive differently depending on the source.

“I am very sceptical about politicians in my own country. How could I talk to ‘Europe’?”

“I would distinguish between Euroscepticism and the desire to change the EU.”

When asked to formulate demands to contribute to strengthening the legitimacy of the European project, citizens presented a wide range of ideas and proposals with a notable social character: “fiscal equality so that there are not first- and second-class countries”; “efforts to end poverty and social exclusion”; “stop seeing the migration crisis as a problem and see it as a human rights issue”; “intolerance cannot be tolerated”; “do not underestimate what is happening in Poland and Hungary”; “making everyone feel part of the EU to reduce identity politics”; “better inclusion of young people in policy-making processes”, etcetera.

Without clear distinctions of age, gender, or degree of mobilization, focus group participants indirectly mentioned the debate around the European demos in

line with the identity debates that abound in the global market of ideas. There was consensus on the difficulty the EU has to legitimate itself without building a European identity. Some participants went so far as to say that they did not feel they belonged to the European Union, while others, without any significant differences between profiles, did identify as Europeans. However, there was no consensus on what this European identity should look like, or according to what references, or on what bases it should be built. Some participants pointed out that perhaps the foundations of this European identity under construction could be based on the experience of the joint purchase of vaccines, where it has been shown that “by acting together we are stronger”. In any case, this identity is yet to be built and there are doubts as to whether it can really materialize.

When participants were asked if they believe that Spain’s voice counts within the EU and what they would say if they had the chance to be face-to-face with policy makers, many showed some scepticism while the most mobilized citizens expressed the conviction that the North-South divide persists in the European Union. In this regard, France and Germany were identified as the states that have a real influence in the EU. On the other hand, messages to political leaders translated, above all, into demands for honesty; a willingness to work for the general interest; criticisms of corruption; and a demand for applying treaties correctly if some member states attempt to violate European values. Equality and social justice and an effort to integrate migrants and refugees were also demanded. In short, it was said that political decision-makers, European and national, should “come out of the bubble”. One scenario in which these participants could articulate their demands is, of course, the Conference on the Future of Europe but only 21.6% of the participants were aware, at the time, of the existence and implementation of the Conference. However, participants agreed on the need to take European debates to national and local levels.

The participants acknowledged that Euroscepticism is a minority view in Spanish society and claimed that any criticisms should be understood as a desire to improve the EU. Collective memory, especially of the older participants, who value the role played by the European Union in the modernization of Spain, weighs heavily in this debate. In fact, the mobilized participants also advocated strengthening the European Parliament’s role in the event that the states ceded more sovereignty to the EU, but this reinforcement should be accompanied by better accountability.

The two focus groups were an exercise in direct listening to the public, an opportunity to identify positive narratives and proposals that could strengthen the EU’s legitimacy vis-à-vis its citizens. In addition to the need to explain itself better, it is demanded that the European Union should take more decisive action in the fields of sustainability and common fiscality, as well as in producing a positive

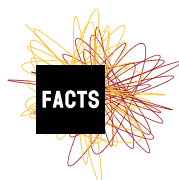
narrative around policies to combat climate change, which would consolidate the EU as a beacon, both for Europeans and for the rest of the world. More equality between member states and promotion of common education policies are also called for to reinforce the idea of a shared identity but, at the same time, strengthening the local dimension of the project, so primary identities are not lost or replaced. “We want them to make us feel involved,” says a woman aged under 30. In CIDOB’s hall, dozens of colourful Post-it Notes form a mural of proposals, which emerged from the debate to attest to this will.

What is the European Union? (ideas and concepts)

FACTS – Real Information for a Brighter Future

by Federico Castiglioni

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

ABSTRACT

FACTS (From Alternative Narratives to Citizens' True EU Stories) is a project addressed to European citizens and aimed at involving them directly in the recognition of fake or biased news about the European Union. The project's chief objective is to survey public opinion, gather praise and criticism surrounding EU policies or institutions, and detect the role that fake news plays in shaping these perceptions. The Istituto Affari Internazionali hosted two FACTS roundtables, involving roughly 50 citizens of different genders and ages. According to the project guidelines, the participants were balanced between those who were politically engaged and disengaged, more and less informed, in order to achieve a selection that was as representative as possible of Italian society.

Public opinion | European Union | Italian European policy | Euroscepticism

keywords

FACTS – Real Information for a Brighter Future

by Federico Castiglioni*

Introduction

The fabrication of news and misrepresentation of reality is hardly a novelty in the world political landscape. For centuries such false narratives have been termed “propaganda” and, even today, this kind of misrepresentation is a distinctive mark of many regimes. Ranks of politicians across all the continents and latitudes exploited this biased source of information to master the political discourse, often pandering to basic emotional instincts to turn the political tide in their favour. Arguably, the liberal democracy was the first system of governance in human history to restrain this abuse of power (and trust) over the public opinion. The first correctives that the liberals put in place to curb the undue influence of governments were the separation of powers and the pluralism of sources. In this new institutional frame, many actors were allowed to spread information besides the State media. Such actors could include agency presses close to the opposition or even independent journals, and the veracity of their reports ultimately lay in the evidence they provided to support their claims. Ideally, a liberal government had to staunchly defend the independence of the media and resist the temptation to interfere. The second pillar of this liberal system – coming as a natural completion of the first – was the singular accountability of all stakeholders involved in the process. This accountability smoothed the democratic dialogue and eradicated unplausible realities, thus narrowing the range between facts and opinions. Ordinarily, this fact checking would have been ethically rooted and would come naturally to an end when there was a clear misinterpretation of truth, but on occasion specific laws or set of rules were garrisoned to protect groups and individuals from defamation. Bound together, the two pillars of pluralism and accountability kept democracy and freedom in balance, focusing the debate more on the interpretation of reality than on its substance.

* Federico Castiglioni is a Research Fellow working in the programme “EU, politics and institutions” at the Istituto Affari Internazionali (IAI).

· Report prepared in the framework of the FACTS project. This project has received funding from the European Union’s Europe for Citizens programme under grant decision No. 615563 and the acronym FACTS. Since this publication reflects only the authors’ views, the European Union and its Education, Audiovisual and Culture Executive Agency are not responsible for any use that may be made of the information it contains.

FACTS – Real Information for a Brighter Future

Today, this liberal system of information is under pressure. On the one side, many governments channel their national community sentiment in directions that comply with their agenda, showing a worrying tendency towards interference. On the other side, the main actors providing information (namely social media and other online agents) are increasingly unaccountable for their actions, whether they decide to give or deny access to their platforms. It is in fact the very nature of contemporary (dis)information, almost undistinguishable from individual opinions shared with a broader community, that gives rise to most of the confusion that our societies are currently witnessing. Among the victims of this puzzling system of communication are some national institutions (e.g., the judicial power) and many supranational organisms, such as the UN and the European Union. The EU has been targeted by defamation campaigns since the economic crisis of 2008, when a number of responsibilities associated with the financial mismanagement of international funds and national budgets were ascribed to European faults. Since then, the EU has been weakened by the departure of the UK and flustered by other internal disputes, nearly resulting in a collapse of the common currency. Every attempt to invert this trend needs to retrace the origin of this political turmoil and thus face the sensitive matter of pluralism and its relationship with what is dubbed “fake news”. Against this complicated picture, FACTS is a project designed to spot the source of contemporary information regarding the European Union by surveying heterogenous groups of citizens and listening to their opinions. The originality of this project rests in its bottom-up methodology which invites policy makers to audit common citizens and refrain from easy judgements or solutions. The investigation concerns both the structure of contemporary information and its outcome and could offer a significant contribution to the ongoing debate on an overall reform of social media.

IAI roundtables

Paradoxically, the present time is an age marked by global interconnections as well as local or microlocal dynamics; in this framework the domestic debate, either national or sub-national, is widely considered by both citizens and national politicians more important than any international issue. However, this internal preference does not imply that each national bubble is secluded from the others or that there is an absence of local offshoots for global issues. Rather, what is demonstrated is a national filter sorting out international topics, understandable if we consider the different fallouts that the same problem could have on different territories.¹ FACTS moves along the lines of this public discourse, framing European topics according to a national perspective. IAI is the project’s partner responsible for Italy, a country where the wind of Euroscepticism has blown strongly in the past years. The Institute organised two roundtables involving more than 50 citizens of varying age, gender and profession. The two events – each attended by

¹ Barbara Pfetsch, “Agents of Transnational Debate Across Europe. The Press in Emerging European Public Sphere”, in *Javnost - The Public*, Vol. 15, No. 4 (2008), p. 21-40.

FACTS – Real Information for a Brighter Future

25 citizens – were organised online due to the Covid-19 pandemic and used the Zoom platform. In order to ease the conversation, make the participants feel more comfortable and better manage the debate, each roundtable was divided into sub-roundtables where 5 or 6 attendees discussed a set of proposed topics. IAI appointed a trusted facilitator for every sub-roundtable. The topics submitted to the citizens concerned mainly: perceptions toward the European institutions and the process of European integration; familiarity with EU politics and the related agenda; and recognition of fake news about the EU or its policies. At the end of these mini-sessions, the facilitators gathered the participants' opinions, summarising the main points of discussion. The same questions were then repeated in the course of the plenary meeting. Each group, represented by a spokesperson, contributed to the plenary advancing the viewpoint of his/her subgroup on the submitted topics, and in so doing enriching the exchange.

Remarkably, both the roundtables, organised with different citizens and several months apart, touched on the same points and highlighted the same problems. First of all, the organisers acknowledged a significative difference in perception between younger and older people. As one of the participants underlined, the new generations were born in a socio-cultural environment "deeply influenced by the presence of Europe in their lives", and this presence was felt in many fields. From a political perspective, a visible impact of the EU is the constant mentioning of Europe-related topics in media headlines, and likewise the growing notoriety of some institutions such as the ECB or the Commission. The older citizens seemed less familiar with this recurring appearance of European names and were more inclined to feel it as an innovation (either positive or negative). Another divergence was spotted in conceptions of travel and leisure, as well as in the familiarity with other EU cultures and languages. Unsurprisingly, the younger attendees stressed the importance of the Erasmus programme and the great opportunities offered by a better knowledge of other European countries, while the over-65 group didn't share the same enthusiasm. Similarly, the political opinions expressed regarding both the EU's achievements and the Union's future seemed to mirror the age divide. In this regard, the organisers and the facilitators noticed on the one hand an insufficient proclivity among the younger participants to express strong opinions during the discussion, and on the other a better critical attitude developed by the elders. The lack of assertiveness on the part of the young participants was balanced by a stronger belief in their stance (i.e., the role of the EU in assuring peace and softening conflicts), whereas those who were more critical prefaced their statements with doubtful openings (i.e., "if" – "I wonder" – "probably"). With regard to the participants' knowledge, there was not a great difference according to age classes but rather between those who were educated and engaged and those who remained distant from politics. In addition, no difference of attitude or opinions along gender lines was observed. During the first roundtable, some participants lamented also a global disconnect for small Italian towns and their struggle to keep up with the EU debate, but the second meeting neglected to comment on this aspect.

FACTS – Real Information for a Brighter Future

Main findings

In the course of the two roundtables there surfaced a common belief, shared by the vast majority of the attendees, that in Italy the debate around European topics is usually shallow and often biased. The unanimous solution offered was the rolling out of a campaign of information concerning European policies, whose goal would be to educate citizens (and thus the electorate) on the complicated structure of the EU policy-making process. A better education is also, according to the participants, the key to being able to detect and therefore debunk fake news and misleading information. As for the sources of such fake news, all the attendees agreed on the role of social media in its spread, sometimes with the tacit support of TV commentators, journals or other broadcasters. In the words of a plenary panellist, the traditional media would just echo such misleading information, reflecting an inaccurate portrayal of reality. Some participants advanced the hypothesis that this disinformation is caused not just by the ignorance of many journalists, but even determined by hidden political purposes. On the flip side of this mistrust toward the official and unofficial media there is a strong perceived reliability of the official channels of communication (websites, official statements, etc.).

As was foreseeable, a major divergence of opinions was detected on hot political issues regarding migration and economic matters. Although not central in the IAI's questionnaire, these topics were naturally raised during the debate and were connected with the perception of Europe. Tellingly, the conversation on the economy was entangled with the symbols that most identify the EU project; many participants contended that it is the common currency that is the supreme symbol of integration, and only a minority stated a feeling for the EU flag. This lack of symbols was not perceived as an obstacle by the most euro-enthusiastic, whereas the Eurosceptics presented it as an example of cold bureaucratic integration. Some citizens harshly criticised the common currency, contending that its creation was devised by the commercial banks as main beneficiaries of the integration process. The debate on migration was by contrast spurred by the question of the role of the European Union in assuring peace and prosperity for its members. In this regard, all participants seemed to accept that the EU is determinant in fostering peace inside its borders, although they wondered if this accomplishment is equally successful for its neighbours and the associated countries. All of these citizens felt that the current waves of migration are somehow an EU failure and a signal of international instability, but they were deeply divided about ways to tackle the problem.

Conclusions

Even though the debate was channelled around the "fake news" issue, and therefore in line with the IAI's initial setting, it soon translated into a political exchange about the project of European integration and its future. A common consensus was found by the groups' representatives and spokespersons concerning the next

FACTS – Real Information for a Brighter Future

steps ahead, which should involve aspects of security and defence. Given the focus of this meeting, security was particularly emphasised, especially embracing the digital dimension. In this regard, the participants mentioned possible threats coming from Russia and China and their interest in destabilisation of the EU and/or its member states, and proposed a common European strategy to deter cyber-attacks as a solution. By contrast, different views emerged about a possible institutional change. For many participants, the EU is like an unfinished puzzle or a half-done cathedral, marvellous but incomplete. According to others, the common institutions have already assumed a clear and visible shape – connoted by binding laws and intergovernmentalism – and this configuration could well be definitive. For these participants, there is no sign that the nature of the EU will be changing in the near future, nor indications suggesting that the citizens want (or ever wanted) something different, and thus there is nothing “unfinished”. In other words, for these citizens the creation of a “European Federation” is not a natural outcome of this Union but just a path that some would advocate for.

In conclusion, the plenary roundtable raised a fundamental question, revolving around Euroscepticism and its distinctive character. Even on this issue different viewpoints were registered. Some contended that Euroscepticism as such does not exist, being a common word exploited for political ends whose significance remains foggy. A Eurosceptic person could be someone who just doesn't agree with the Commission's guidelines, a political party against further European integration, or whoever questions the current state of the Union. In this sense, those who oppose the existence of a European identity and those standing for a deeper integration could be equally dubbed “Eurosceptics”. Other participants strongly disagreed with this stance, affirming that the only true Euroscepticism is the one advanced by nationalist political parties and targeting the EU for any failure. These actors would defy any kind of supranational integration and thus their positions are intertwined with nationalist claims. Although controversial, this last topic excellently summarised the prolific exchange that came out of the IAI's roundtables, closing the gap between a specialist dialogue often believed distant from common citizens and the real opinions of the latter, which often coincided more than expected with the current institutional debate.

Updated 28 October 2021

FACTS – Real Information for a Brighter Future

Istituto Affari Internazionali (IAI)

The Istituto Affari Internazionali (IAI) is a private, independent non-profit think tank, founded in 1965 on the initiative of Altiero Spinelli. IAI seeks to promote awareness of international politics and to contribute to the advancement of European integration and multilateral cooperation. Its focus embraces topics of strategic relevance such as European integration, security and defence, international economics and global governance, energy, climate and Italian foreign policy; as well as the dynamics of cooperation and conflict in key geographical regions such as the Mediterranean and Middle East, Asia, Eurasia, Africa and the Americas. IAI publishes an English-language quarterly (*The International Spectator*), an online webzine (*Affarinternazionali*), three book series (*Global Politics and Security*, *Quaderni IAI* and *IAI Research Studies*) and some papers' series related to IAI research projects (*Documenti IAI*, *IAI Papers*, etc.).

Via dei Montecatini, 17 - I-00186 Rome, Italy

T +39 06 6976831

iai@iai.it

www.iai.it

Latest DOCUMENTI IAI

Director: Alessandro Marrone (a.marrone@iai.it)

- 21 | 14en Federico Castiglioni, *FACTS – Real Information for a Brighter Future*
- 21 | 14 Federico Castiglioni, *FACTS – Informazioni reali per un futuro migliore*
- 21 | 13 Camilla Vianini and Chloé Berger, *Warfare and Geopolitics in Europe's Southern Neighbourhood: Implications for NATO*
- 21 | 12 Alessandro Marrone, Ester Sabatino e Ottavia Credi, *L'Italia e la difesa cibernetica*
- 21 | 11en Ottavia Credi and Camilla Vianini, *Space and European Digital Sovereignty*
- 21 | 11 Ottavia Credi e Camilla Vianini, *Spazio e sovranità digitale europea*
- 21 | 10 Marietta S. König and Liliya Buhela, *The OSCE Asian Partnership: Developments and Thematic Priorities*
- 21 | 09 Ester Sabatino (a cura di), *La collaborazione italo-britannica nel settore della difesa e sicurezza dopo la Brexit*
- 21 | 08 Eleonora Poli e Margherita Salvia, *Unione europea: cittadinanza e beni comuni europei*
- 21 | 07 Valeria Branca, *Financing Infrastructure Investments for Local Communities*

HELLENIC FOUNDATION
FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

**Citizens' views on fake news
and false narratives about the European Union**
FACTS project

EU INSTITUTIONS & POLICIES

George ANDREOU

*Assistant Professor, School of Political Sciences, Aristotle University of
Thessaloniki; Research Fellow, ELIAMEP*

October 2021
Policy Brief #154/2021

ELIAMEP | Policy Brief #154/2021

Citizens' views on fake news and false narratives about the European Union

FACTS project

Copyright © 2021 | All Rights Reserved
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY (ELIAMEP)
49, Vasilissis Sofias Ave., 10676, Athens, Greece
Tel.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

ELIAMEP offers a forum for debate on international and European issues. Its non-partisan character supports the right to free and well-documented discourse. ELIAMEP publications aim to contribute to scholarly knowledge and to provide policy relevant analyses. As such, they solely represent the views of the author(s) and not necessarily those of the Foundation.

George ANDREOU

Assistant Professor, School of Political Sciences, Aristotle University of Thessaloniki ; Research Fellow, ELIAMEP

Disclaimer: This project has received funding from the European Union's Europe for Citizens programme under grant decision No. 615563 and acronym FACTS. This publication reflects only the author's view and therefore the European Union and its Education, Audiovisual and Culture Executive Agency are not responsible for any use that may be made of the information it contains.

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

Summary

- There is more unison than discrepancy in Greek citizens' perceptions regarding the European Union.
- National identity continues to shape and frame the way most Greeks perceive the EU, interpret its activities, and evaluate its role.
- Participants have a positive image of the EU. However, there is a widespread feeling of disappointment towards an EU that "does not function on equal terms for all".
- The general public lacks basic knowledge about the EU and what it stands for, about the respective roles of the Union and its member states, as well as about the ways EU and national officials engage in policy-making.
- Greeks are very vulnerable to disinformation about the EU, as relevant and reliable information is scarce in the domestic media.
- Many mobilized citizens feel that information from EU sources is not addressed to all, but only to those who have a strong personal and/or professional motivation.
- Non-mobilized citizens appear quite distant from information regarding the EU.
- Lack of solidarity between member states breeds apathy and a lack of interest in the EU among EU citizens.
- The most effective strategy against disinformation is improving communication between the EU and its citizens, and cultivating trust.

Introduction

In June and July 2021, ELIAMEP organized two citizens' forums in Greece in the context of the *FACTS - From Alternative Narratives to Citizens True EU Stories* project. FACTS aims to identify the existing rumours, false narratives or fake news about the European Union circulating among mobilized and non-mobilized citizens, and to ascertain whether these rumours directly hinder the idea of acquiring a European citizenship. It also seeks to contrast such narratives with the solidity of the traditional narrative of peace and prosperity that it is still viewed as the main achievement of the EU. We will test how well this narrative has stood the test of time, and whether a) it is still a powerful mobilizing factor; and b) mobilized and non-mobilized citizens can, and actually do, think of a different narrative. The project will also compare the perspectives of different citizens from different member states in order to locate possible convergences and divergences, explore their causes and origins, and assess their significance.

“National identity continues to shape and frame the way participants perceive the European Union.”

During the two abovementioned events, ELIAMEP researchers had the opportunity to listen to citizens' reflections with regards to their perception of the successes and failures of the European project. Discussions were interactive, encouraging dialogue among participants, and were structured around three thematic pillars: a) citizens' understanding of the European Union and its role; b) citizens' views on information sources and fake news about the EU; and c) citizens' expectations towards EU and national officials. This report summarizes the main conclusions drawn from the minutes of the two citizens' forums.

Citizens' perceptions of the European Union

National identity continues to shape and frame the way participants perceive the European Union, interpret its activities, and evaluate its role. Firstly, the “Us and Them” mentality is dominant, as all participants view “Europe” and “the European Union” as something distinct from “Greece” and “Greeks”. Moreover, during the discussion of the EU's performance in different policy areas, participants focused on the EU's role in relation to Greece and the Greeks – and not in relation to individual citizens or other societal groups and organizations.

“...it was argued that ‘the EU is not a real union, because there are no common interests, objectives, equality, polyphony or solidarity’.”

In general, participants have a positive image of the European union. The EU has been associated with the idea of “mutual aid, collaboration, support, solidarity in good and bad times”, “a sense of safety, security and freedom”, “a link between countries that share common values”, “feeling as citizen of a wider union”, but also “economic support”. Some mobilized citizens also associate the EU with cross-border mobility and travelling, tourism, commerce, studies, cultural exchanges, and employment opportunities. At the same time, there was a widespread feeling of disappointment with the EU. Most participants spontaneously juxtaposed the above-mentioned “ideal” or “theoretical” image of a European Union with a more sober “reality” that is composed of various “failures”. Many feel that the EU does not function on the basis of equality and is, in fact, divided between the powerful and the powerless, the North and the South, while it is guided by politics and financial interests. In fact, the EU's *lack of solidarity* with its weaker member states was identified as its most serious failure to date. More specifically, it was noted that the EU tolerates and/or perpetuates economic and political inequalities between its member states; there were also references to a two-speed or multiple-speed Europe, with Germany in the centre and Greece and the other Southern member states on the periphery. Moreover, it was argued that, “the EU is not a real union because there are no common interests, objectives, equality, polyphony or

“...non-mobilized citizens focus more on the negative aspects of the EU-Greece relationship.”

solidarity”; Brexit was mentioned as one more example of EU failure. Still, several participants stressed the positive aspects of the EU and Greece’s participation in it; open borders and EU funding have contributed to improvements in living standards, while openness and freedom in several sectors (i.e., commerce, travel, civilization, environment, human rights etc.) comprise positive elements for the European Union to build upon.

“Mobilized citizens, on the other hand, appear to bring more balance to the discussion and to practice more self-criticism.”

There is more unison than discrepancy in citizens’ perceptions of the EU, regardless of demographics and mobilization. However, non-mobilized citizens focus more on the negative aspects of the EU-Greece relationship, and particularly on the negative impact of the Economic Adjustment Programmes of the last decade. On top of that, they tend to attach more importance to national identities, and to regard cultural differences as important obstacles to further integration in Europe. Mobilized citizens, on the other hand, appear to bring more balance to the discussion and to practice more self-criticism. Citizens living closer to Greece’s Eastern border attach greater importance to the stance of the EU towards Turkey and irregular migration, arguing that the EU is not providing sufficient support to Greece on these two issues. Younger citizens appear more optimistic and open to discuss the positive aspects of the EU and how to build on them.

Citizens’ views on information sources and fake news about the EU

“...the Greek public is very vulnerable to disinformation about the EU, as news and information about the EU and other member states is scarce in the Greek media.”

Participants shared the view that the general public lacks basic knowledge about the EU and what it stands for, about the role of the Union and the role of its member states, as well as about the role of EU and national officials in policy-making. It was argued that “misinformation and fake news are all around us, but they are very hard to identify”; participants exhibited a high degree of mistrust towards the more conventional channels of information (TV, radio and newspapers). The Greek media are considered manipulative and misinformative (and as even taking bribes from governments in order to portray the latter in a more favourable light). Most participants use the Internet as their main information source, taking advantage of any digital source available (e.g. FB newsfeed, newspaper titles, blogs, newspaper sites, FB users’ comments, photos). Non-mobilized citizens tend to view the Internet as an independent and pluralistic source for information of every kind (EU news included), while mobilized citizens usually approach the Internet with greater caution and try more often to combine different information sources, including EU sites and non-Greek media. In fact, many mobilized citizens recognized that the inclusion of non-Greek sources is the key to less biased information.

“Various EU sites and information sources do exist, but locating and visiting these sources regularly is a demanding process that requires a high level of effort and commitment.”

Many participants claimed that the Greek public is very vulnerable to disinformation about the EU, as news and information about the EU and other member states is scarce in the Greek media. It was also mentioned that, over the last decade, the EU has appeared in the Greek news almost exclusively in connection with the economic crisis and the Economic Adjustment Programmes, a fact that has given increased impetus to anti-EU narratives. Mobilized citizens in particular pointed out that, more generally, the information flow about the EU is fragmented and “radial”: each national public is informed about the issues that concern its own country (mostly through the filter of local media that serve the agenda of the given member state), while there is lack of general and cross-country information about EU affairs. Various EU sites and information sources do exist, but locating and visiting these sources regularly is a demanding process that requires a high level of effort and commitment. As a result, many mobilized citizens feel that information by EU sources is not addressed to all, but only to those who have a strong personal or professional motivation. Finally, a lack of access to information can also be a result of a low educational level (the language barrier being an important

Citizens' views on fake news and false narratives about the European Union - FACTS project

factor), low living standards, older age, and/or technological illiteracy. Non-mobilized citizens, on the other hand, appear quite distant from information regarding the EU. While they recognize that disinformation campaigns and fake news have become a big issue, they prefer to receive information about politics (and, occasionally, about the EU) from the Internet and via direct contacts with friends and acquaintances. On several occasions, the difficulty of filtering information about the EU, and/or the fear of disinformation, caused these citizens to become apathetic.

“...the most effective strategy against disinformation is to improve communication between the EU and its citizens and to cultivate the latter’s trust of the former.”

When the discussion shifted to the possible sources of disinformation, several participants argued that disinformation campaigns may be orchestrated by political parties or governments seeking to impact on public opinion and to promote their own agenda. It was mentioned that fake news spreads quickly, but does not last long. On the other hand, most participants emphasized that the most effective strategy against disinformation is to improve communication between the EU and its citizens and to cultivate the latter’s trust of the former. More specifically, the need for developing official and two-way communication channels between public actors and citizens was stressed. Official EU information sources must become more direct, easy to access and comprehend, and user friendly; the official website of the European Union must become more accessible and integrated, and include more information about member state. In this context, a couple of participants promoted the idea of the EU broadcasting and disseminating its own official TV news bulletin on a daily basis. As mobilized participants argued, national offices of the European Parliament should become more active, disseminating information about the EU in every European language and establishing forums where MEPs and citizens can debate. In this context, positive experiences of EU activity - i.e. freedom of transportation, travelling and commerce, education programmes (ERASMUS), support for agriculture, the environmental and green transition initiatives, cultural exchanges, EU-funded development programmes – could be used as building blocks for developing a more positive image of the EU and, consequently, for cultivating more positive expectations on the part of EU citizens. Finally, the EU must promote its actions and values more actively through the national educational systems.

“There is a strong belief that the EU institutions are led by a “directorate” of the most powerful member states, with Germany at the helm.”

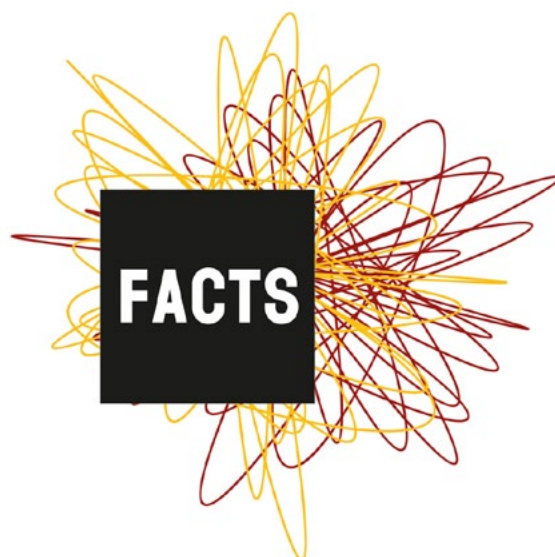
Citizens’ expectations of national and EU officials

There is a strong belief that the EU institutions are led by a “directorate” of the most powerful member states, with Germany at the helm. Drawing on their experiences of the last decade, most participants assume that the stronger EU countries impose their preferences on the weaker, and that policy-making in Greece (and every country on the European “periphery”) is therefore dictated by the interests of the “Brussels directorate”, leaving national voices unheard. The role of national representatives in the EU is not well understood, especially by non-mobilized citizens; there is a widespread impression that they are “living the good life in Brussels”, while most participants are unsure whether they act in the interests of their country and/or seek to promote the interests of the Union as a whole. Following on from the above, participants argued that they need more information about the internal workings of the EU and its different organs. At the same time, they are highly critical of the role of the officials who represent Greece in the EU, stressing that they could have had a greater impact if they had taken their role more seriously and worked harder. Citizens also demand clarity and ask that their national representatives improve their performance as mediators between Greece and the EU, ensuring that: a) Greek national concerns are heard in Europe; b) Greek citizens are informed about what happens in the EU; and c) new ideas and proposals developed in the EU are communicated effectively to the Greek public.

“...more “democracy in action” is needed at the European level through direct citizen access and participation in various activities.”

Citizens' views on fake news and false narratives about the European Union - FACTS project

When discussing the role of EU officials, mobilized citizens believe that, as long as the EU continues to fail to address inequalities and differences in living standards between member states, citizens of the weaker member states will remain apathetic and uninterested in EU matters: “The more bridges for equality are built, the more opportunities for citizen participation will be created”. Moreover, it is argued that Members of the European Parliament do not have much power, and that it is therefore imperative that the latter is upgraded into an actual decision-making centre. On top of that, more “democracy in action” is needed at the European level through direct citizen access and participation in various activities (European Parliament elections, referenda, citizens’ forums). The EU should also become more active in the fields of education and culture.

Facts and Fake News in European Narratives

Results from the research project FACTS

Paulina Fröhlich, Sophie Borkel, Christian Mieß | 1. November 2021

300 people from five European countries were interviewed about their image of the European Union. Among the interview participants in Germany, the peace narrative still takes hold, although inequalities in the distribution of wealth are strongly criticized. Concerns about the rule of law among eastern neighbors can be found, as well as concerns about 'too much Europe'. For the future, most wish for a Europe of justice.

In the pan-European research project FACTS, think tanks in five different countries conducted roundtable discussions with citizens. The aim was to find out what the citizens' image of the EU is: What do they associate with the EU? Is the European narrative of peace and prosperity still alive? Where do citizens get their information about the EU and have they ever encountered disinformation?

The 60 people who took part in the discussion rounds in Germany were selected on the basis of various categories such as age, gender, or place of residence. The selection criteria also included a self-assessment: do you actively inform yourself about political events and do you

participate politically, or are you rather marginally interested in political events and do not participate politically? Only one question showed conspicuities along the lines of this attribution.

Peace achieved only internally, prosperity only for some.

Peace and prosperity are part of the founding mission of the European Union. It is not uncommon for the EU to be referred to as a “peace project”. The clear majority of the participants in the discussion agreed when asked whether the EU has actually ensured peace and prosperity. Here one can speak of a successful European narrative.

Although the Union has ensured peace among its member countries, its success in contributing to peaceful conditions in other parts of the world has been qualified as being very modest. In some cases, conflicts or wars – such as the Bosnian war – are explicitly mentioned, but overall the fundamental achievement of peaceful coexistence is gratefully emphasized.

The ideal of peace and pacified living conditions, however, could not end at the borders of the EU. Universal values and goals of the EU must also be a mandate for its external relations.

However, the participants find it more difficult to describe the goal of prosperity as being achieved than peace. Although they agree that the EU is to a large extent a prosperous community, they always point to the unequal distribution of prosperity. In particular, the difference between richer countries such as Germany and Central Eastern and South-Eastern Europe is emphasized at this point. Economic dissatisfaction (and inequality) is thought by some to be the main reason for Euroscepticism.

“When I stand at monuments or former battlefields, I am full of gratitude for Europe’s peace. But I also often travel in the Balkans and see extreme inequality along the borders. The further east or south, the less respected are Europeans.”

“That [peace and prosperity] was, after all, always the founding story, which was unquestioned (...) in recent years, on the other hand, there’s a counter-narrative that claims that the EU is not the solution, it’s the problem. And that has to do with the fact (...) that different people and different regions have benefited to different degrees, from the overall prosperity.”

Freedom of movement and rule of law: only with limitations.

Asked about their first associations with the European Union, the vast majority of participants reference freedom of movement, travel, and open borders as first associations. The Euro, bureaucracy, and a common system of values are mentioned by only a few. Many other associations (languages, diversity, ECB, flag, opportunities, tough processes, etc.) show that thoughts about Europe are very broad.

However, due to the Corona pandemic, the advantages of the EU – such as the freedom to travel and the cultural diversity – could not be experienced in the past years. Some participants emphasize that especially the situation of border controls and lack of freedom of movement reminds them of old unpleasant times.

The EU as a community of values also comes up frequently in the discussion rounds. Yet, some participants doubt whether the Union deserves to be associated with these values at all. For example, the treatment of refugees at the EU's external borders is mentioned as a point of criticism. Concerns about European values such as the rule of law and human rights also come up frequently. Every time this is the case, some protagonists for these concerns are clearly named: "Poland and Hungary". The critical situation is seen as a European challenge and not thought of in a detached national way, as statements like this show:

"There are fields of activity where the EU as such does not really function that well. Let's go to the issue of human rights in Poland and in Hungary. "

"The values are clear. Actually, the concepts are too. But how that is filled with life, that is very questionable. Just look at Hungary and Poland, how they behave."

While the majority of participants believes that countries that abuse European values and rights should be sanctioned, a few caution that even countries like Germany would not abide by everything. Therefore, they should not always "point the finger at Poland."

Some would like to see the European Republic, while others still need basic information about the EU.

What is striking is that both, in all associations and in the formulated expectations for a future Union, that major crises are hardly mentioned. Neither the financial crisis nor the climate crisis seem to explicitly shape the current or the future view of the citizens on the image of the European Union. Certainly, the necessity of climate protection or the role of fiscal policies are discussed, but not to any significant extent.

Instead, different perspectives on the EU's ability to act and its claim to be able to act are discussed lively. While many participants would like to see a more active EU, others see European slowness as excessive. They would therefore like to see more national sovereignty. Exemplary of these discussions is the question about support for or rejection of the idea of striving for a European republic:

“Sure, a lot of time has been frittered away, but in my eyes it's still not too late. (...) One has to go and create some kind of visions and try to pursue them, so that one can achieve something at all. If I would say from the outset 'I can't do it,' that's not possible.”

“I don't want to have a gigantic superstate. I want it [the EU] to work, and that's why, frankly, I'd like to say goodbye to unrealistic ideas. Which, after all, aims to have something like 400 or 450 million people living in a state at some point, where I ask myself: where's the democracy in that?”

Other expressed expectations of the EU include the desire to receive more information. Either the interview participants have the impression that the majority of the population is told far too little about the achievements of the EU, or they admit that they personally know too little to feel connected to the Union at all:

“My big problem is that I have the feeling that I don't really understand all these things. (...) Why do we need this resolution now? And what is difficult about it? And why is it important now that we decide this on a European level and not somehow on another level? (...) So I don't feel really mature as an EU citizen, because I don't really understand the phenomenon.”

“Younger people have the internet, after all. But for older people, TV and newspapers are still very important sources. And since they are also taxpayers and voters, it is important that the EU shows ‘We are doing something for you. We are thinking of you and you can count on us.’”

Furthermore, the topic of solidarity provides an occasion for lively exchanges in the groups, often discussed in a very exemplary way, based on the events during the so-called refugee crisis of 2015. Other expectations of the EU are sometimes very concrete – such as those for more laws against discrimination. In particular, it is discussed that the equality of women and men is still far from reaching a satisfactory level throughout Europe.

Information about the EU comes along, occasionally.

Asked about the sources from which the participants obtain their information about the EU, most of the people mention various media, but also private conversations as well as exchanges with co-workers. Strikingly, but unsurprisingly, it is the younger participants who tend to indicate social media and/or online media as their main sources of information.

Libraries, brochures, conferences, or information events are also mentioned occasionally. In addition to those mentioned, however, there are also people who emphasize that they do not inform themselves at all. Several people mention that they deliberately decided against having a television or newspaper subscription.

“I have a lot to do with France, so we sometimes talk about EU politics in general and also in the family circle.”

“And then I always have Facebook, Instagram directly, always ready to call up.(...) because certain things are also easier for me to explain. So I find there are certain newspapers that are just very complicated and articles are also very pompously formulated that I think to myself okay, could it not have been conveyed more simply?”

“I also don't inform myself at all. And as I said, only when I'm traveling. I always see project signs where EU money is flowing in somewhere. Sorry, that's all I have to say about that.”

Those participants who categorized themselves to be actively involved and politically informed, more often actively use podcasts, newsletters, and other information material (pull media) in addition to newspapers and television (push media) in order to form their opinions about the EU than those participants who describe themselves as more distant from politics. The latter tend to restrict themselves to television and media on the Internet and, if they are younger, to social media such as Instagram and especially Facebook.

What particularly stood out in this discussion was that most of the participants demonstrated a high level of media competence in that, regardless of which channels they used, they always critically scrutinized sources and compared them with second and third-party information. In isolated cases, the view on media content already appears skeptical and fundamentally distrustful.

“So I already look at where the information comes from. For example, I wouldn’t get information from the Bild newspaper, because I don’t think it’s serious.”

“I basically look at the news and see how controlled certain media are. But I also look at them critically.”

Receptivity to fake news is explained in different ways.

Most participants are aware of disinformation. However, only after they have thought about it for a while. By far the most frequently cited source of fake news they are aware of is the television station Russia Today (RT). Participants describe it as increasingly difficult to identify fake news as such – especially when it occurs on social media.

They generally attribute more fake news to social media channels than to the print press or television stations, for example. Missing source citations radiate less seriousness for them. Not all participants have already consciously encountered disinformation. If they have, they have encountered it among acquaintances or friends (links to dubious blogs or videos were forwarded via chat message) or they hear reports about fake news from media they trust.

The most common example here is fake news about the coronavirus. Participants in the discussion groups point out that they considered “obvious fake news,” such as the claim that dairy products would protect against the virus, to be less dangerous than news whose truthfulness was harder to determine. Even before far-right social circles are suspected of fake news other countries were suspected of being the actors behind those.

“It’s difficult to say where the origin is. But I actually have the feeling that above all, I’ll say, states perhaps have an interest in destabilizing the EU.”

“I noticed that very often somehow something comes from Russia Today, that is, from state broadcasters in the direction of Russia.”

Furthermore, the attempts to explain why citizens tend to believe alternative narratives or fake news were very remarkable. There are clear differences here between those participants who actively inform themselves about political events and also participate politically and those who are interested in political events on the sidelines and also tend not to participate in general: While the former group tends to look for the reasons in socioeconomic factors (education, economic position, age), the latter group sees the reasons more in people’s search for cohesion and solidarity. At the same time, supposedly non-mobilized citizens express great understanding for this way of receiving information. It was argued that, similar to a religious community, people were looking for security in a complex world.

“Such beliefs [fake news] do not usually stand alone, and such people somewhere do not either. Subgroups, then form that spread such news and also believe in this news, and that also forms a group feeling, a sense of belonging.”

“I think that those in charge [in the media] pay more attention to profit than to enlightenment, and especially in media that are consumed by people with lower education and in poverty. That is, they have no education or less education and they are more vulnerable to misinformation. And that, above all, is very dangerous. In Media, for example, on private television, where there can be a lot of misinformation.”

A narrative of justice.

The participants' concrete wishes for Europe are manifold. However, a striking frequency emerges in the desire for more justice and more specifically, a shared commitment to social policy issues. In the words of one participant, Europe should be a "home, based on solidarity".

Among the enumerations are, for example, the desire for joint efforts in the fight against poverty, youth unemployment, and more cohesion – especially between Western and Eastern Europe. After, as explained above, the narrative of peace and prosperity has carried for a long time, it could be assumed many people now wish for a narrative of justice.

"I do think that Europe desperately needs a narrative of justice. A narrative of an actor who wants to help ensure global justice, at least starts with that approach and with that imperative."

The desire for co-creation opportunities was also mentioned. A wide variety of people emphasized that they would like to see more formats like these roundtables, but also participatory tools from the European Union itself. The conference on the future of Europe was mentioned conspicuously seldom, which suggests that it is not widely known among the participants.

In conclusion, it is noticeable that there is a great desire for exchange on European issues. Especially among those who have very rarely participated in comparable formats state that they know little about the topic but there is a great interest. The differences in the level of information about the European Union (its topics, functioning, institutions, and territories) are striking. However, the degree of information has little to do with sympathy or antipathy toward the EU.

The advantages of the Union that are perceived as particularly personal, such as the freedom to travel, could hardly be experienced recently due to the Corona restrictions. Here, there is certainly a great need to catch up in order to make the EU a positive experience again in everyday life. The topic, which nearly all participants articulated most clearly in the European framework is: justice. A big word, which the EU may only adopt as a big, new narrative if the results of this bold claim are also visible in everyday politics.

"Progress can only be achieved through debate, and democracy means that people have to debate with each other and move forward. The only question is: How are the actors involved in this debate? And there I would agree: We are not involved enough. If we had more of a voice, it would move forward differently."

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

This project has received funding from the European Union's Europe for Citizens programme under grant decision No. 615563 and the acronym FACTS. Since this publication reflects only the authors' views, the European Union and its Education, Audiovisual and Culture Executive Agency are not responsible for any use that may be made of the information it contains

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

FACTS project – results of two focus groups meetings

WiseEuropa is one of the partners of the project FACTS¹, co-financed by the European Union within the framework of the Europe for Citizens programme. Its aim is to analyze current narratives, fake news and citizens' perception of the European Union. Two focus groups took place on 20th and 22nd of July during which the participants shared their thoughts on the above mentioned topics.

The majority of associations with the European Union are positive. Most of the participants associate the European Union itself with the opening of development perspectives for the member country. The prevailing conviction is that without this community, Poland would not be at the same stage of economic and social development today.

In this context, participants of the focus groups mentioned mainly financial help in various economic and social areas and development in general. Various investments in Poland's infrastructure, especially roads, freeways, bicycle paths, sports facilities for children, or building renovations, were often given as examples. They feel that such facilities are being built very quickly and effectively. In addition, the EU funds are subject to strict control, which ensures that the money is spent as intended.

Apart from that, the participants paid attention to funding in the academic and scientific life. Thanks to grants from the EU, students can take part in international exchanges (e.g. Erasmus). This is a great opportunity to acquire knowledge at renowned universities, gain new life experiences and learn about other cultures. In addition, European funds finance a variety of additional activities and scholarships for students and trainings for adults, helping them, for example, to acquire skills and certificates necessary for a particular profession.

¹ This project has received funding from the European Union's Europe for Citizens programme under grant decision No. 615563 and acronym FACTS. This publication reflects only the author's view and therefore the European Union and its Education, Audiovisual and Culture Executive Agency are not responsible for any use that may be made of the information it contains.

This development also has an economic dimension. Participants mentioned e.g. farmers in this respect – they also noticed that farmers with large farms benefit most, while those with smaller farms do not receive as much support from the EU. Financial aid from the EU is also associated with an opportunity for young people, because thanks to the EU smaller entrepreneurs who often need financial support to start up their business also receive aid.

The European Union is first of all a community - opening to other nationalities, a common strong currency which is the Euro, etc. In addition, accession to the EU is seen as a kind of ennoblement, distinction, because not everyone can be in this community. It was also emphasized that the EU puts ecology on an important place and sets standards in this area. For participants, the European Union is also a freedom, with its many dimensions - freedom of trade and economic circulation (many people associated the beginning of the very concept of the European Union with a community in trade), freedom of movement without the need for a passport, membership in the Schengen area, etc. Participants greatly appreciated the simplified procedures in taking up employment outside Poland. It was also pointed out that since joining the European Union it has been easier for Polish citizens to take up specialized, better paid jobs. It is also easier to receive opportunity for internships in foreign companies. The above mentioned positive associations with the European Union are seen as its strengths. It influences broadly understood development and increase of living standards in Poland. Security is also a strong point of the Union. Participants noted that although the Union does not have its own army, they believe that being a part of a certain collective provides security. Mutual assistance of member states in crises and natural disasters is also important. The recent natural disasters in the Czech Republic and Germany were set as examples, where other European countries provided support to those countries affected by natural disasters. The European Union also cares about important values - it stands watch the human rights and observes democratic values. Since Poland became the member state of the European Union, its importance in the international arena has increased and Poles are perceived differently and better by inhabitants of other member states. This concerns not only citizens but also Polish export products. Positive, personal experiences with the European Union largely coincide with the spontaneous associations and strengths of the EU that were presented earlier. These experiences are based primarily on the freedom of movement (both for tourism and business purposes) and the daily use of modernized infrastructure, among other things. The European Union has also influenced the development and establishment of e.g. more photovoltaic farms and the increase in the use of renewable energy sources.

Although participants had mostly positive associations with the EU, there were also some negative ones. These include, above all, bureaucracy and all kinds of rigid norms concerning, for example, agriculture. Excessive formalities, exceptional scrupulosity and rigid evaluations of e.g. projects are discouraging. The most frequently mentioned weakness of the

European Union by most participants (both mobilized and non-mobilized) is its bureaucracy. Respondents noticed it mainly in the process of submitting grant applications on their own and during their participation in various projects financed or co-financed from European funds. The number of documents necessary to be filled in and rigid time frames for their submission often discouraged participants from taking advantage of the programmes offered by the EU. Some regulations are also too complicated, unclearly formulated and may lead to errors. The downside of joining the community is for some participants (especially the non-mobilized) a partial loss of sovereignty. They believe that in such situation Poland is politically dependent on an organization that is above the state. Some participants also believe that the European Union is poorly handling the influx of immigrants into member states, the lack of a coherent policy on accepting refugees was highlighted. Many non-mobilized participants pointed out that decisions made by the EU are not always adapted to local circumstances. Unification was shown as a value and an advantage of the EU, but on the other hand participants feel that before introducing different kinds of laws or regulations there should be a detailed analysis to show whether this is possible in each country. Focus groups participants also have a feeling that they are not quite on an equal footing with the citizens of other EU countries. The main differences here are finances and wages. The possibility of working abroad is also associated with the outflow of specialists from various industries to foreign countries.

The participants agreed with the statement that the European Union is a guarantor of peace - a possible external aggressor may be afraid of assistance provided to each other by the community countries. It was also stressed out that being aware that we belong to some kind of community gives a sense of security and a certain psychological comfort. However, the participants are aware that the security provided by this community does not have a military dimension and concerns primarily the internal relations of the member states. The responsibility for external and military support is primarily attributed to the North Atlantic Treaty Organization (NATO).

As for the guarantee of prosperity, the vast majority of workshop participants believe that the EU is able to provide it. Since Poland joined the European community, they noticed the improved living conditions, easier and wider access to products, and cooperation between nations (e.g. in the context of pandemics). What should be also mentioned is a huge development and leveling of opportunities. A higher standard of living can be seen in many Polish towns and villages - it is not only about the improvement of roads, modernization of infrastructure or financial support for business, but also about the development of society, broadening of minds.

The mobilized participants emphasize that unity and solidarity are the basic principles of the European Union. However, unity does not mean uniformity, which allows the member

states to retain a certain amount of individuality. On the main and most important issues, the Union has similar opinions and acts together. On the other hand, the non-mobilized participants were somewhat more critical of EU unity and solidarity. They believe that it is impossible to talk about these values when each country is primarily concerned with its own interests and fights for money. Unity and solidarity are rather seen as slogans that are not trusted and do not have a bearing on practice. In their opinion, this is influenced not only by struggles for influence and finances, but also by cultural differences between nations and the past. Nevertheless, both groups (mobilized and non-mobilized) gave similar examples of unity (e.g., position on the situation in Ukraine, fight against COVID-19) and lack of it in the European Union (e.g., refugee relocation issue, Nord Stream 2).

One of the main sources of information about the European Union (both for mobilized and non-mobilized citizens) is the Internet - they mainly use various types of information services and web portals, social media, check through the Internet search engine, enter the websites of institutions, check out the formal sources. The following sites were also mentioned: www.reddit.com, www.discord.com, www.pap.pl, www.europa.eu. Other media, which play a large role in obtaining information, are mainly television (domestic and foreign) and the press. Other sources of information in this field are also schools, universities, workplaces - this refers mainly to obtaining information and using various types of European programmes (e.g. Erasmus), trainings, educational materials about the EU. Valuable sources of knowledge are also travelling and exchanging experiences.

Most participants, regardless of their level of social engagement, believe that misinformation campaigns exist and we can see them in everyday life. A great deal of false narratives, especially in the opinion of the non-mobilized citizens, can be found in social media, especially on Facebook. Some participants, both mobilized and non-mobilized, were of the opinion that the main source of false information about the European Union, especially on the Internet, is Russia. According to the participants, the authors of Eurosceptic and anti-EU narratives are often representatives of political parties in the parliament and the ruling coalition, and more recently, public television. They promote a Eurosceptic narrative according to which the EU strikes at Polish traditions, faith and sovereignty. Especially the elderly are susceptible to such narratives, they distance themselves from the European Union and are more likely to speak critically about it. Recently, the most fake news concern the COVID-19 pandemic and vaccines (specifically their health effects) and the allegations that the whole situation is some kind of medical experiment or exaggerated problem used by the authorities to use direct coercive measures and maintain a sense of insecurity among the public. It was also stressed that sometimes false information is not given intentionally, but due to lack of knowledge or fear. The main sources of disinformation campaigns are countries that could care about weakening the position of the European Union and expanding their

influence. Participants also pointed to the existence of a certain phenomenon, namely troll farms, where a specific influence with a specific overtone is dictated and published.

It is easy to believe fake news because it is simple and easily available. It takes much less time to accept a piece of information found without analyzing it than it does to verify each and every piece, especially in the current abundance (and sometimes chaos) of information and draw conclusions from it. Proper education in critical thinking and inference is also very often lacking. Fake news also often capitalizes on the public's fears and concerns, and if it confirms someone's beliefs then the willingness to verify them is less common. The main way to recognize and protect yourself from fake news is to use several sources of information - even if the original source seems extremely reliable, it is worth comparing it with others. Reaching out to official institutional websites allows you to verify information summarized in various articles on news portals. Comparing information can also be done by using foreign media, as translations can sometimes distort the original message or even deliberately misinterpret the message. You can also check different narratives and the presentation of similar facts by media associated with extremely different political or worldview backgrounds. We should also be careful with the information we find through social media - it is extremely easy to spread fake news there. A very important filter in catching fake news is our own knowledge and experience - we can see when the information we come across is too far from reality to be true. It is also important to remember about fact-checking organizations, whose aim is to demystify different kinds of fake news.

If given the opportunity, the focus groups participants would like to convey to the representatives of the EU authorities the need to reduce bureaucracy, simplify procedures and introduce more flexible approach to individual projects. They would also like to convey the need for a more thorough analysis of the feasibility of certain projects so that they respond to the real needs of local communities. Great emphasis was also placed on leveling the playing field, also in financial terms. Important issues they would like to raise with the EU authorities include climate change (more courageous implementation of changes in this respect), environmental protection and moving away from coal-based energy generation, although in this last matter greater flexibility of the EU would be expected (especially in the case of Poland, whose energy is based mostly on coal).

Opinions were divided on the importance of Polish politicians in the European arena. There were some opinions that the European Union imposes its decisions on individual member states and Polish politicians do not have much say in the European Parliament. However, this is not due to lack of opportunities, but to excessive internal conflicts and lack of one common narrative abroad. Others emphasized that there are situations in which the European law has primacy over the Polish law and this should be respected, but in general it is Polish politicians who have an influence on the decisions made in the European Union.

The consensus was that Euroscepticism exists and is a phenomenon present in Polish society. It is also perceived by non-mobilized people who are not interested in political life. One of the reasons for Euroscepticism is old habits, fear of the new and lack of personal benefits. The prevailing belief is that the European Union is first and foremost an opportunity for the young or people who can find their way in the complicated rules of EU programs. Euroscepticism also stems from a desire for reform and for the EU itself to work properly. Eurosceptics fear a loss of sovereignty and react negatively to attempts to impose certain regulations or courses of action on them. Interestingly, it has been recognized that the presence of Eurosceptic voices is needed in public discourse. This allows many improvements and reforms to be made and discussions to take place.

Σχετικά με τους συγγραφείς (EN)

About the authors

George ANDREOU

George Andreou is Assistant Professor at the School of Political Sciences, Aristotle University of Thessaloniki in the field of “European Union Policies”. He has also taught at the University of Athens, the University of Crete, the University of the Peloponnese and the National School of Public Administration, Greece. His research interests include public policy analysis, the policies of the European Union and cohesion policy (regional/structural policy) in particular, the Europeanisation of public policies in the EU and the relations between Greece and the EU. He has published *New institutionalism in political science* (Kritiki, Athens 2018), *The New Cohesion Policy of the EU and Greece* with P. Liargovas (Papazisis, Athens 2007) and various articles in Greek and international academic journals; he has also contributed to several collective volumes (in Greek and English). He edited the special issue of the *Greek Political Science Review*, *Institutions, Public policies and Reforms in Greece* (vol. 40, July 2013) and co-edited the book *Cohesion Policy and Multi-level Governance in South East Europe* (Routledge, Oxon 2011).

Sophie BORDEL

Sophie Borkel is a junior project manager for European projects at Das Progressive Zentrum. Previously, she worked as a policy officer for the Committee on European Affairs and Development of the Brandenburg State Parliament. She holds a Bachelor’s degree in Politics & Law from the University of Münster and subsequently passed the first bar exam (Erstes Staatsexamen) with a focus on International and European law. During her legal clerkship, she focused on International Law and Human Rights Law and worked, among other things, for the Permanent Representations of the Federal Republic of Germany to the Council of Europe and the Organisation for Security and Cooperation in Europe before passing the second bar exam (Zweites Staatsexamen).

Federico CASTIGLIONI

Federico Castiglioni (PhD) is a researcher working in the programme EU, politics and institutions at the Istituto Affari Internazionali (IAI). Prior to this job, he worked at the EU Parliament and for a Defence consultancy company based in Italy. In both these tenures, he followed issues related to the EU Common Foreign and Security Policy and the development of the European Defence Fund. Besides his work at the IAI, he teaches European institutions and governance at the Universities “L’Orientale” of Naples and “Link Campus” of Rome. He has been president of the European Affairs Committee of the Italian Youth Council.

Carme COLOMINA SALÓ

Carme Colomina is a Research Fellow on European Union, disinformation and global politics at CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs), Editor and member of the Editorial Board. She is also visiting professor at the College of Europe in Bruges, Belgium, where she teaches a course on Communications Management in the European Union, and at the Universitat Pompeu Fabra. Graduated in Information Science from the Universitat Autònoma of Barcelona and with a postgraduate course in European Union Studies from the UOC, she has been Brussels' correspondent and head of international affairs in Catalunya Ràdio and in ARA newspaper. As a special envoy, she covered dozens of international summits and political conflicts and she is still a frequent contributor to various media organizations as an analyst of European current affairs. Before joining CIDOB, she also worked as a consultant on various communication projects in the European and Euro-Mediterranean sphere, and was Head of Interregional Cooperation in the Foreign Affairs department of the Catalan government.

Krzysztof GŁOWACKI

Before joining WiseEuropa, Krzysztof did analytical work at the Center for Social and Economic Research. He has also collected experience in the private sector (working as a financial analyst in a large company and a project leader in a small one) and in the public sector (completing internships at the City Hall of Kraków and at the Embassy of Poland in the Hague). Krzysztof studied humanities and economics at Tilburg University, University of Antwerp, and Bocconi University, and he is currently a PhD researcher at the University of Warsaw's Doctoral School of Humanities.

Héctor SÁNCHEZ MARGALEF

Héctor Sánchez Margalef is a Researcher at CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs). He holds a BA in Political Science and a MA in International Relations, Security and Development by Autonomous University of Barcelona in 2012 and is PhD candidate at the University of Barcelona. Before joining CIDOB he worked as an intern in the Research Institute for Managing Sustainability (Vienna) and the European Institute of the Mediterranean (Barcelona). In 2013 he joined CIDOB as a research assistant of the Greater Mediterranean area. Later he joined CIDOB's expert team as researcher in his areas of study: European politics and integration dynamics, new political movements and democracy and participation. He has worked in private and public funded projects such as the Mercator European Dialogue and Open European Dialogue, FACTS, EU Idea and The Raval Project. He speaks Catalan, Spanish, English and French.

Adriano RODARI

Adriano Rodari is a Fellow at APROPOS, working on process design in politics for the Open European Dialogue (OED). Before joining the OED, he held other positions at the German Marshall Fund of the United States, the Italian Ministry of Foreign Affairs and Foresight Intelligence. He obtained a master's degree in Interdisciplinary Research and Studies on Eastern Europe at the University of Bologna and contributes to the weekly newsletter Lossi 36, covering the political situation in Eastern Europe.

Σύνοψη του έργου

Το έργο FACTS (Από εναλλακτικά αφηγήματα σε αληθινές ιστορίες πολιτών της ΕΕ) είχε ως στόχο να ελέγξει τη στιβαρότητα του παραδοσιακού αφηγήματος για την ειρήνη και την ευημερία, που εξακολουθεί να θεωρείται το βασικό επίτευγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το FACTS επιχείρησε να διαπιστώσει αν ο χρόνος έχει επιδράσει αρνητικά πάνω σε αυτό το αφήγημα· αν συνεχίζει να αποτελεί ισχυρό παράγοντα κινητοποίησης· ή αν οι κινητοποιημένοι και μη κινητοποιημένοι πολίτες έχουν στο μυαλό τους ένα αφήγημα διαφορετικό από αυτό της ειρήνης και της ευημερίας. Στο πλαίσιο του έργου, συγκρίθηκαν οι οπτικές γωνίες πολιτών σε διαφορετικά κράτη-μέλη και διερευνήθηκε το κατά πόσο οι αποκλίσεις, αν υπάρχουν, οφείλονται στη γεωγραφία· αν τα αφηγήματα παραμένουν εξίσου ισχυρά σε διαφορετικές χρονικές στιγμές· και κατά πόσο η ηλικία ή το φύλο παίζουν καθοριστικό ρόλο για τη θέση των πολιτών σε σχέση με την ΕΕ.

Σκοπός ήταν να απαντηθούν ερωτήματα όπως το τι είναι αυτό που κάνει τους πολίτες πιο επιρρεπείς στο να πιστεύουν εναλλακτικά αφηγήματα, φήμες ή ψευδείς ειδήσεις, καθώς και αν υπάρχουν κοινές τάσεις μεταξύ αυτών των ψευδών αφηγημάτων για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τέλος, το FACTS έφερε μαζί πολίτες από κάθε κράτος-μέλος που συμμετείχε στο έργο και βουλευτές από τα εθνικά τους κοινοβούλια για να συζητήσουν τα κύρια ευρήματα του έργου και να ανταλλάξουν ιδέες. Απώτερος σκοπός ήταν τόσο κινητοποιημένοι όσο και μη κινητοποιημένοι πολίτες να συνομιλήσουν απευθείας με τους δημοκρατικά εκλεγμένους πολιτικούς αντιπροσώπους τους και να τους μεταφέρουν τις θέσεις και το όραμά τους για την Ευρωπαϊκή Ένωση, και ιδίως αυτά που σχετίζονται με τα αφηγήματα και την παραπληροφόρηση.

CIDOB

BARCELONA
CENTRE FOR
INTERNATIONAL
AFFAIRS

DAS

PROGRESSIVE

ZENTRUM

ΕΛΙΑΜΕΠ
ΕΛΙΑΜΕΠ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

G | M | F

The German Marshall Fund
of the United States

STRENGTHENING TRANSATLANTIC COOPERATION

Istituto Affari
Internazionali

WiseEuropa